A photograph of a rustic wooden building with a window and lanterns. The building is made of weathered, greyish-brown wood. A window with a wooden frame is visible, showing a view of green trees and a blue sky. To the left of the window, two lanterns are hanging from a piece of driftwood. The lanterns are made of metal and glass, with one being larger and more prominent than the other. The overall scene is peaceful and evokes a sense of traditional, rural life.

KULTTUURIPERINTÖYRITTÄJYYS, ELINVOIMAISUUS
JA TULEVAISUUSKESTÄVÄ YMPÄRISTÖ
— CASE MERIKARVIA

Maarit Grahn

Kulttuuriperintöyrittäjyys, elinvoimaisuus ja tulevaisuuskestävä
ympäristö. Case Merikarvia

Tekijä: Maarit Grahm

Julkaisija:

Turun yliopisto, Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen tutkinto-ohjelma

Julkaisusarja:

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen julkaisut 60, 2022

Kansikuva: Maarit Grahm

Taitto: Kaisa Sjögren

ISBN 978-951-29-8836-5 (sähköinen)

ISSN 2669-8765

SISÄLLYSLUETTELO

ESIPUHE

KULTTUURIPERINTÖYRITTÄJYYDEN JÄLJILLÄ	4
Tutkimuksen taustaa ja tavoite	4
Case Merikarvia – tutkimuksessa mukana olevat yrittäjät	6
Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät	8
Aiheeseen liittyviä aiempia tutkimuksia	9
KULTTUURIPERINTÖYRITTÄJÄNÄ MAASEUDULLA	11
Yrittäjä – kulttuuriperintöyrittäjä – maaseutuyrittäjä	11
Miksi juuri kulttuuriperintöyrittäjäksi? – Yrittäjyyteen ohjaavia tekijöitä	14
KULTTUURIPERINTÖ YRITYSTOIMINNAN RESURSSINA	18
Maaseudun kulttuuriperintö – tuotteistettua landeäksöniä ja elävää perintöä	19
Meren, joen ja luonnon perintö voimavaroina	23
Teollisen menneisyyden ja satamaelämän jälkiä	26
YRITTÄJÄT, YHTEISTYÖRAKENTEET JA KULTTUURIPERINTÖ	35
KULTTUURIPERINTÖ, YRITTÄJYYS JA TULEVAISUUSKESTÄVÄ YMPÄRISTÖ	40
Kestävä kehitys ohjenuorana	40
Kulttuurisesti kestävä yritystoiminta – yrittäjät kulttuuriperinnön välittäjinä	43
Tulevaisuus ja digitalisaation mahdollisuudet	46
KULTTUURIPERINTÖYRITTÄJYYDEN VOIMAVAROJA JA RAJOITTEITA (SWOT-ANALYYSI)	48
KESTÄVÄN KULTTUURIPERINTÖYRITTÄJYYDEN TULEVAISUUS	53
VIITTEET	56
LÄHTEET	61

ESIPUHE

Matkailusta ja kulttuuriperinnön hyödyntämisestä on tullut keskeisiä keinoja maaseudun elinvoimaisuuden säilyttämiseksi. Tässä tutkimuksessa tarkastelen, miten maaseudun yrittäjät jalostavat kulttuuriperintöä liiketoiminnaksi ja miten he samalla rakentavat ja ylläpitävät paikallisidentiteettiä ja alueen vetovoimaisuutta. Matkailuelinkeinojen kehittämisessä kiinnitetään yhä enemmän huomiota kestävän kehityksen periaatteisiin, ja kestävän kehityksen näkökulma on läsnä myös tässä tutkimuksessa. Käytän tutkimukseni esimerkkinä Merikarvialla toimivia pienyrittäjiä, joita kutsun kulttuuriperintöyrittäjiksi. Resurssina toimiva kulttuuriperintö on luonteeltaan monimuotoista vaihdellen maaseudun, rannikon ja luonnon perinnöstä teollisuuden tai muun elinkeinoelämän kulttuuriperintöön.

Tutkimukseni ajoittui vuosille 2020–2021. Matkailun kehittäminen eteni Merikarvialla vuoden 2021 kuluessa isoin harppauksin eteenpäin, eikä kaikkia viimeisimpiä muutoksia ollut mahdollista sisällyttää tähän kaksivuotiseen tutkimukseen. Siitä huolimatta toivon, että tutkimukseni antaa oman panoksensa matkailun ja maaseudun kehittämistä koskeviin keskusteluihin tuoden tutkimustietoa maaseudun kulttuuriperintöyrittäjyydestä ja yrittäjyyteen liittyvistä mahdollisuuksista ja haasteista kestävän kehityksen edistämiseksi sekä paikallisidentiteetin ja kuntaimagon rakentamisessa.

Tutkimukseni ei olisi onnistunut ilman merikarvialaisten yrittäjien osoittamaa kiinnostusta hankkeelle. Lämpimät kiitokseni kaikille haastattemilleni yrittäjille, jotka esittelen tarkemmin tutkimusjulkaisun johdanto-osuudessa. Kiitän myös Merikarvian kunnanjohtaja Kimmo Puolitaivalta mielenkiintoisesta keskustelusta, joka antoi tutkijalle monia uusia ajatuksia.

Kiitän myös Liikesivistysrahastoa ja Satakunnan korkeakoulusäätiötä tutkimukseni rahoituksesta.

Helmikuussa 2022
Maarit Grahn
Pori

KULTTUURIPERINTÖYRITTÄJYYDEN JÄLJILLÄ

Tutkimuksen taustaa ja tavoite

Kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristöjen alueellista merkitystä voidaan tarkastella monesta eri lähtökohdasta: ne voivat toimia esimerkiksi elinkeinojen, asumisympäristön, markkinoinnin, yhteistyön, luovuuden tai terveyden voimavaroina.¹ Alueen identiteetti ja houkuttelevuus ovat tulleet yhä tärkeämmiksi tekijöiksi alueellisessa kehitystyössä. Brändäys ja imagon rakentaminen ovat keinoja, joilla alueet pyrkivät erottautumaan toisistaan. Pitkäkestoinen houkuttelevuus vaatii kuitenkin syvää ja vahvasti ankkuroitua identiteetin rakentamista, joka perustuu paikan historiaan, kertomuksiin ja kulttuuriperintöön.²

Elinkeinorakenteen muuttuessa matkailuelinkeinoista ja matkailun kehittämisestä on tullut keskeinen keino maaseudun ja syrjäseutujen elinvoimaisuuden säilyttämiseksi.³ Maaseudun murroksessa ja alueellisessa kehittämisessä kulttuuriperintöä hyödynnetään yhä enemmän matkailuelinkeinojen resurssina. Viime vuosina matkailun kehittämisessä on korostunut erityisesti aineeton elävä kulttuuriperintö, kuten paikalliset tavat, juhlaperinteet, ruoka ja luontoon liittyvä tietotaito⁴. Yksi vallitseva trendi 2020-luvun matkailussa on paikallisuus, josta on tullut niin sanottua uutta aitoutta. Matkailijat haluavat tehdä samoja asioita, joita paikallisetkin tekevät.⁵

Yksityisten toimijoiden rooli kulttuuriperintötyössä ja alueiden paikallisessa kehittämisessä on alati kasvamassa. Yhtenä syynä tähän on muun muassa julkisen sektorin jatkuvat säästötoimet.⁶ Tässä tutkimuksessa tarkastelen yksityisten toimijoiden merkitystä yrittäjyyden valossa. Tutkimuksen keskiössä on kulttuuriperintöyrittäjyys elinvoimaisuuden, kestävän kehityksen ja paikallisidentiteetin edistäjänä. Poikkitieteellisessä tutkimuksessani kietoutuvat yhteen sekä liiketaloustieteen että kulttuuriperinnön tutkimuksen lähestymistavat. Tutkin, miten yrittäjät hyödyntävät aineellista tai aineetonta kulttuuriperintöä liiketoimintansa resurssina ja minkälaisia mahdollisuuksia ja haasteita kulttuuriperinnön hyödyntämiseen liittyy. Tutkin myös, miten yrittäjät ylläpitävät ja välittävät kulttuuriperintöä ja minkälaisena he itse kokevat roolinsa paikallisissa kulttuuriperintöprosesseissa.

Kulttuuriperintöyrittäjä on usein matkailuyrittäjä. Tutkin kulttuuriperintöyrittäjyyttä käyttämällä esimerkkinä pääasiassa matkailualalla toimivia pienyrittäjiä Merikarvialla. Merikarvia on Pohjanlahden rannikolla Satakunnassa sijaitseva noin 3 100 asukkaan kunta. Matkailulla on pienteollisuuden ja muiden palveluelinkeinojen ohella tärkeä asema paikkakunnan elinkeinoelämässä, ja matkailun pitkäjänteinen edistäminen on yksi kunnan keskeisistä tulevaisuuden tavoitteista. Merikarvialla on myös yli 1 600 vapaa-ajan asuntoa, joten kesäasukkaat ovat matkailijoiden lisäksi tärkeä kohderyhmä paikallisten palvelujen käyttäjinä. Maaseutupaikkakuntana Merikarvia valikoitui kokonsa puolesta sopivaksi tutkimuskohteeksi. Paikallinen kulttuuriperintö on luonteeltaan monimuotoista vaihdellen maaseudun, rannikon ja luonnon perinnöstä teollisuuden ja muun elinkeinoelämän kulttuuriperintöön.⁷

Tutkimukseni keskeisiä käsitteitä ja työkaluja ovat kulttuuriperintöyrittäjyys ja kulttuuriperintöyrittäjä, jotka eivät vielä ole vakiintuneet suomen kieleen eikä esimerkiksi kulttuuriperinnön tutkimukseen tai matkailututkimukseen. Tutkimuksessani pyrinkin määrittelemään, mitä on kulttuuriperintöyrittäjyys ja minkälaista yrittäjää voidaan tarkastella kulttuuriperintöyrittäjänä.

Kulttuuriperintöyrittäjyyttä tarkasteltaessa on usein kyse maaseudun tai maaseutumaisen alueen yrittäjyydestä ja toiminnasta. Siksi tutkimuksessani korostuu myös maaseutuyrittäjyyden (*rural entrepreneurship*⁸) näkökulma. Olen kiinnostunut myös yrittäjyyteen liittyvistä yhteistyörakenteista ja verkostoista. Maaseutuyrittäjyyteen liittyy usein yhteisöllisyys, yhteisten hankkeiden kehittäminen ja keskinäisen kilpailun välttäminen. Tavoitteenani on ollut selvittää, minkälaisia ovat merikarvialaisten, kulttuuriperintöä toiminnassaan hyödyntävät yrittäjien yhteistyörakenteet, millainen yhteenkuuluvuus yrittäjien kesken vallitsee ja minkälainen on kulttuuriperinnön rooli yhteenkuuluvuuden rakentamisessa.

Kestävä kehitys on matkailussa varsin ajankohtainen teema. Kulttuuriperintöön pohjautuvan matkailun tulee tuottaa paikallisille yhteisöille taloudellisia hyötyjä ja edistää kulttuuriperinnön säilymistä. Kestävä matkailu sekä elävän perinnön ja matkailun teemat olivat vahvasti esillä esimerkiksi marraskuussa 2020 järjestetyssä webinaarissa *Matkailun ja kulttuurin syke – Elävä kulttuuriperintö matkailun voimavarana*, jonka järjestivät Museovirasto, Visit Finland ja Suomen Unesco-toimikunta⁹. Kestävä kasvu on myös yksi Satakunnan matkailun kasvuohjelman 2030 strategisista kärkiteemoista.¹⁰ Kestävän kehityksen näkökulma painottuu myös tässä tutkimuksessa. Tutkin, miten maaseudun ja maaseudun matkailun kehittämiseen osallistuvien yrittäjien toiminnassa toteutuvat taloudellisen, ekologisen ja sosiokulttuurisen kestävyuden periaatteet, joilla voidaan saavuttaa alueen pitkäkestoinen kehitys ja tulevaisuuskestävä ympäristö.¹¹

Tutkimukseni alkaa johdantoluvulla, jossa esittelen aluksi tutkimuksen taustaa, tavoitteita ja aiheeseen liittyvää aiempaa tutkimusta. Tämän jälkeen esittelen tutkimuksessa mukana olevat yrittäjät, teemahaastattelujen ja osallistuvan havainnoinnin avulla keräämäni tutkimusaineiston sekä aineiston analysointimetodin. Tutkimuksessa on viisi varsinaista käsittelylukua, joissa lähestyn kulttuuriperintöyrittäjyyttä eri näkökulmista. Ensimmäisessä luvussa tarkastelen, millaisina yrittäjien arvot ja motiivit sekä maaseudun kulttuuriperintöyrittäjyys näyttäytyvät tutkimusaineiston valossa. Toisessa luvussa tarkastelen, millaista kulttuuriperintöä ja millä tavoin yrittäjät jalostavat matkailutuotteiksi ja -palveluiksi. Kolmannessa luvussa tarkastelen yhteistyörakenteita sekä pohdin kulttuuriperinnön roolia yhteenkuuluvuuden, paikan identiteetin ja imagon rakentamisessa. Neljäs luku keskittyy kulttuuriperintöyrittäjien toimintaan kestävä kehityksen näkökulmasta. Viidennessä luvussa analysoin kulttuuriperintöyrittäjyyteen liittyviä vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia SWOT-analyysin avulla. Tutkimuksen viimeisessä luvussa kokoan yhteen tutkimuksen keskeiset tulokset.

Case Merikarvia – tutkimuksessa mukana olevat yrittäjät

Tutkimuksessani oli mukana kymmenen (10) Merikarvialla toimivaa yrittäjää tai yrittäjämäisesti työskentelevää toimijaa. Tutkimukseeni osallistuneet toimijat työllistävät vakinaisesti 1–5 henkilöä. Osa toimijoista on yksinyrittäjiä, osa pieniä perheyrittäjiä. Jotkut yrittäjistä ovat toimineet vuodesta muutamaan vuoteen, osalla heistä on takanaan pidempi yrittäjähistoria. Tutkimukseen valittujen yrittäjien kirjo on laaja, koska yhtenä tavoitteenani on ollut muodostaa kokonaiskuvaa siitä, millä tavoin kulttuuriperintöä ylipäänsä käytetään resurssina ja minkä tyyppisiä yrittäjiä kulttuuriperinnön parissa toimii. Tutkimukseeni osallistuvat toimijat muodostavat suhteellisen kattavan otoksen paikallisista, kulttuuriperintöä hyödyntävistä ja matkailun parissa toimivista yrittäjistä.

Tutkimukseen osallistuneet yrittäjät/yritykset:

Luontomatkailutoimintaa harjoittavan Juho Mäkipuron yritys, Purolomat, tarjoaa luonto- ja melontaretkiä sekä mökkimajoituspalveluita. Yksinyrittäjänä toimiva Mäkipuro on aloittanut mökkivuokrauksen 2000-luvun alussa ja melontaretket muutamia vuosia myöhemmin. Mäkipuron palveluihin kuuluu myös ohjelmapalveluita, kuten jousiammuntaa, kirveen ja veitsien heittoa sekä aartenetsintää metallinpaljastimilla. Lisäksi Mäkipuro vuokraa muun muassa kalastusvälineitä, kanootteja, SUP-lautoja sekä siirrettävää kylpyaljua. Mäkipuro harjoittaa yritystoimintaansa Merikarvian Alakylässä, josta hän on itse kotoisin. Toinen Mäkipuron vuokramökeistä sijaitsee Ouran saaristossa, Pihlajalinskerissä.¹²

Valtatie 8:n varrella sijaitseva Lankosken Kahvimylly ja kahvila-ravintola Köffi on perheyrittys, joka on toiminut Lankosken kylän kulttuurihistoriallisessa ympäristössä jo yli 40 vuotta. Yrityksen ovat perustaneet Anne ja Jukka Ruissalo vuonna 1979. Vetovastuu perheyrittäjänsä on siirtynyt vuonna 2008 toiselle sukupolvelle, Katariina Ruissalolle ja Karoliina Hakalalle. Vuonna 2020 Kahvimylly oli suljettuna koronaepidemian vuoksi, mutta se avasi ovensa kesällä 2021.¹³

Kotileipurin Kioski on Merikarvian Ylikylässä sijaitsevassa vanhassa sähkömuuntamossa toimiva kesäkahvila. Yksinyrittäjä Elina Laaksonen on toiminut kotileipurina vuodesta 2017 lähtien, ja kesäkahvilatoiminnan hän aloitti muuntamalla vuonna 2018. Elina Laaksonen ja hänen puolisonsa Osmo Laaksonen ovat muuttaneet Porista Merikarvialle vuonna 2015, mutta sitä ennen he ovat jo viettäneet vapaa-aikaansa paikkakunnalla.¹⁴

Porilaiset Maija ja Paavo Munkki harjoittavat ravintola-alan toimintaa Merikarvian vierasvenesatamassa, Krookassa. Heidän yrityksensä, *The Merry Monk Gastropub*, on nimensä mukaisesti gastropub -ravintola eli kyseessä

on pubityyppinen paikka, jossa on tarjolla myös laadukasta ruokaa. Maija ja Paavo Munkki ovat perustaneet ravintolansa alun perin Porin Reposaaareen vuonna 2015, mutta siirsivät ravintolatoiminnan Merikarvialle kesällä 2020. Ravintola toimii noin keväästä loppusyksyyn. Talvikaudella ravintola on suljettu.¹⁵

Merikarvian Peipun kylässä on vuodesta 2008 lähtien toiminut Viikilän Hevostila. Yksinyrittäjä Henna Viikilällä on yli 30 vuoden kokemus hevosista. Viikilä harjoittaa suomenhevosten kasvatusta ja ratsastustoimintaa sekä järjestää ratsastajille maastovaelluksia. Kasvatus- ja ratsastustoiminnan ohella Viikilä on vuodesta 2018 lähtien harjoittanut sosiaalipedagogista hevostointia.¹⁶ Lisäksi Viikilässä viljellään heinää tilan hevosille.¹⁷ Vuonna 2019 hevostilalle valmistui maneesi ratsastustoimintaa varten.

Raimo Stenroos ja Tapio Ristimäki, joita kutsun tutkimuksessani kippareiksi, hoitavat kesäkausina venekuljetuksia Selkämeren kansallispuistoalueella sijaitsevaan Ouran saaristoon, Ouraluodon vanhalle luotsiasemalle.¹⁸ Stenroos ja Ristimäki ovat aiemmin toimineet paikallisina kalastajina. Molemmille kesäiset merikuljetukset on lähinnä harrastus. He ovat kuitenkin mukana tutkimuksessa, koska heidän toimintansa on tietystä mielessä yrittäjämäistä: he hoitavat kuljetuksia omiin nimiinsä, ja molemmilla on omat, merikuljetuksiin soveltuvat veneet. Ristimäki on kuljettanut asiakkaita merelle vuodesta 1982 lähtien. Stenroos aloitti kuljetukset vuonna 2000.

Uusimpia tulokkaita paikallisten yrittäjien joukossa ovat kyläsepät Tomi Dietrich ja Pasi Lähteinen, jotka valmistavat erilaisia pajatuotteita yhteisessä pajassaan. Kyläseppien toiminta oli haastatteluvaiheessa keväällä 2020 vielä lähtökuopissa. Molemmat sepät toimivat kevytyrittäjinä. Tomi Dietrichin erikoisalaa ovat erilaiset korutuotteet ja pientaokset. Pasi Lähteinen on keskittynyt suuriin taoksiin.¹⁹

Maatilamatkailuyritys Koivuniemen Herra on jo 30 vuotta maatilamatkailua harjoittanut perheyritys, ja se kuuluu joukon pitkäikäisimpiin yrityksiin. Koivuniemen Herran MuuMaa -teemapuisto tarjoaa kaiken ikäisille elämyksiä ja tutustumista maatilan elämään ja eläimiin. Lisäksi palveluihin kuuluvat leirikoulut sekä erilaiset, tilauksesta järjestettävät retket. Yrityksen ovat perustaneet Sirkka-Liisa Koivuniemi ja Markku Koivuniemi vuonna 1991. Perheyrityksessä toteutettiin syksyllä 2020 sukupolvenvaihdos, kun Koivuniemien lapset Frans Koivuniemi ja Miina Koivuniemi ottivat vetovastuun yritystoiminnan kehittämisestä. Samassa yhteydessä perustettiin Koivuniemi Group Oy ja yrityksen toiminta siirrettiin alkuperäiseltä paikalta, Harvalan kylässä sijainneelta sukutilalta, Tuorilassa sijaitsevalle Harjun tilalle.²⁰

Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät

Tutkimusaineistoa keräsin yrittäjien teema-haastatteluilla ja osallistuvalla havainnoinnilla, jotka toteutin pääosin vuonna 2020. Keväällä 2020 puhjennut koronaepidemia vuoksi pääsin tekemään haastatteluja hieman alkuperäistä suunnitelmaa myöhemmin. Haastattelut toteutin touko–syyskuun aikana. Yksi haastatteluista oli puhelinhaastattelu, loput haastattelut tein yrittäjien omissa toimintaympäristöissä. Seppien, merikuljetuksia hoitavien kipparien sekä Lankosken Kahvimyllyn yrittäjien haastattelut olivat kukin yhteishaastatteluja. Haastattelunauhoitteita kertyi noin 14 tuntia, ja aineisto litteroitiin. Teemahaastatteluissa käsitellyt aiheita olivat muun muassa yrittäjien arvot ja kulttuuriperinnön merkitys yrittäjille, yrittäjäksi ryhtymiseen vaikuttaneet tekijät, kulttuuriperinnön hyödyntämistavat yritystoiminnassa sekä paikalliset ja alueelliset yhteistyöverkostot. Haastatteluaineiston käyttöön on haastatteluihin osallistuneiden henkilöiden kirjallinen suostumus. Aineistoa ei luovuteta muuhun tutkimuskäyttöön.

Matkalla Ouraluotoon kesällä 2020.

Osallistuvalla havainnoinnillani²¹ keräsin täydentävää aineistoa erityisesti kulttuuriperinnön hyödyntämistavoista. Koronaepidemia vaikutti jonkin verran myös havainnointiaineiston keruuseen, koska kevään ja alkukesän 2020 tapahtumia joko peruttiin tai siirrettiin. Kesällä epidemiarajoitusten purkamisen jälkeen tilanne osittain normalisoitui ja lähimatkailun suosio jopa kasvoi. Kesän ja syksyn aikana onnistuin havainnoimaan monen yrittäjän toimintaa osallistumalla heidän järjestämiinsä tapahtumiin. Täydensin havainnointiaineistoa vielä vuoden 2021 kevään ja kesän aikana. Aineiston täydentäminen oli perusteltua useammastakin syystä: Lankosken Kahvimylly avautui kahden taukovuoden jälkeen vasta kesällä 2021. Maatilamatkailuyritys Koivuniemen Herran sukupolvenvaihdoksen yhteydessä tapahtuneet muutokset olivat tutkimuksellisesti relevantteja. Tutkimukseni kannalta kiinnostavaa oli myös Krookan vierasvenesatamaan kesällä 2021 toteutetut kehityshankkeet. Uusia yrittäjiä en kuitenkaan ole sisällyttänyt tutkimukseeni.

Havainnoidessani tarkkailin toimintaympäristöjä ja erityisesti kulttuuriperinnön hyödyntämistä erilaisissa tilanteissa. Otin runsaasti valokuvia ja tein muistiinpanoja sekä vierailujen aikana että niiden jälkeen. Lisäksi keskustelin yrittäjien kanssa silloin, kun vierailutilanteet herättivät täydentäviä kysymyksiä. Yrittäjät tiesivät etukäteen tulostani

paikalle, ja tilanteen mukaan kerroin läsnäolostani myös muille vieraille. Varsinkin kameran kanssa liikkuessani toimintani herätti joissakin vierailijoissa kiinnostusta.

Keräämäni aineistoa olen analysoinut laadullisen tutkimuksen menetelmillä. Laadullisen tutkimuksen tehtävänä on lisätä ymmärrystä, mahdollistaa erilaisia tulkintoja ja antaa asioille merkityksiä. Taustafilosofialtaan laadullista tutkimusta voidaan luonnehtia hermeneuttiseksi; tulkinnalla ja ymmärtämisellä on siinä keskeinen sija.²² Laadulliselle tutkimukselle tyypillinen prosessinomaisuus on luonteenomaista myös tälle tutkimukselle.²³ Olen kerännyt aineistoa monissa vaiheissa ja usein rinnakkain eri menetelmin. Olen myös analysoinut aineistoa tutkimusprosessin aikana useassa eri vaiheessa. Olen kerännyt ja analysoinut aineistoa osittain samanaikaisesti. Analyysivaiheessa suhteutin haastatteluaineistoa ja havainnointimateriaalia tutkimukseni taustana toimivaan tutkimuskirjallisuuteen.

Aineistojen pohjalta pyrin muodostamaan kuvaa maaseudun kulttuuriperintöyrittäjyyden piirteistä, yrittäjien arvoista ja motiiveista sekä kulttuuriperinnön hyödyntämistävoista maaseudun ja maaseutumatkailun kehittämisessä ja paikallisidentiteetin rakentamisessa. Keskeistä on yrittäjien näkökulman ymmärtäminen ja esille tuominen. Lisäksi olen pureutunut paikallistasolla maaseudun kulttuuriperintöyrittäjyyteen liittyviin mahdollisuuksiin ja haasteisiin tarkastelemalla aineistoa SWOT-analyysin²⁴ avulla.

Aiheeseen liittyviä aiempia tutkimuksia

Kulttuurisosiologi Kari Ilmosen tutkimuksen *Kulttuuriperintö maaseudun matkailuyritysten tuotteissa ja palveluissa* (2016) keskiössä on maaseudulla toimivat matkailuyritykset, paikallisen kulttuuriperinnön hyödyntäminen ja ylläpitäminen sekä kulttuuriperinnön säilyminen elävänä tätä kautta. Ilmosen tutkimuksessa korostuu yksityisten toimijoiden rooli kulttuuriperintöprosessissa. Hän tuo esille tulevaisuuskuvan, jossa julkisen sektorin säästötoimien myötä yksityisten rooli tulee korostumaan entisestään. Ilmonen määrittelee tutkimusraportin alussa käsitteen kulttuuriperintö ja puhuu myös historian käytöstä viitaten muun muassa ruotsalaiseen historiantutkija Peter Aronssoiniin²⁵. Ilmonen ei kuitenkaan määrittele kulttuuriperintöyrittäjyyttä eikä käytä tätä termiä tutkimuksessaan. Ilmosen tutkimuksella on vahvoja yhtymäkohtia omaan tutkimukseeni, mutta toisin kuin oma tutkimukseni, Ilmosen tutkimus ei lähesty aihetta yhden paikkakunnan toimijoista käsin tai yhden paikkakunnan kulttuuriperintöprosessien kautta. Tutkimuksen case-yritykset on valittu eri puolilta Suomea.

Kansainvälisessä tutkimuksessa kulttuuriperintöä jalostavaan yrittäjyyteen liittyvä terminologia on melko vaihtelevaa ja täsmentymätöntä. Tutkimuksissa käytettyjä termejä ovat esimerkiksi *heritage tourism entrepreneurship*, *heritage entrepreneurship*, *cultural heritage entrepreneurship* ja *rural entrepreneurship*.²⁶ Termejä kulttuuriperintöyrittäjyys ja kulttuuriperintöyrittäjä on käyttänyt muun muassa Gheorghe Zaman, joka on tutkimusartikkelissaan *Cultural heritage entrepreneurship (CHE) – challenges and difficulties* (2015) tarkastellut erityisesti Kaakkois-Euroopan pienten ja keskisuurten yritysten haasteita niin sanotun *Sagittarius*-projektin (EU-7) yhteydessä.

Kulttuuriperintöyrittäjät (*cultural heritage entrepreneurs*) voidaan Zamanin mukaan jakaa kolmeen ryhmään: voittoa tuottava, ei-voittoa tuottava ja sosiaalisesti orientoitunut välimuoto kahdesta edellä mainitusta. Zamanin tutkimus on toiminut hyödyllisenä tausta-aineistona omalle tutkimukselleni. Kulttuuriperintöyrittäjyyden määritelmään olen kuitenkin yhdeksi keskeiseksi reunaehdoksi sisällyttänyt ansaintalogiikan näkökulman.

Ruotsalaisen Göran Brulinin (2007) kulttuuriperintöön, yrittäjyyteen ja alueiden kehittämiseen keskittyvä tutkimus nostaa esille puolestaan mielenkiintoisen käsiteparin: *identiprenörskap – identiprenör*. Laveasti määriteltynä Brulin viittaa termeillä yrittäjyyteen, jossa yrittäjä omalla yrittäjäpanoksellaan jalostaa jollakin tavalla paikallista kulttuuriperintöä. Brulinin ajatukset ovat toimineet oman tutkimukseni yhtenä innoittajana²⁷. Omassa tutkimuksessani käytän termejä kulttuuriperintöyrittäjyys ja kulttuuriperintöyrittäjä.

Yrittäjyyttä käsittelevissä tutkimuksissa nostetaan usein esille yrittäjyyteen ohjaavat tekijät ja motiivit.²⁸ Myös omassa tutkimuksessani olen kiinnostunut kulttuuriperinnön parissa toimivien yrittäjien motiiveista ja erityisesti siitä, miten kulttuuriperintö ja kulttuuriset arvot näkyvät yrittäjien motiiveissa ja uravalinnoissa.

Muun muassa tanskalaiset Steffen Korsgaard, Sabine Müller ja Hanne Wittorff (2015) sekä suomalainen tutkija Jouni Kaipainen (2015) ovat tutkineet maaseutuyrittäjyyttä ja siihen sisältyviä mahdollisuuksia maaseutualueen resurssien optimaalisen käytön näkökulmasta.²⁹ Näiden tutkimusten mukaan maaseutuyrittäjyys sisältää uudenlaisia yhdistelmiä paikkaperusteisia resursseja, jotka luovat arvoja sekä yrittäjälle että myös maaseudulle. Maaseutuyrittäjyyttä koskevassa tutkimuksessa on runsaasti yhtymäkohtia omaan tutkimukseeni, joka osaltaan vahvistaa näitä aiemmin tehtyjä tutkimuksia.

Merikarvian luonto ja paikalliskulttuuri matkailun voimavarana on ollut myös aiemmin tutkimuskohteena. Ilona Hankonen (2009) on tarkastellut haastattelu- ja keskusteluaineistolle pohjautuvassa tutkimuksessaan luonto- ja kulttuurimatkailun kehitysnäkymiä erityisesti kestävän kehityksen näkökulmasta.³⁰ Tutkimuksessa korostuu luontomatkat, merellisyys, kalastus ja kalastuskulttuuri. Omasta tutkimuksestani poiketen Hankosen tutkimukseen osallistui yrittäjien ohella myös muita toimijoita sekä kalastajia.

KULTTUURIPERINTÖYRITTÄJÄNÄ MAASEUDULLA

Yrittäjä – kulttuuriperintöyrittäjä – maaseutuyrittäjä

Yrittäjyys on taloudellisen kasvun moottori, ja sen keskeinen elementti on innovaatiot. Taloustieteilijä Joseph Schumpeterin (1883–1950) klassisen määritelmän mukaan yrittäjä on innovaattori, riskinottaja ja johtaja. Liiketoiminnan kehittäminen edellyttää aina tiettyä riskinottoa ja innovaatioita, toimiipa yrittäjä sitten millä tahansa toimialalla. Yrittäjä tuottaa uusi kombinaatioita, jotka voivat olla tuotteita, tuotantomenetelmiä, markkinoita, hankintapaikkoja tai vaikkapa teollisuuden uusia organisaatiomuotoja.³¹

Yrittäjyyteen liittyy aina tietty ansaintalogiikka: toiminnan tavoitteena on tai ainakin tulisi olla taloudellinen kannattavuus ja sitä kautta myös paikallisen elinvoimaisuuden edistäminen. Kari Ilmonen toteaa kulttuuriperinnön hyödyntämistä koskevassa tutkimuksessaan, että hänen tutkimuksessaan mukana olevat maaseudun matkailuyritykset ovat erityisiä ja kiinnostavia siksi, että niiden toiminta perustuu normaalin liiketoiminnan rinnalla aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön säilyttämiseen, vaalimiseen sekä sen luovaan käyttämiseen ja hyödyntämiseen.³² Ilmonen ei tarkemmin määrittele käyttämäänsä ilmaisua ”normaali liiketoiminta”, mutta ymmärrän hänen tarkoittavan sillä ansaintatarkoituksessa harjoitettavaa ja liiketaloudelliseen voittoon tähtäävää yrittäjämäistä toimintaa.

Kussakin ajassa tehdyt valinnat sekä tavat tuottaa ja jalostaa kulttuuriperintöä kertovat aikakauden historiakulttuurista. Menneisyyden tuotteistaminen, menneisyyden tulkinnan jalostaminen kulutuskohteeksi, on yksi historiakulttuurin ulottuvuuksista. Tuote voi olla esine, tarina tai kokemus. Olennaista on se, että se tarjoaa kuluttajalle elämyksen, josta tämän kannattaa maksaa. Menneisyyden tuotteistamisen taustalla vaikuttavat siis aina taloudelliset lähtökohdat.³³

Kulttuuriperintö voi olla esimerkiksi käsityöyrittäjien, esiintyvien taiteilijoiden, tapahtumatuotannon tai matkailun parissa toimivien yrittäjien resurssi.³⁴ Kulttuuriperintöyrittäjyydellä on siten tiettyjä yhtymäkohtia kulttuuriyrittäjyyteen, ja ne voivat olla limittäisiä ja sidoksissa toisiinsa. Kulttuuriyrittäjyydessä on kuitenkin kyse yrittäjyydestä laajemmin, luovien alojen, taiteen ja kulttuuriteollisuuden näkökulmasta.³⁵ Tulkintani mukaan kulttuuriperintöyrittäjyys voi olla kulttuuriyrittäjyyttä, ja päinvastoin. Toisaalta, kaikki kulttuuriyrittäjyys ei välttämättä ole kulttuuriperintöyrittäjyyttä eikä kaikki kulttuuriperintöyrittäjyys ole kulttuuriyrittäjyyttä. Keskeistä on se, käytetäänkö yritystoiminnan resursseina kulttuuriperintöä vai ei.

Kulttuuriperintöyrittäjät ovat Zamanin mukaan usein pieniä tai keskisuuria yrityksiä, jotka operoivat erityisillä markkinaehdoilla sekä tuottavat palveluita ja tuotteita, jotka ovat luonteeltaan pääosin kulttuurisia, sisältökeskeisiä ja vähemmän kaupallisia.

Kulttuuriperintöyrittäjät organisoivat ja hoitavat kulttuuriperintöä joko kaupallisella tai ei-kaupallisella tavalla riippuen kulttuuriperinnön luonteesta. Resurssina toimiva kulttuuriperintö voi olla omaisuutta, kulttuurista pääomaa tai puhtaasti yleishyödyllistä.³⁶

Vastaava ajatusmalli kaupallisesta ja ei-kaupallisesta toiminnasta korostuu myös Ruotsissa Riksentantivarieämbetetin toimesta toteutetussa tutkimuksessa, joka ryhmittelee kulttuuriperinnön parissa toimivat yrittäjät ja toimijat kolmeen ryhmään: aatteelliset tai ei-kaupalliset (*ideella*), kaupalliset (*kommersiella*) ja hallinnoivat (*förvaltande*). Ryhmitteilyn lähtökohtana on ajatus, että yrittäjyydessä on kyse itsenäisestä toiminnasta, jonka tarkoitus on luoda, muuttaa ja toteuttaa. Tutkimuksen tulokset yrittäjyydestä ovat väljiä, ja tarkasteluun on sisällytetty myös julkisen ja kolmannen sektorin sisällä tapahtuva yrittäjämäinen (kaupallinen) toiminta.³⁷ Julkinen ja kolmas sektori osallistuvat yrittäjien ohella paikallistason kehittämistyöhön. Olen kuitenkin omassa tutkimuksessani keskittynyt ainoastaan yrittäjämäiseen, yrittäjäpohjalle rakentuvaan toimintaan. Julkisen ja kolmannen sektorin roolia tarkastelen lähinnä paikallisen yhteistyön näkökulmasta.³⁸

Brulin sen sijaan korostaa liiketoiminnan ja ansaintalogiikan merkitystä. Brulinin mukaan yrittäjä (*identiprenör*) löytää kulttuuriperinnöstä resursseja ja muuttaa ne liiketoiminnaksi. Yrittäjyyden edellytyksenä on tietty kollektiivinen identiteetti, joka pohjautuu joko todellisuuden tapahtumien tai myyttien varaan rakennetulle kulttuuriperinnölle. Jalostaessaan kulttuuriperintöä liiketoiminnaksi yrittäjä samalla auttaa luomaan ja ylläpitämään alueellista identiteettiä ja vetovoimaisuutta kulttuuriperinnön avulla.³⁹

Maaseutututkimuksissa puolestaan erotetaan kaksi niin sanottua yrittäjyyden ideaalityyppiä: yrittäjyys maaseudulla ja maaseutuyrittäjyys. Kyse on lähinnä käsitteellisestä työkalusta. Ideaalityyppien käsitteellinen ero antaa mahdollisuuden syvemmin paneutua maaseutualueiden yrittäjyyden monimuotoisuuteen. Ideaalityypittely lisää myös ymmärrystä paikallisista yrittämisen prosesseista ja niiden vaikutuksesta paikalliseen taloudelliseen kehitykseen. Kun siis puhutaan yrittäjyydestä maaseudulla, tarkoitetaan yrittäjiä, jotka toimivat paikalla vain tavoitellakseen voittoa liiketoiminnastaan. Liiketoiminnasta toivotulla tuloksella ei välttämättä ole yhteyttä alueen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin tai kehitykseen. Yrittäjä voi olla heikosti juurtunut paikkaan, ja hän voisi harjoittaa liiketoimintaansa myös jossain muualla. Toinen ideaalityyppi, maaseutuyrittäjä, hyödyntää maaseudun luontaisia voimavaroja, kuten kulttuuria, historiaa ja luontoa. Maaseutuyrittäjälle sijainti merkitsee tarkoituksenmukaisen ja sosiaalisen elämän paikkaa. Maaseutuyrittäjät ovat kiinnittyneitä paikallisiin yhteisöihin, ja he usein välttävät kilpailua muiden paikallisten yritysten kanssa. Pyrkimyksenä on tuottaa tuotteita ja palveluita, jotka täydentävät olemassa olevaa tarjontaa. Rahalliset kannustimet ja voitto saattavat kiinnostaa heitä vähemmän kuin henkilökohtaiset sosiaaliset ja kulttuuriset pyrkimykset.⁴⁰

Maaseutumatkailussa korostuu pienten yritysten merkitys.⁴¹ Pienten yritysten yksi menestystekijä ja ehkä myös elinehto on joustavuus. Yrittäminen maaseudulla on erilaista kuin kaupungeissa, joissa yrittäjä voi luottaa suurempiin asiakasvirtoihin.

Maaseudulla kulttuuriperintöön pohjautuvaan yrittäjälähtöiseen toimintaan liitetään usein muuta toimintaa⁴², esimerkiksi kiinteistönhuoltoa tai lomamökkivuokrausta. Tämä on usein yritystoiminnan jatkumisen edellytys matkailun sesonkivaihteluiden tasaamiseksi. Pienten yritysten joustavuus näkyy myös siinä, että yritykset pystyvät melko nopeasti reagoimaan uuteen kysyntään tai muuttuneisiin olosuhteisiin.⁴³ Tämä näkyi erityisesti tutkimusvuonna 2020 koronaepidemian tuomien rajoitusten aikana. Yrittäjiltä vaadittiin erityistä innovatiivisuutta ja joustavuutta, kun he joutuivat nopeasti miettimään uusia toimintatapoja matkailupalvelujen tuottamiseen ja asiakkaiden kohtaamiseen.

Metsämaisemaa Merikarvian Alakylässä syksyllä 2020.

Kulttuuriperinnön ohella luonto luo maaseudun matkailutoiminnalle keskeistä sisältöä ja reunaehtoja.⁴⁴ Luonto on suomalaisille tärkeä identiteetinrakentaja, virkistyspaikka ja resurssi. Se on osa suomalaista kulttuuriympäristöä. Ihmisen ja luonnon välinen suhde sekä luontoon liittyvät tietotaidot ovat osa elävää, aineetonta kulttuuriperintöä.⁴⁵ Siksi luontoperusteista, matkailuun keskittyvää yrittäjyyttä voidaan tarkastella myös kulttuuriperintöyrittäjyyden näkökulmasta: luontoperusteinen yrittäjyys on luontosuhteen ylläpitoa, luontoon liittyvien perinteiden ja tietotaitojen ylläpitoa ja välittämistä.

Maaseudun matkailuyrityksille sijainti ja paikalliset resurssit ovat keskeisiä kilpailuetuja. Toimintaympäristö ja sen myötä tuote eivät ole kopioitavissa suoraan muualle. Yrittäjyyttä ei voida siirtää juuriltaan muualle ilman, että sen arvo osittain tai kokonaan menetettäisiin.⁴⁶ Haastatteluissa tiedustelin yrittäjiltä, mitä paikka heille merkitsee ja voisiko yritystoimintaa harjoittaa jossain muualla. Monissa vastauksissa nousi esille Merikarvian ainutlaatuisuus ja etenkin merellisyys. Yrittäjät harjoittavat toimintaansa hyvin erilaisissa fyysisissä paikoissa, eikä itse toimipaikan vaihtaminen ole välttämättä kynnyksysymys. Olennaista on kuitenkin se, että toimintaa halutaan jatkaa Merikarvian kaltaisella maaseutupaikkakunnalla, meren äärellä.

Maaseudun ja rannikon kulttuuriperintö nähdään siis voimavarana ja inspiraation lähteenä paikasta riippumatta. Hyvänä esimerkkinä tästä on maatilamatkailua harjoittava Koivuniemien perheyrittäjä, joka sukupolvenvaihdoksen myötä käynnisti toimintansa uudessa paikassa keväällä 2021. Lähes 30 vuotta suvun perintötilalla harjoitettu yritystoiminta siirtyi naapurikylästä vapautuneisiin suurempiin tiloihin. Maaseudun kulttuuriperinnölle, maalais- ja luontoelämysten tuottamiselle pohjautuva toimintaidea kuitenkin säilyy entisellään. Toisaalta täysin vastakkaisen esimerkin tarjoavat matkailijoiden merikuljetuksia hoitavat entiset kalastajat. Heidän paikallistuntemuksensa ja suhteensa mereen, saaristoon ja Ouraluodon luotshistoriaan on niin vahva, että toimintaa ei voi siirtää muualle niin, ettei arvokkaita kulttuuriperinnön elementtejä katoaisi toiminnasta.

Miksi juuri kulttuuriperintöyrittäjäksi? – Yrittäjyyteen ohjaavia tekijöitä

Aiempien tutkimusten mukaan yrittäjät tarvitsevat eteenpäin ohjaavia tekijöitä toimiakseen. Tällaisia tekijöitä ovat motiivit sekä yksilön toimintaa ja päätöksiä ohjaavat taustat tai edellytykset.⁴⁷ Yrittämisen motiivina voi toimia yksilön tarve saavutuksille, itsenäisyyden halu, työstä saatava työtyytyväisyys, yrittäjän rooli tai riskinotto. Edellä mainittuja motiiveja kutsutaan myös itsensä toteuttamisen motiiveiksi (*självrealiseringsmotiver*) eli ns. *pull-faktoreiksi*, joita voidaan tarkastella positiivisen voiman näkökulmasta. Yrittäjäksi ryhtymisen taustalla voi vaikuttaa myös työnetsimiseen liittyvä motiivit (arbetssökningsmotiver) eli ns. *push-faktorit*. Esimerkiksi elämäntilanteiden muutosten tai työllistymisen vuoksi yrittäjyys saattaa osoittautua ratkaisuksi muuttuneissa olosuhteissa. Työnetsimiseen liittyvät motiivit voivat olla positiivisia, mutta ne voivat toisinaan olla myös negatiivissävytteisiä. Voidaan puhua myös ympäristöön liittyvistä motiiveista (*omgivningsmotiver*), jotka voivat olla joko innostavia tai jarruttavia.⁴⁸

Yksilön toiminnan ja yrittäjäksi ryhtymisen taustalla vaikuttavia muita tekijöitä voivat olla muun muassa jokin tietty, toimintaa ohjaava visio, yksilön taidot ja kokemus, odotukset henkilökohtaisesta hyödystä (taloudellisista ja/tai psykologisista hyödyistä) tai uudet, käytettävissä olevat teknologiat.⁴⁹

Yrittäjyyden taustalla voi siis olla monia eri tekijöitä. Usein yrittäjäksi ryhdytään muiden syiden kuin vain taloudellisten ansioiden vuoksi.⁵⁰ Mutta mikä saa yksilön lähtemään juuri kulttuuriperintöyrittäjäksi maaseudulle? Haastattelemistani yrittäjistä useimmat mainitsevat yrittäjyyden tärkeimmiksi motiiveiksi kiinnostuksen omaa alaa kohtaa, itsensä toteuttamisen tarpeet ja tietynlaisen riippumattomuuden, olipa sitten kyse luonto- tai maatilamatkailusta, suomenhevosten kasvattamisesta, matkailijoiden merikuljetuksista, sepän töistä tai ravintola- ja kahvilatoiminnasta.

Kulttuuristen arvojen tai kulttuuriperinnön vaaliminen voi myös toimia yrittäjyyden keskeisenä motiivina. Tällöin yrittäjä näkee kulttuuriperinnön yrittämistä edistävänä tekijänä, ei yritystoiminnan esteenä⁵¹. Tämä seikka tulee oivalla tavalla esille jo vuonna 1986 tehdystä haastattelusta, joka käsitteli Lankosken Kahvimyllyn kahvilayrittäjiä Jukka ja Anne Ruissaloa sekä myllyn historiaa. Jukka Ruissalo totesi haastattelussa seuraavasti:

Monet nuoret ihmiset ryhtyvät nykyisin yrittäjiksi, koska heitä kiehtoo yrittäjän vapaus. Minä en koskaan halunnut yrittäjäksi eikä minulla ollut touhuun minkäänlaista valmiutta. Mutta tämä vanha mylly lumosi minut täydellisesti.⁵²

- Jukka Ruissalo

Kulttuuriperintöyrittäjyyden yhdeksi ulottuvuudeksi mainitaan tietynlainen luovuuden henki, jossa kulttuuriset arvot ovat keskeisiä taloudellisten arvojen rinnalla.⁵³ Kulttuuriset arvot nousivatkin esille haastattelemieni yrittäjien vastauksissa, kun tiedustelin, mitä historia ja kulttuuriperintö yrittäjille merkitsevät. Vastausten perusteella paikallisuus, historia ja kulttuuriperintö ovat kaikille yrittäjille tärkeitä, ja kiinnostus ja tahto kulttuuriperinnön säilyttämiseen heijastuu yrittäjien arvoissa ja motiiveissa.

Niin, se [kulttuuriperintö] on varmaan niin kiinteä osa elämää, ettei sitä sillai osaa tavallaan niinko eriyttääkään. Totta kai se merkitsee meikäläiselle sitten varmaan vielä korostuneemmin, koska on kokenut, että se on niin tärkeätä, että mä haluan jakaa sitä. Ja vaikka asiakas olisi sitten joku muu paikkakuntalainen, suurimmaks osaks ne tietysti on, niin silti tää paikallisuus antaa vielä tähän Suomi-näkökulmaan lisää ja kyl ne tota aika semmosia varmaan niinku avaavia kokemuksia sitten on ollutkin. (..) Paljon puhutaan voimavaroista, niin kyllä se on varmasti yksi voimavara, mutta me nähdään tietysti niinku liiketoiminnan kannalta, että se on myös yksi meidän resurssi. Yksi meidän mahdollisuus ja erottuvuustekijä. Me pystytään sen kautta erottumaan muista.

- Sirkka-Liisa Koivuniemi

Molemmille historia on ollut tärkeätä. Ja se, että se jatkuisi se sepänkin työ. Ettei se häviäisi. Se on kyl tärkeätä. Että se pysyisi jollain tavalla ja ettei se hukkuisi ihan täysin. (..) Koska pahasti nyt näyttää siltä, että se alkaa häviämään, kun artesaanikoulutkin häviää, muuttuu teolliseksi ammattikouluksi. Siinä se kulttuuriperintö ei ainakaan jatku. Että kyl se käsityöläisyys ja semmonen on tosi tärkeä.

- Pasi Lähteinen

Yhden ihmisen elämän aikana ei ehdi kyllästyä tuohon ympäristöön [meri ja saaristo]. Ei millään konstilla. Kaka-rasta, kaksvuotiaasta asti oon kalastanu, isän kanssa siellä ja vuodesta -79 ammatikseni. Vieläkin käyn 1,5 kuukautta tyrniä siellä puristamassa, kesällä sitä porukkaa sinne. Pienikin syy, niin heti sinne lähdetään. Se on sellainen ympäristö, missä viihtyy.

- Raimo Stenroos

Tiedustelin yrittäjiltä myös sitä, että miten he ylläpitävät ja ammentavat tietouttaan paikallisesta historiasta. Osa yrittäjistä, varsinkin syntyperäiset merikarvialaiset, tuntee paikallishistoriaa ja paikallisia tarinoita kohtuullisen hyvin. Joillekin uusimmille tulokkaille historia on kuitenkin vielä jonkin verran uutta. Historiatietouttaan yrittäjät ovat ammentaneet muun muassa paikallishistoriateoksista, omien vanhempien, sukulaisten ja paikallisten tarinankertojien kertomuksista. Lisäksi Merikarvialla vuosien mittaan tehdyt erilaiset historiantutkimukset ovat tuottaneet yrittäjien mielestä hyödyllistä, uutta tietoa. Myös yhteistyötä museoviranomaisten kanssa on hyödynnetty. Esimerkiksi Koivuniemen Herrassa on vuosien mittaan toteutettu leirikouluteemoja yhdessä Satakunnan Museon kanssa. Maatilamatkailuyrittäjät ovat myös itse museoaktiiveja. Sirkka-Liisa Koivuniemi on ollut toteuttamassa Merikarvian kalastusmuseota, minkä lisäksi hän kuuluu puolisonsa kanssa Merikarvian paikallisoppaisiin.

Tutkimuksessa tuli esille myös se, että maaseutuyrittäjille rahalliset kannustimet eivät ole välttämättä yhtä tärkeitä kuin henkilökohtaiset sosiaaliset ja kulttuuriset pyrkimykset.⁵⁴ Monet haastatelluista yrittäjistä vastasivatkin, että työtä tehdään arvopohjalta, ei niinkään rahan takia. Toisaalta joidenkin yrittäjien mielestä taloudelliseen puoleen pitäisi ehkä kiinnittää enemmänkin huomiota. Aiempien tutkimusten mukaan yksi kulttuuriperinnön taloudelliseen käyttöön liittyvistä haasteista voikin olla kulttuuristen arvojen ja yrittäjyyshengen yhdistäminen.⁵⁵ Taloudelliset ja kulttuuriset arvot eivät kuitenkaan saa olla toisiaan pois sulkevia. Yritystoiminnan tulee olla kannattavaa, sillä vain näin voidaan edistää alueen elinvoimaisuutta.⁵⁶

Yksi keskeinen tekijä yrittäjäksi ryhtymisen taustalla on kannustava ympäristö, yrittämisen kulttuuri (*entrepreneurial culture, E culture*). Kulttuurilla ja taipumuksella ryhtyä yrittäjäksi on todettu olevan tietynlainen yhteys. Jotkut kulttuurit tai sosiaaliset ryhmät suosivat yrittäjyyttä enemmän kuin toiset. Yrittäjäksi ryhtymiseen vaikuttavia tekijöitä voivat olla perheessä vallitseva yrittämisen traditio, perheen asema, sosiaalinen status ja koulutuksen taso. Usein henkilöt, jotka tulevat pienistä perheyrytyksistä, ryhtyvät todennäköisimmin itse yrittäjiksi.⁵⁷

Tutkimuksessa oli mukana kaksi perheyrytystä, joissa uusien sukupolvien valintoihin ovat vaikuttaneet perheen sisäinen kulttuuri ja perinteet. Lankoskella kahvila- ja ravintolatoimintaa harjoittavassa yrityksessä sukupolvenvaihdos toteutettiin vuonna 2008, jolloin vetovastuu siirtyi Anne ja Jukka Ruissalon tyttärille, Katariina Ruissalolle ja Karoliina Hakalalle. Maatilamatkailuyritys Koivuniemen Herra puolestaan siirtyi Frans Koivuniemen ja Miina Koivuniemen vastuulle syksyllä 2020. Molemmissa perheyrytyksissä uudet yrittäjäsukupolvet ovat vanhempiensa vanavedessä kasvaneet sekä yrittäjyyteen että toisaalta myös kulttuuriperinnön vaalimisen tapoihin.

*Kymmenen vanhasta oon vääntänyt
veiviä tuolla myllyn puolella. Ja siitä asti
on töitä tehty. Kesät, lomat ja viikonloput.*

- Katariina Ruissalo

Tutkimuksessani mukana olevat yrittäjät ovat koulutus- ja työhistorialtaan hyvin erilaisia. Koulutustaustat vaihtelevat muinaistekniikan ja metallialan artesaanin, luonto- ja eräoppaan, luontoympäristöhoitajan, sosiaalipedagogisen hevostoiminnan, sosiaali- ja terveydenhuoltoalan, kulttuurisihteerin, agrologin, tradenomin ja teologin koulutuksesta kokkikoulutukseen. Kulttuuriperintöyrittäjän koulutus voi siis olla lähes miltä alalta tahansa, ja yrittäjä voi olla myös itseoppinut. Elämäntilanteiden muutokset ja itsensä työllistäminen yrittäjyyden kautta näkyvät myös uravalinnoissa. Osa yrittäjistä on aiemmin toiminut jossain täysin muussa ammatissa, ja osa on uudelleen kouluttautunut ennen yrittäjäksi ryhtymistään.⁵⁸ Haastatteluaineisto vahvistaa toisaalta myös sen, miten aiemman työhistorian kautta kertynyt kokemus voi olla se resurssi, jota on mahdollista hyödyntää muuttuneissa olosuhteissa. Tästä oivana esimerkkinä ovat merikuljetuksia Ouran saaristoon hoitavat kipparit, jotka ovat olleet nuoresta saakka tekemisissä meren kanssa:

Hylje lopetti ammatin kalastajana. Kalusto oli valmiina, ei ollut mitään muuta järkevää tehtävää. (..) Kalastin 27 vuotta.

- Raimo Stenroos

Mulla oli kans se kalastajatausta siellä. Ammattikalastajana toimin, mutta vuonna -90 pääsin sitten Porin satamaan satamavalvojaksi ja olen siitä asti ollut Porin kaupungin palveluksessa. Mutta sanotaan, että tämä kuljettaminen merelle: tää meri on aina kiehtonut ja kalastajana toimin ja sitä väkee kuljetettiin jo sillon 80-luvun alkupuolellakin. Että se jäi nyt silleen vaan mukaan, kun kalusto eli vene oli valmiina. Katsastettu ja sillä pystyi kuljettamaan, niin siitä se harrastus on jatkunut tähän päivään asti.

- Tapio Ristimäki

Kulttuuriperintöä jalostavan yrittäjän ei tarvitse olla kotoisin paikkakunnalta. Tärkeintä on, että hän toiminnassaan jalostaa ja välittää jotain, joka on erityistä juuri kyseiselle paikalle ja paikallisidentiteetille. Usein ulkopuolelta tullut henkilö tarkastelee kulttuuria asiaan vihkiytymättömän silmin ja pystyy muuttamaan sen uusiksi liikeideoiksi. Myös paluumuuttajilla voi olla keskeinen rooli tästä näkökulmasta tarkasteltuna.⁵⁹ Haastattelimestani yrittäjistä osa on syntyperäisiä merikarvialaisia, osa taas on muuttanut muualta. Yksi yrittäjäpariskunta asuu edelleen toisella paikkakunnalla. Joillakin yrittäjistä on juuret paikkakunnalle isovanhempien kautta. Niillä yrittäjillä, joilla on pitkä paikallinen asumishistoria, on todennäköisesti vahvempi suhde paikkakuntaan. Itse yritystoiminta, kulttuuriperinnön jalostaminen ja uusien ideoiden valjastaminen matkailun käyttöön, ei kuitenkaan välttämättä riipu asumishistoriasta vaan ennemminkin yrittäjän persoonasta ja innovaatiotaidoista.⁶⁰

Merikarvian Ylikylässä sijaitseva sähkömuuntamo pensaiden keskellä, ennen kuin se valjastettiin kahvilakäyttöön paikkakunnalle muuttaneen yrittäjän toimesta. Kuva: Marjo Keski-Heikkilä/Sanoma Finland Oyj. Merikarvia-lehti 24.1.2018.

KULTTUURIPERINTÖ YRITYSTOIMINNAN RESURSSINA

Se merikarvialaisuus on aika tärkeä juttu kaikille, jotka tääl on yrittäjinä. Se historia ja se meri ja se kala ja nimenomaan tuo Krookan ranta, se on hirmu tärkeä. Se tulee monella yrittäjällä niis jutuissa esille.

- Elina Laaksonen

Matkailun kehittämisessä hyödynnetään paikallisia resursseja. Historiaa ja menneisyyden jälkiä, kuten perinteitä ja vanhoja rakennuksia, käytetään kulttuurisena pääomana.⁶¹ Kulttuuriperinnöstä valikoidaan se osa, joka parhaiten soveltuu paikan ja kulttuurin esittämiseen ja joka tuottaa parhaiten taloudellista hyötyä.

Paikkoihin liittyvillä kertomuksilla on keskeinen rooli matkailun kehittämisessä. Tarinat voivat liittyä esimerkiksi paikan historiaan, arkkitehtuuriin ja taiteeseen, maatalouteen ja ruokakulttuuriin, teollisuuteen, luonnonhistoriaan tai uskontoon. Tilallisten kertomusten (*spatial narratives*) ja kuviteltujen paikkojen (*imagined places*) luominen on yhtä olennaista kuin itse fyysinen ympäristö. Tarinoiden tulkinnalla luodaan kokemuksia ja elämyksiä. Hyvä ja laadukas tulkinta saattaa jopa lisätä kohteen kiinnostavuutta ja houkutella matkailijan palaamaan kohteeseen uudelleen.⁶²

Tarinoiden ohella tarinallistamisen suosio on viime vuosina kasvanut matkailun kehittämisessä. Tarinallistaminen on enemmän kuin tarinoiden kertomista. Kyse on palvelun ja tuotteiden kokonaisvaltaisesta muotoilusta tarinoiksi. Tarinallistamisella pyritään tuottamaan mieleenpainuvia ja myyviä asiakaskokemuksia. Sillä tuetaan tuotteistamista, erilaistumista ja tuodaan merkityksiä palveluihin.⁶³

Merikarvialaisille yrittäjille paikallisuus, merikarvialaisuus, on tärkeä asia. Merikarvialaisuuteen, merikarvialaisten identiteettiin, liittyvät vahvasti luonto, meri, kala ja kalastaminen. Yrittäjät hyödyntävät paikallista kulttuuriperintöä monin eri tavoin. Osalla yrittäjistä kulttuuriperintö toimii lähinnä yritystoiminnan materiaalisena resurssina, toimintaympäristönä⁶⁴. Joillakin yrittäjillä koko yritystoiminta kietoutuu vahvasti kulttuuriperintöön. Yritysten tuotteiden ja palveluiden rakenneosana käytettävä kulttuuriperintö voi olla aineellista tai aineetonta. Se voi olla myös elävää perintöä. Yrittäjien toimesta kulttuuriperintö jalostetaan matkailun käyttöön. Matkailuyrittäjien lisäksi Merikarviala on myös muita elinkeinonharjoittajia, joiden toiminta pohjautuu kulttuuriperintöön. Matkailun osuus näiden yrittäjien toiminnassa on vähäisempää, mutta yrittäjät tekevät yhteistyötä matkailuyrittäjien kanssa.

Maaseudun kulttuuriperintö – tuotteistettua landeäksöniä ja elävää perintöä

Maaseudun elämä, asuminen, rakennukset, vanhat työtavat, uskomukset, eläimet ja luonto ovat aineksia, joilla maatilamatkailuyritys Koivuniemen Herra on tuottanut matkailijoille luonto- ja maalaiselämyksiä jo 30 vuoden ajan. Maaseudun kulttuuriperintöä tuotteistetaan niin sanotusti pilke silmäkulmassa. Tavoitteena on synnyttää kävijöille ”landefilistä”. Tuotteistamisessa hyödynnetään runsaasti elementtejä merikarvialaisuudesta ja siitä elämänmuodosta, jota maaseudulla on ennen eletty.

Vuonna 2020, tutkimusaineiston keruuvaiheessa, maatilamatkailuyritys toimi vielä alkuperäisellä paikallaan Koivuniemen tilalla, Merikarvian Harvalan kylässä. Koivuniemen tila kuuluu vanhoihin merikarvialaisiin kantatiloihin, mutta itse tilan historiaa ei sanottavammin hyödynnetty yleisölle suunnatussa toiminnassa tai markkinoinnissa. Leirikoulutuotteissa historiaa sen sijaan käytettiin jonkin verran. Sirkka-Liisa Koivuniemen mukaan yrityksen verkkosivuilla on aiemmin hyödynnetty tilan historiaa sekä monia muita maalaiselämän perinteitä kuvastavia elementtejä, kuten saunan historiaa, mutta myöhemmin verkkosivujen päivityksen yhteydessä monia elementtejä siivottiin pois. Kun maatilamatkailuyritys aloitti vuonna 2021 toimintansa uudessa paikassa Harjun tilalla, sekä perheyrityksen että Harjun tilan tarina päätettiin tuoda aktiivisesti esille. Vanhan kivinavetan vintillä sijaitsevassa Vinttikalleriassa esitellään historiataulujen ja aikajanan avulla Harjun tilan historiaa vuodesta 1857 lähtien. Aikajanaan on yhdistetty myös Koivuniemen perheyrityksen tarina. Tarinat löytyvät myös uudistetuilta verkkosivuilta, sillä vierailijoiden halutaan tuntea olonsa kodikkaalla tavalla tervetulleiksi jo viestinnästä lähtien.

Kaikki se merikarvialainen ja talonpoikainen ja kaikki tämmöset nää on ollut alusta saakka meidän juttuja. (..) Eli mä puhun usein reseptistä, kun mä esittelen meidän toimintaa. Ja yks reseptin osa on paikkakunta ja talonpoikainen elämä.

- Sirkka-Liisa Koivuniemi

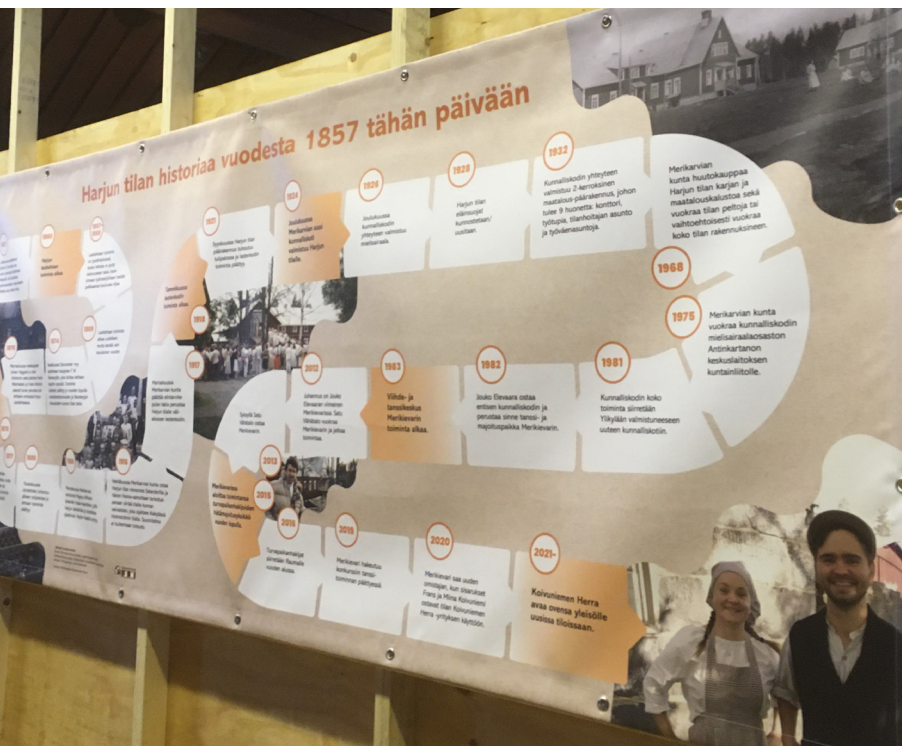
Eläimet ovat olennainen osa Koivuniemen Herran farmin toimintaa ja maalaiselämysten tuottamista. Kuva kesältä 2020, jolloin maatilamatkailuyritys toimi Harvalan kylässä.

Kun Koivuniemen Herran Farmi siirtyi uuteen paikkaan, yrityksen palvelutarjonta laajeni erityisesti majoituspalvelujen osalta. 1920-luvulla rakennettuun tilan päärakennukseen valmistui lounaskahvila ja maalaishotelli. 1880-luvulla rakennettu kivinavetta puolestaan kunnostettiin hostelliksi, ja entinen väentupa kunnostettiin majoitustiloiksi lähinnä leirikoulujen, järjestöjen ja seurojen tarpeisiin. Sekä lounaskahvilan että majoitustilojen sisustus on toteutettu entisajan maalaisromantiikkaa noudatellen. Tilan historia on valjastettu uudella tavalla käyttöön majoituspalveluiden rakentamisessa, kun maalaishotelli sai nimen *Hanna & Magnus* tilan vuonna 1886 perustaneen nimismies Magnus Selanderin ja hänen Hanna-vaimonsa mukaan. Lisäksi majoituspalveluihin on elävällä tavalla otettu elementtejä maaseudun kulttuuriperinnöstä: majoituksessaan Koivuniemen Herran farmilla vierailijoilla on mahdollisuus osallistua talonväen kanssa tilan eläinten aamuhoitoihin.

Tarinallistamista maatilamatkailuyrittäjät ovat käyttäneet jo vuosien ajan matkailupalveluiden ja elämysten rakentamisessa. Tässä yrittäjät ovat hyödyntäneet vahvaa harrastajateatteritaustaansa, ja Sirkka-Liisa Koivuniemi kertoi olevansa erityisen innostunut hahmo-opastuksista, joita hän toivoisi Merikarvian matkailussa hyödynnettävän tulevaisuudessa enemmän. Tarinallistamista on käytetty myös perheyrittäjien brändäämiseen, kun vuonna 2008 syntyi MuuMaa-farmi. Yrityksessä ryhdyttiin korostamaan lypsyn ja lehmän kohtaamisen arvoa, ja yrityksen logossa siihen saakka olleen pääsinpään tilalle tuli lehmän kuva. Myös vuonna 2020 toteutettu sukupolvenvaihdos kiedottiin tarinaksi, jossa vanha isäntäpari luovutti yritysvastuun uudelle pehtoorille (Frans Koivuniemi) ja tilan pääkarjakolle (Miina Koivuniemi). Yrityksen verkkosivuilla yrittäjäperhe esittelee itsensä ”Talon väeksi”, ja kullakin talon väen jäsenellä on oma roolinsa ja tehtävänsä maatilan elämässä.

Uudella Koivuniemen Herran Farmilla, kivinavetan yläkerrassa sijaitsevassa Vinttikalleriasa on Harjun tilan ja Koivuniemen perheyrittäjien vaiheista kertova aikajana sekä tilan historiaa esitteleviä historiatauluja.

Jos ne [ihmiset] tulee majoittuun, niin ne ei tuu niinko kylmään paikkaan, niinko hotelliin. Vaan ne tulee tavallaan just meille, vähän sillai kodikkaasti. Ne tulee meidän kanssamme viettämään elämän hetkeä ja tekemään ja olemaan niinku yhdessä. Se on meillä se voimakas sanoma, että "Tervetuloa meille kylään!"

- Sirkka-Liisa Koivuniemi

Erlaiset pelit ja leikit ovat kiinteä osa Koivuniemen Herran toimintaa. Rouva Muu on eräänlainen maskotti, josta tehtiin ensin paperinukke, joka sittemmin muuttui sähköiseksi Rouva Muu -pukupeliksi. Koivuniemen Herran farmin verkkosivuilta löytyvässä pelissä pelaaja voi pukea lehmähahmoa siirtelemällä vaatteita ja asusteita näyttörudulla.⁶⁵

Maaseudun kulttuuriperintöön kietoutuu vahvasti myös Hevostila Viikilän toiminta. Merikarvian Peipun kylässä yksinyrittäjänä työskentelevän Henna Viikilän toiminnassa korostuu erityisesti suomenhevosiin liittyvä tietotaito. Suomenhevosten kasvattajan työssä kulttuuriperintö on läsnä hyvin kokonaisvaltaisesti: hevoset ovat koko yritystoiminnan keskeinen resurssi, mutta samalla kasvattaja omalla työllään ylläpitää suomenhevosiin liittyvää tietotaitoa ja perinnettä. Viikilä tekee myös yhteistyötä paikallisten matkailuyrittäjien kanssa sekä järjestää esimerkiksi talutusratsastusta erilaisten paikallisten tapahtumien, kuten markkinoiden, yhteydessä.

Suomenhevosen taustalla on pitkä historia, ja suomenhevonen on ainoa alkuperäinen Suomessa kehitetty hevosrotu. Kansallistunnon herääminen 1890-luvulla oli alkusysäys sille, että suomenhevosta haluttiin ryhtyä jalostamaan puhtaana kansallisena hevosrotuna. Historiansa aikana suomenhevosen tehtävät ovat vaihdelleet ajohevosesta sotilasratsuun ja työhevosesta ravihevoseksi. Suomenhevosella oli varsin tärkeä rooli maa- ja metsätaloudessa aina 1960-luvulle saakka, kunnes maa- ja metsätalouden koneellistuminen merkitsi murrosta hevostaloudelle. Nykyisin suomenhevosta jalostetaan ravi-, ratsastus-, työ- ja pienhevosiksi.⁶⁶

Historiansa ansiosta suomenhevosella on vahva kulttuuriperintö- ja symboliarvo, ja suomenhevosiin liittyvä tietotaito onkin ollut vuodesta 2017 lähtien Elävän perinnön kansallisessa luettelossa. Elävällä perinnöllä tarkoitetaan aineetonta kulttuuriperintöä, joka on läsnä ihmisten arjessa ja ylittää kaikkialle ihmisen toiminnan muotoihin. Se voi olla suullista perinnettä, esittävää taidetta, juhlia ja tapoja, käsityötaitoja tai luontoa ja vaikkapa maailmankaikkeutta koskevia tietoja ja taitoja.⁶⁷

Henna Viikilä on yksi Suomen noin 1 500 suomenhevosten kasvattajasta, joiden tavoitteena on kasvattaa joko ratsastukseen tai raviurheiluun soveltuvia hevosia. Suomenhevosiä on noin 20 000, ja niiden osuus on noin neljännes Suomen kokonaishevosmäärästä. Verrattuna lämminverisiin tuontihevosiin, jotka on jalostettu pääasiassa yhtä käyttötarkoitusta varten, suomenhevonen on monipuolisempi yleishevonen. Suomenhevonen on jalostettu erityisesti pohjoisiin olosuhteisiin sopivaksi.⁶⁸

Luonto ja luontovoima sekä ihmisen ja hevosen välinen suhde ovat vahvasti läsnä Viikilän hevostilan toiminnassa. Lähimaastoon tehtävien ratsastusretkien yhteydessä hyödynnetään myös paikallisia, paikkoihin liittyviä tarinoita. Tarinoita Henna Viikilä on kuullut muun muassa naapuruston paikallisilta asukkailta.

Meillä on tässä lähellä semmonen luonnon lähde, josta on ennen kaikki Peipun kyläläiset hakeneet vettä. On tehty sellaista lähderetkeä, mennään sinne ja käydään siellä juomassa lähdevettä ja semmoista kaikenlaista (...) Että niinku nämä paikat ja mitä täällä on ennen ollut. Se on sellaista kiinnostavaa.

- Henna Viikilä

Ne [suomenhevoset] soveltuu kaikenlaiseen. Ne on helppo kouluttaa ja opettaa, ne ei oo säikkylä eikä pelkää. Niitten kanssa voi tehdä ihan kaikkea. (...) Ja suomenhevonen on selvästi paljon terveempi ja soveltuu Suomen olosuhteisiin paremmin kuin yksikään muu rotu. Muunrotuiset hevoset on niin kipeitä, helposti ei kestä tätä kosteutta. Niillä on koko ajan jotain terveysongelmia ja allergioita ja suomenhevoset on kestäviä ja terveitä.

- Henna Viikilä

Suomenhevosiä Viikilän hevostilalla keväällä 2020. Alun perin suomenhevosiä on ollut Suomessa useita eri värejä, ja vanhojen kantojen elvyttäminen on tuonut entisiä värejä takaisin. Viikilän hevostilan suomenhevosista löytyy suuri osa vanhoista väreistä.

Juho Mäkipuro on tehnyt omalle maalleen luonnon kuntosalin. Puusta veistetyillä painoilla voi metsän siimeksessä kohottaa kuntoaan. Kuvassa tutkija Maarit Grahn nostelemassa painoja syksyllä 2020.

Nautin luonnosta, että näen siellä just niitä vanhoja polkuja, ja mitä voi just kuvitella, että tuohivirsujen kanssa on menty sitä polkua pitkin, siellä kuuluu se rahinakin melkein. Mun setä oli hyvä opettamaan. Sen kans me kuljettiin paljon mettissä ja katottiin kaikkee, puita ja kallioita. Se elämyksen jakaminen on tärkeätä.

- Juho Mäkipuro

Merensuojelu ja luonnon perintö voimavaroina

Maaseutumatkailussa luontoperusteisella yrittäjyydellä on vahva jalansija. Luontosuhde on osa kulttuuriperintöämme, ja suomalainen metsäsuhde sekä jokamiehen oikeudet ovat olleet Elävän perinnön kansallisessa luettelossa vuodesta 2017 lähtien⁶⁹. Metsiin ja ihmisen metsäsuhteeseen liittyen puhutaan myös niin sanotusta psykologisesta omistajuudesta, johon liittyy ajatus tai tunne siitä, että omistamisen kohde, metsä, ”kuuluu minulle”. Psykologinen omistajuus liittyy perinteisiin luonnon käyttötapoihin, jokamiehen oikeuksiin ja yhteisöllisyyteen, eikä se edellytä niin sanottua objektiivista eli laillista omistajuutta.⁷⁰ Ajatus psykologisesta omistajuudesta sisältää tietyllä tavalla yhtymäkohtia kulttuuriperintöön. Osallisuus kulttuuriperinnöstä on riippumatonta siitä, kuka kulttuuriperintökohteen omistaa. Kulttuuriperintö kuuluu kaikille niille, jotka käyttävät sitä todisteena historiasta, ja jonka jatkumoon he itsensä sijoittavat.⁷¹

Luonto- ja melontaretkiä järjestävä luontomatkailuyrittäjä Juho Mäkipuro hyödyntää toiminnassaan lähimetsien luontoa ja Merikarvianjokea. Mäkipurolle jokamiehen oikeudet ovat tuttu ja tärkeä asia, ja myös hänen ajatuksissaan psykologinen omistajuus tulee vahvasti esille: ”Koen niin, että nää on kaikki mun nää mettät.” Yrittäjän roolissa

Retkeläisiä Juho Mäkipuron järjestämällä melontaretkellä kesällä 2021. Kuva: Juho Mäkipuro.

Tää on vaan niin mahtava tää paikka ja tässä on kaikki niin lähellä. Tää tie [Kuninkaantie] ja sitten toi Nimikallio ja joki virtaa tossa vieressä. Ja sitten nää Sikoraunikot ja kaikki muutkin. Pellot ja kiviaidat mitä täällä on.

- Juho Mäkipuro

hänenä on kuitenkin tärkeätä muistaa, kenen metsissä kulloinkin liikutaan ja toimitaan. Kun hän vie ryhmiä vieraan metsiin, hän kysyy aina maanomistajalta luvan kulkemiseen tai esimerkiksi tulentekoon. Omissa metsissä toimiminen on vapaampaa, ja sinne voi halutessaan tehdä esimerkiksi erilaisia rakennelmia.

Mäkipuro harjoittaa yritystoimintaansa Alakylän kylässä, jolla on itsessään hyvin pitkä ja värikäs historia. Alakylän halki kulkee Kuninkaantie, joka on saanut nimensä Ruotsin kuninkaan Kustaa II Adolfin vierailusta Alakylässä vuonna 1614. Kuninkaantien varrelle, niin sanotulle Kuninkaanmäelle, toteutettiin kyläläisten toimesta vuonna 2017 historiataulu, joka kertoo kylän ja Kuninkaanmäen historiasta. Mäkipuro kertoo mielellään asiakkailleen kylän vaiheista, ja sen lisäksi asiakkaat voivat käydä tutustumassa kylän historiatauluun. Toinen Mäkipuron lomamökeistä, joka sijaitsee Kuninkaantien varrella, on nimetty Kuninkaanmajaksi. Alakylästä kotoisin olevalle yrittäjälle kotiseutu on tärkeä oman toiminnan voimavara.

Elämysten tuottamisessa Mäkipuro hyödyntää paikkoihin liittyviä tarinoita. Tarinoita liittyy esimerkiksi Alakylässä sijaitsevaan Nimikallioon, jonne paikalliset asukkaat aikojen saatossa tapasivat kerääntyä. Tästä on muistona useita kallioon tehtyjä nimikirjaimien ja vuosilukujen kaiverruksia. Kallion läheisyydessä on aikanaan ollut myös Alakylänjärvi, joka järvenlaskujen myötä on kuitenkin kadonnut maisemasta. Keväällä 2020 Mäkipuro sekä useat muut aktiiviset Alakylän asukkaat puhdistivat kallion sitä peittäneestä jäkälä- ja sammalkerroksesta, jotta vanhat kaiverrukset saatiin esille. Vanhin kaiverrus, jonka kyläläiset löysivät, on vuodelta 1899. Lisäksi Mäkipuro valmisti Nimikalliolle johtavalle polulle opastekyltit. Kalliolla on myös vieraskirja, johon retkeilijät voivat kirjoittaa tervehdyksiään sekä nuotiopaikka evästäukoa varten.

Merikarvianjoki, joka on yksi Etelä-Suomen suosituimpia kalastuskohteita, on Mäkipurolle erityisen tärkeä, sillä hän on ollut mukana Merikarvianjoki-hankkeen toimikunnassa. Hankkeen myötä on saatu monelle koski- ja virtapaikalle kalastajia ja retkeilijöitä varten taukopaikkoja laavuineen, tulentekopaikkoineen ja wc-tiloineen. Mäkipuron mielestä Merikarvianjoen yksi suuri etu on se, että joki mahdollistaa melko pitkän matkailu- ja kalastusesongin, sillä joki on auki vähintään kolme neljännessä kalenterivuodesta.

Joen ohella merellinen kulttuuriperintö on rannikkoseudulla tärkeä paikallisidentiteetin ja imagon rakennusaine sekä matkailun resurssi. Merellisessä ympäristössä luonnonperintö ja ihmisen aikaansaannokset kietoutuvat läheisesti toisiinsa. Selkämeren kansallispuistoalueella sijaitsevassa Ouran saaristossa merellistä kulttuuriperintöä voidaan hyödyntää monin eri tavoin. Ouraluodon kulttuuriympäristö rakennuksineen, eläimistö, saariston visuaalinen maisema, äänimaisema ja saariston historia ovat elämysten raaka-aineita.⁷²

Ouran saaristo sijaitsee Merikarvian edustalla, noin seitsemän kilometrin päässä mantereesta. Aikanaan luotsiasemana toiminut Ouraluoto oli Merivartioston käytössä vuoteen 1999 saakka, ja silloin yleisöltä oli maihinnousu luodolle kielletty. Kun Merivartiosto siirrettiin Merikarvialta Porin Kalloon, luoto siirtyi Merikarvian kunnan omistukseen. 2000-luvun alussa kunta ryhtyi kehittämään Ouraluotoa virkistys- ja matkailukäyttöön. Merikuljetuksia hoitavat kipparit, Raimo Stenroos ja Tapio Ristimäki, ovat siitä lähtien vastanneet matkailijoiden kuljetuksista Ouraluotoon. Ouran saaristo ja Ouraluoto kiinnostavat sekä ulkopaikkakuntalaisia että paikallista väestöä.

Sekä Raimo Stenroos että Tapio Ristimäki ovat entisiä ammattikalastajia. Kalastajan ammatista saatu tietotaito on arvokas resurssi, sillä paikallistuntemus on ehdoton edellytys karikkoisessa saaristossa liikkumiselle. Merikuljetuksiin tarkoitetut veneet ovat kuitenkin hieman isompia kuin esimerkiksi perinteiset, aikanaan kalastukseen tarkoitetut räkipaatit, eikä niillä sen vuoksi voi kulkea aivan kaikissa paikoissa. Turvallisuus on ehdottoman tärkeää matkustajien kuljetuksissa. Veneillä kuljetaankin vain virallisia väyliä pitkin eikä niillä tehdä kalastusmatkoja matalikoille.

Raimo Stenroosin ja Tapio Ristimäen veneet Ouraluodon laiturissa kesällä 2020. Selkämeren karikkoinen saaristo vaatii kuljettajilta kokemusta ja tietämystä reiteistä.

Ouraluodon entisellä luotsi-
asemalla matkailijat voivat
perehtyä paikan historiaan.
Valokuvien joukossa on kuva
Merikarvian ensimmäisiin
luotseihin kuuluneesta kruu-
nunluotsi Jussi Erkinpoika
Ristimäestä (1844 - 1921),
joka oli Tapio Ristimäen
isoisän isä.

Kippareilla on runsaasti tietämystä paitsi kalastuksesta myös saariston ja Ouraluodon luotsien elämästä, sillä molempien sukuhistoriasta löytyy merenkulkijoita ja luotsiasemalla aikanaan toimineita luotseja. Tarinoita yrittäjät kertovat kulloisenkin tilanteen ja asiakkaiden kiinnostuksen mukaan. Aina tarinoille ei välttämättä ole tarvetta. Osa Ouraluodolle saapuvista matkustajista saattaa saapua paikalle nauttimaan yksinomaan Selkämeren maisemista, luonnosta ja meri-ilmasta. Toisinaan asiakkaat ovat myös kiinnostuneita maiseman muutoksesta tai vaikkapa tuulimyllyjen, hyljekannan kasvun tai merimetsojen vaikutuksesta luontoon.

Se on se historia, minkä tähden sinne yleensä lähdetään. Mutta ei voi sanoa, etteikö tämä [matka] tästä satamasta sinne Ouraluodollekin kiinnostaa. Moni haluaa tietää joidenkin karien nimiä. "Kenelle tuo kuuluu ja mitä tosa on tehty?" Siellähän on semmosia mielenkiintoisia, esimerkiksi Viitameressä on paikkoja, joissa aikansa isot laivat on käynyt lastaamassa.

- Tapio Ristimäki

Teollisen menneisyyden ja satamaelämän jälkiä

Merikarvialaisten ravintola- ja kahvilayrittäjien toiminnassa kulttuuriperintö näyttäytyy ennen kaikkea materiaalisena resurssina. Tutkimuksessa mukana olevien yrittäjien toimintaympäristönä toimivat teollisesta menneisyydestä muistuttavat jäljet. Kulttuuriperinnön hyödyntämisessä korostuu uskäytön näkökulma, kun teollisesta käytöstä poistunutta rakennusta käytetään alkuperäisestä käyttötarkoituksesta poikkeavaan toimintaan⁷³. Uskäytössä teollisen menneisyyden jäljet näyttäytyvät ihmisille täysin uudessa valossa.⁷⁴

Merikarvian Lankosken kylä kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin. Varhaista teollisuutta kylässä tiedetään olleen jo 1700-luvulla, ja 1800-luvulla Merikarvianjoen varrella pyöri useampien myllyjen myllynkivet. Aikojen saatossa vanhat tuotantolaitokset ovat lähes tyystin kadonneet maisemasta. Yksi Lankosken myllyistä, joka on rakennettu ilmeisesti 1830-luvulla ja jota aikalaiset kutsuivat myös Isomyllyksi, seisoo kuitenkin maamerkkinä muistuttamassa teollistumisen ja myllyjen aikakaudesta. Mylly siirtyi Lankosken Sähkö Oy:n omistukseen 1920-luvun alkupuolella, ja viljaa myllyllä jauhettiin vuoteen 1962 saakka. Tämän jälkeen tarpeettomaksi käynyt myllyrakennus jäi tyhjilleen.⁷⁵

Autiona seisova Lankosken mylly vuonna 1976 ennen Ruissalojen tekemää mittavaa remonttia. Kuva: Anne ja Jukka Ruissalon kuvakokoelmat.

Mylly sai uuden elämän 1970-luvun lopussa. Anne ja Jukka Ruissalo olivat automaatioillaan kiinnittäneet huomiota tyhjillään, villiintyneellä tontilla seisoneeseen myllyvanhukseen. Jukka Ruissalo sai vision, että myllystä voisi kunnostaa kahvilan ja lahjatavarapuodin. Niinpä he rohkeasti tekivät Lankosken Sähkö Oy:n kanssa myllystä vuokrasopimuksen ja ryhtyivät toimeen. Ruissalot tekivät myllyrakennukselle varsin mittavan remontin, jossa he pyrkivät säilyttämään mahdollisimman paljon myllyn vanhoja rakenteita ja laitteistoa. Juhannuksena 1979 Kahvimylly oli valmis avaamaan ovensa matkailijoille. Kahvimylly sai myös oman postileimansa. Ensimmäiset kymmenen vuotta Kahvimylly palveli ympäri vuoden mutta muuttui kesäkahvilaksi sen jälkeen, kun Ruissalot vuonna 1989 avasivat katukeittiö Köffin valtatie 8:n toiselle puolelle. Vaikka Köffiä on vuosien mittaan laajennettu, Kahvimylly on säilyttänyt suosionsa kesäisenä kahvipaikkana.⁷⁶

Lankosken Kahvimylly touku-kuussa 2020. Myllyrakennuksen alakerran turpiinihuone toimii kahvilana ja yläkerran tiloissa on lahjatavarapuoti. Yläkerrassa on vielä myllyn laitteistoa nähtävillä. Kahvimylly oli suljettuna kesällä 2020 koronaepidemian vuoksi, mutta se avasi ovensa kesällä 2021.

Myllyn läheisyydessä sijaitsevan kahvilaravintola Köffin tarinaan sisältyy puolestaan rannikon kulttuuriperinnön elementtejä. Ensimmäinen rakennus oli pienehkö, mutterinmallinen kioski tai katukeittiö. Kun uudelle toimipisteelle mietittiin sopivaa nimeä, Anne Ruissalo muisti kuulleensa paikallisen tuttavan puhuneen ”köffistä”. Sana tulee ruotsinkielisestä termistä *kyffe*, ja rannikolla tällä sanalla tarkoitetaan pientä, esimerkiksi kallion päällä sijaitsevaa rakennelmaa, jossa voi kesäisin esimerkiksi keittää perunoita ja silakkaa. Ruissalot totesivat, sana soveltuisi hyvin sekä suomen- että ruotsinkielisille. Niin kahvi- ja ruokakioskista tuli Köffi, ja paikka on säilyttänyt nimensä myös myöhempien laajennustenkin jälkeen.

Vuonna 2001 Ruissalot kunnostivat myös entisen voimalaitoksen työväenasunnon. Tuolloin seudulla ei kovinkaan paljon vielä ollut kalastusmajoitusta, ja Ruissalot päättivät kunnostaa tyhjillään olleen rakennuksen majoituskäyttöön. Tämä niin sanottu kortteeri Oiva sijaitsee myllyrakennuksen läheisyydessä.

Kulttuurihistoriallisesti arvokas Lankosken ympäristö on myös luonnonsuojelualue. Noin 1,5 kilometrin pituisella luontopolulla voi tutustua alueen ainutlaatuiseen luontoon. Lankoski on hyvä kalastuskohde, ja aiemmin Lankoski oli tietynlainen kalastusasioiden keskus. Siellä hoidettiin kalastuslupa-asioita ja joella järjestettiin erilaisia kalastuskilpailuita. Lankoskelta saa edelleen kalastuslupia, ja Ruissalot tekevät yhteistyötä muiden paikallisten toimijoiden kanssa. Vuosien myötä Merikarvian kalastustoiminnan keskus on kuitenkin vähitellen siirtynyt lähemmäs kirkonkylää.⁷⁷

Anne ja Jukka Ruissalo ovat asuneet Lankosken kylässä vuodesta 1979 lähtien, ja heillä on vahva tietämys seudun historiasta.⁷⁸ Kylän ja myllyn historiaa esitellään jonkin verran Kahvimyllyssä muun muassa vanhojen valokuvien avulla. Lisäksi yrityksen verkkosivulla kerrotaan kylän, myllyn ja perheyriksen vaiheista⁷⁹. Kesällä 2020 Ruissalojen oli tarkoitus järjestää erityinen Lankosken historiakävelykierros yrityksen 40-vuotisjuhlavuoden johdosta, mutta tapahtuma jouduttiin perumaan koronaepidemian vuoksi.

Tutkimuksen toinen teollisuusperintökohde on Merikarvian keskustan tuntumassa sijaitseva vanha sähkömuuntamo, jossa on vuodesta 2018 lähtien toiminut kesäkahvila, Kotileipurin Kioski. Muuntamo sijaitsee paikalla, jossa aikanaan toimi paikallinen Kouhin saha ja kala-astiatehdas. Saha siirtyi 1970-luvun alussa Krookanlahden rantaan, minkä jälkeen alue jäi vähitellen käyttämättömäksi ja sahan entiset tuotantolaitokset purettiin. Viimeisten vuosikymmenien ajan muuntamorakennus oli lähes unohduksissa pensaikkojen ja puuston piilottamana. Entisellä sahan alueella ei ollut muuta toimintaa kuin Merikarvian kunnan risukaatopaikka.

Vuonna 2017 kotileipurina aloittanut Elina Laaksonen etsiskeli itselleen sopivaa myyntipistettä, ja muuntamorakennus alkoi tuntua houkuttelevalta vaihtoehdolta. Muuntamo oli joitakin vuosia aiemmin siirtynyt sähköyhtiöltä Merikarvian kunnan omistukseen, ja vuonna 2018 kunta vuokrasi muuntamon Laaksoselle aluksi kahdeksi vuodeksi ilman vuokraa. Kunta kuitenkin edellytti, että yrittäjä pitäisi alueen siistinä. Elina ja Osmo Laaksonen ryhtyivät kunnostamaan muuntamoita ja sen ympäristöä. Paikalta kaadettiin

puita, kerättiin rautaromua ja räjäytettiin kalliota, jotta muuntamon edustalle saatiin rakennettua terassi. Muutos- ja kunnostustyöt Laaksoiset tekivät omalla kustannuksellaan. Lisäksi muuntamolle tietysti piti vetää uudelleen sähköt.

Muuntamo on suhteellisen pieni tiilinen rakennus. Lattiapinta-alaa on noin yhdeksän neliometriä ja korkeutta kuusi metriä. Muuntamo toimii ennen kaikkea fyysisenä toimintaympäristönä. Vastaavanlaisia muuntamokahviloita löytyy Satakunnasta muualtakin. Esimerkiksi Kokemäellä on muuntamokahvila, mutta itse muuntamorakennus on sisätiloiltaan huomattavasti suurempi kuin Merikarvian muuntamo.

Muuntamo on osa merikarvialaista teollisuushistoriaa, mutta entinen saha- ja kala-asiateollisuus ei enää näy alueella. Kahvilayrittäjälle muuntamon ja sitä ympäröivän alueen historia ei ollut ennestään tuttua, sillä hän on asunut paikkakunnalla vasta muutamia vuosia. Haastattelutilanteessa näytin yrittäjälle joitakin vanhoja valokuvia sahan alueesta, joita tämä ei ollut nähnyt aiemmin. Hän ryhtyikin heti pohtimaan, että voisiko vanhoja valokuvia mahdollisesti jossain vaiheessa hyödyntää muuntamokahvilassa.

Teollisen perinnön ohella muuntamokahvilassa resurssina toimii perinteinen suomalainen kahvikulttuuri. Tarjolla on perinteistä kotipullaa ja muita kahvileipiä, joita Elina Laaksonen valmistaa leipomossaan. Muuntamokahvilan munkkipäivästä on tullut erityisen suosittu. Munkkirinkilät ja kahvi ovat tietyllä tavalla vakiintuneet osaksi suomalaista kahvilakulttuuria: munkkikahveja nautitaan niin kahviloissa, toreilla kuin markkinatapahtumissakin. Muuntamon munkkipäivästä on tullut jopa niin suosittu, että parhaimpina myyntipäivinä munkit loppuvat kesken.

Muuntamossa on lisäksi ollut myynnissä paikallisesta kalasta valmistettuja kalaleipiä sekä leipurin leipomaa saaristolaisleipää. Muuntamon historiasta Elina Laaksonen sai myös kimmokkeen kehittää paikalle oman leivonnaisen, sulakkeen. Kyse on kierteisestä, sulakkeen malliin leivotusta leivonnaisesta, joka sisältää hilloa ja kermavaahtoa.

Muuntamo kesäkahvilana kesällä 2018, jolloin rakennuksen seinässä oli vielä jäljellä graffiteja.

Pala sähkömuuntamon historiaa tarinallistettuna leivonnaisiin. Sulakkeita muuntamokahvilan vitriinissä kesällä 2020.

Teollista perintöä hyödynnetään toimintaympäristönä myös Krookan vierasvenesataman alueella, jossa maisemaa hallitseva entinen Kouhin sahan puutavara- ja kala-astiavarasto on valjastettu ravintolaksi. Vanha varastorakennus, tai *pyttysuuli* kuten paikalliset sitä kutsuvat, siirtyi Merikarvian kunnan omistukseen 1990-luvulla, ja rakennus saneerattiin ravintola- ja kokouskäyttöön vaiheittain 1990- ja 2000-luvun vaihteessa. Rakennuksen alakerta on varsinainen ravintolatila, ja yläkerta on tarkoitettu juhla- ja kokouskäyttöön. Ravintolakäytössä rakennus on ollut 2000-luvun alusta lähtien, mutta vain kesäaikaan. Kunnan vuokralaisina toimineet ravintoloitsijat ovat vuosien mittaan vaihtuneet useita kertoja.

Kesällä 2020 uusiksi ravintoloitsijoiksi ryhtyivät Maija ja Paavo Munkki. He olivat aloittaneet gastropub-ravintolatoiminnan vuonna 2015 Porin Reposaaressa. Tilakysymysten vuoksi he kuitenkin muutaman vuoden jälkeen ryhtyivät etsimään toiminnalleen uutta paikkaa, ja Krookassa oleva toimitila osoittautui sopivaksi ratkaisuksi. Niin gastropub *The Merry Monk* tai ”Merimunkki”, joksi nimi hyvin nopeasti Merikarvialla taipui, rantautui Krookkaan.

Ravintolatiloiissa on aiempien ravintoloitsijoiden aikana korostettu merellisyyttä ja kalastuselinkeinoa monin tavoin. Ravintolan seinillä on ollut kalastukseen liittyviä valokuvia, ja rakennuksen yläkerran tiloissa on käytetty kalastusverkkoja sisustuselementteinä. Kulttuuriperinnön tutkimuksen näkökulmasta tämä on varsin mielenkiintoinen seikka. Teollinen menneisyys määritteli aikoinaan vuosikymmenien ajan Krookanlahden aluetta, ja saha- ja kala-astiateollisuuden ansiosta Krookan satamasta kasvoi vilkas puutavaran vientisatama. Vaikka sahteollisuudella oli merkittävä rooli paikkakunnan historiassa, teollista historiaa ei ole sanottavammin hyödynnetty Krookan alueen kehittämisessä lukuun ottamatta suuren varastorakennuksen uuskäyttöä. Teollisen historian tietynlainen poissaolo onkin oiva esimerkki siitä, että kulttuuriperintö on aina valintojen tulosta. Merikarvialla merenkulun ja kalastuksen historia ovat valikoituneet paikallisidentiteetille teollista historiaa keskeisimmiksi elementeiksi.⁸⁰

Myös Maija ja Paavo Munkki ovat ravintolatiloja uudistaessaan hyödyntäneet paikalliseen kulttuuriperintöön liittyviä elementtejä. He ovat kuitenkin halunneet luoda ravintolasta omannäköisensä, ja siksi sisustuselementteinä toimineista valokuvista ja kalastusverkoista on luovuttu. He arvostavat paikallista historiaa ja kulttuuriperintöä, mutta haluavat tuoda asioita esille omalla ja ehkä hieman uudellakin tavalla. Esimerkiksi ravintolan wc-käytävän oveen he tilasivat taideteoksen ”Kaksi pientä ja yksi suuri silakka”. Teos on Salla Seppälän suunnittelema ja Tuuli Seppälän toteuttama teos, jota Munkit pitävät kunnianosoituksena merikarvialaiselle savusilakalle. Ravintolayrittäjälle tämä on helppo tapa ottaa perinnettä mukaan toimintaan sen lisäksi, että ravintolan listalta löytyvä kala on aina paikallisesti tuotettua.

The Merry Monk avautui Krookan rannassa kesäkuussa 2020. Rakennus, joka toimi alun perin sahatavara- ja kala-astiavarastona, on Merikarvian kunnan omistuksessa.

The Merry Monkin tiloissa oleva taideteos ”Kaksi pientä ja yksi suuri silakka” tuo esille paikallista kulttuuriperintöä uudella tavalla. Kuva on syksyiltä 2020.

1960-luku oli Krookan vientisataman vilkkainta aikaa, ja satamassa vierailleet laivat värittivät maalaiskylän elämää. 2000-luvulla elämää satamaan tuovat pääasiassa matkailijat ja vierailevat veneilijät. Satamaelämän perintöä ja tietynlaista kansainvälisyyden henkeä The Merry Monkin ravintolatiloihin on tuotu sisustuselementeillä, joita yrittäjät ovat keränneet muun muassa vintage-liikkeistä ja kirpputoreilta.

Ravintolan sisustuksessa käytettävät esineet ja niihin liittyvät tarinat saattavat toisinaan kiinnittyä myös yrittäjien omaan henkilö- tai sukuhistoriaan. Esimerkiksi ravintolassa esillä olevat merimiehen matkalaukut ovat kuuluneet Paavo Munkin isoisälle. Matkalaukut henkivät omalla tavallaan entistä merenkulun ja satamaelämän aikaa, mutta laukuihin liittyvä vahva sukutarina ei kuitenkaan suoraan välity asiakkaille. Maija Munkilla on puolestaan sukujuuret Merikarvialla, ja hänen omiin lapsuudenmuistoihinsa liittyvät vanhassa, isossa olutpullossa olevat heinät ja hiekka, jotka on haettu Krookanlahden toiselta puolelta, Jukolanniemen rannasta. Ravintolatiloiissa on lukuisia muitakin sisustuksellisia elementtejä, joiden tulkinnassa asiakkaiden omalle mielikuvitukselle jätetään runsaasti tilaa.

The Merry Monkin toiminnassa korostuu paikallisen kulttuuriperinnön ohella vahvasti myös brittiläinen pubikulttuuri, joka on ollut alusta saakka Maija ja Paavo Munkin yritystoiminnan kulmakivi. Munkit ovat useiden vuosien ajan perehtyneet brittiläiseen pubikulttuuriin ja sen moniin yksityiskohtiin. Nämä yksityiskohdat näkyvät muun muassa ravintolan juomavalikoimissa, juomien koossa ja monissa muissa yksityiskohdissa, kuten esimerkiksi siinä, että chipsien päällä tarjotaan juuri oikeanlaista *Sarson*-viinietikkaa. Myös ravintolan sisustus samettisohvineen henkii brittiläistä pubikulttuuria.

Tarinallistamisella tuotetaan mieleenpainuvia ja myyviä asiakaskokemuksia. The Merry Monkin palveluissa ja tuotteissa tarinallistamista on helppo hyödyntää esimerkiksi ruoka- ja juomalistojen tuotteissa paikallisten teemojen kautta.

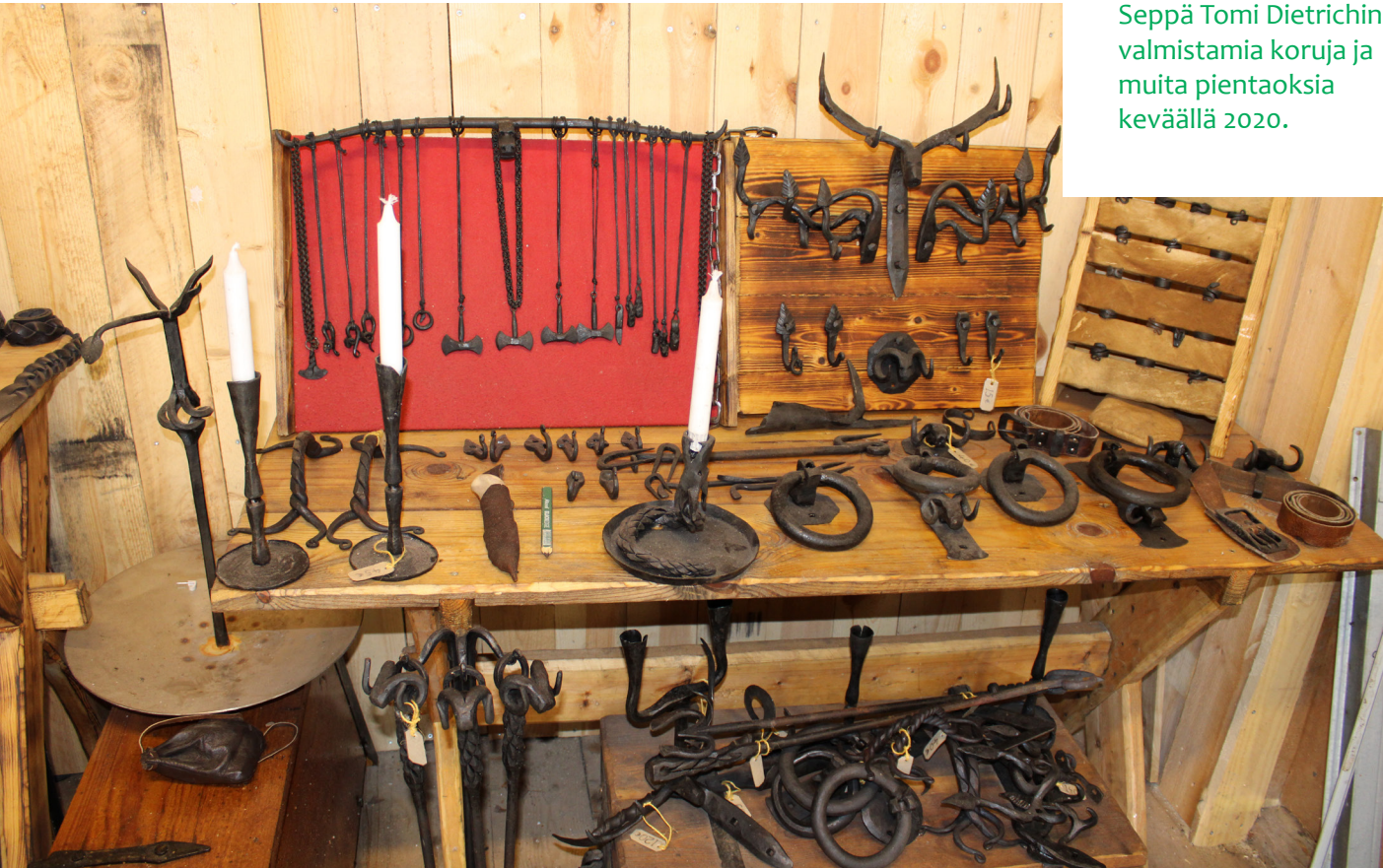
Että se oli sama kuin siellä Reposaassa [aiempi toimipaikka], että se oli tosi tärkeä. Ja sen paikallisuuden, sen historian ymmärtäminen. Se oli niinku tosi tärkeä. Ja kaikki meen teemat lähtee sieltä. Siis ihan niinku tuo Räpsööpride, meen oma olut. Kaikki toi, naurulokki siin kuvassa [etiketissä]. Kaikki tämmöset asiat on osa tätä yritystä hyvin vahvasti. Ja me halutaan nimenomaan tuoda niitä paikallisia aineksia tähän, mitä me tarjotaan asiakkaille.

- Maija Munkki

The Merry Monkin ikkunalla istuvat merimiehen koirat ovat osa satamaelämään liittyvää kulttuuriperintöä. Kun talon isäntä on seilaamassa, koirat katsovat ulos merelle. Kun koirat katsovat sisälle, isäntä on paikalla.

Edellä mainittujen kohteiden ohella olen sisällyttänyt teolliseen kulttuuriperintöön myös raudantaonnan, joka heräsi henkiin Merikarvian Ylikylässä muutamia vuosia sitten. Sepät Pasi Lähteinen ja Tomi Dietrich hankkivat vuonna 2016 vanhan talon, jonka ulkorakennukseen he ryhtyivät rakentamaan yhteistä pajaa, joka valmistui vähitellen parin vuoden kuluessa. Paikallisyhteisö otti uudet tulokkaat hyvin vastaan, ja paikkaa, jonne paja perustettiin, ryhdyttiin paikallisten toimesta kutsumaan ”kahden sepän mäeksi”.

Seppä Tomi Dietrichin valmistamia koruja ja muita pientaoksia keväällä 2020.

Merikarvialla toimivien kyläseppien työtä voi tarkastella kokonaisvaltaisesti kulttuuriperinnön hyödyntämisen ja ylläpitämisen näkökulmasta. Kyse on elävästä perinnöstä, vanhojen käsityötaitojen ja raudantaonnan perinteen ylläpitämisestä. Maaseudulta perinteiset kyläsepät alkoivat kadota viimeistään 1960-luvulla teollistumisen myötä. Yhteisessä pajassa työskentelevät kyläsepät hyödyntävät perinteisiä raudantaontamenetelmiä valmistamalla nykyaikaan soveltuvia tuotteita. Tomi Dietrich tekee enimmäkseen tilaustöinä erilaisia koruja ja pienempiä taoksia. Pasi Lähteinen on puolestaan erikoistunut suurempiin töihin. Lisäksi he ovat järjestäneet työnäytöksiä ja käyneet myymässä paja-tuotteita erilaisissa tapahtumissa tai markkinoilla.

Koruja valmistavan Tomi Dietrichin kaikki tuotteet saavat innoitteensa kalevalaisesta tai norjalaisesta tarinallisesta mytologiasta. Kaikilla hänen valmistamillaan koruilla on oma tarina ja symboliikka. Tarinat myös myyvät. Dietrichin mukaan esimerkiksi markkinoilla asiakkaat kiinnostuvat koruista aivan eri tavalla, jos niillä on tarina tai jonkinlainen historia.

YRITTÄJÄT, YHTEISTYÖRAKENTEET JA KULTTUURIPERINTÖ

Matkailun kehittämiseen ei riitä yksi toimija. Kyse on pitkälti yhteispeleistä, yhteistyöstä. Valtaosa merikarvialaisista matkailun ja kulttuuriperinnön parissa toimivista yrityksistä on liiketoiminnaltaan melko pieniä. Pienten maaseutuyritysten menestyksenkäs toiminta perustuu paikalliseen yhteistyöhön ja verkostoihin⁸¹. Yrittäjien yhteistyö voi olla muodollista, mutta usein se on epävirallista ja näkymätöntä.⁸² Maaseutuyrittäjyyteen liittyvä yhteisöllisyys, yhteisten hankkeiden kehittäminen ja keskinäisen kilpailun välttäminen ovat piirteitä, jotka näkyvät myös merikarvialaisten yrittäjien toiminnassa.

Yhteistyön toimivuuden kannalta paikallinen yrittäjyysilmapiiri (*entrepreneurial climate, E-climate*⁸³) on ratkaisevan tärkeä, koska se luo perushengen, jossa yrittäjät toimivat, olipa sitten kyse kulttuuriperintöä hyödyntävistä matkailuyrittäjistä tai muilla aloilla toimivista yrittäjistä. Merikarvialla yrittäjyysilmapiiri on yrittäjien mielestä hyvä, ja paikallisen yrittäjäyhdistyksen toiminta on aktiivista. Muodollisen yhteistyön ohella paikalliset yrittäjät tekevät runsaasti näkymätöntä yhteistyötä: erilaisia palveluita ja raaka-aineita hankitaan naapuriyrittäjiltä. Kaikkea ei tarvitse osata tehdä itse. Matkailupalvelujen kehittämisessä yhteistyön osasia pitää kuitenkin jatkuvasti hioa, jotta välttyään sudenkuopilta. Kumppanuusyhteistyön toimivuus ja luottamuksen merkitys korostuvat pienellä paikkakunnalla: kokonaisuuden kannalta jokaisen osasen tulee toimia sataprosenttisesti.

Ilmapiirin ohella oikeanlainen infrastruktuuri ja tuki ovat yrittäjyyden kannalta keskeisiä tekijöitä. Infrastruktuuri sisältää yrittäjille tärkeät palvelut, verot ja säännöt. Tuki puolestaan käsittää suorat yksityiset ja julkiset toiminnot kuten yrityspalvelut, yrittäjyyteen

Me uskotaan siihen, että matkailu on koko kunnan itsenäisyyden ja säilymisen ehto. Ja se lähtee yhteistyöstä. Kun ei ole ketään isoa, on paljon pieniä. No, nyt vois sanoa, että on ehkä tämmöisiä keskikokoisia niinko mekin. Mutta yhteistyö on silti merkittävää ja me hyödynme vähän niinko winwin joka suuntaan.

- Sirkka-Liisa Koivuniemi

Seppä Pasi Lähteisen keväällä 2020 takoma hylly The Merry Monkin baaritiskin yläpuolelle on oiva esimerkki paikallisesta yhteistyöstä.

panostamisen, verkostot ja yhteistyön sekä yrittäjiä tukevat mentorit.⁸⁴ Merikarvian tapaus osoittaa, että julkisella sektorilla, Merikarvian kunnalla, on oma tärkeä roolinsa yrittäjyyttä ja yhteistyöverkostoja tukevana ja mahdollistavana toimijana. Yrittäjien mielestä yhteistyö kunnan kanssa on ollut pääsääntöisesti toimivaa, vaikka joskus asioissa on saattanut tulla näkemyserojakin. Haastatteluissa nousi esille myös näkemys, että yrittäjän pitää itse olla aktiivinen ja osata käyttää kunnan tarjoamia palveluita ja apua, esimerkiksi markkinoinnissa.

Merikarvian kunnalla on luonnollisesti tavoite nostaa matkailuelinkeinon volyyymiä. Tämä ei tapahdu hetkessä, vaan kyse on pitkän aikavälin kehityksestä. Kunnan tehtävänä on olla mahdollistamassa ja kannustamassa yrityksiä eteenpäin, jotta yritykset näkisivät uusia mahdollisuuksia ja jotta yrittäjien osaaminen kehittyisi. Kunnassa on esimerkiksi vuosina 2020–2021 panostettu digitaalisuuteen ja sähköisiin kauppa-alustoihin. Vuonna 2021 uudistetuilta Merikarvian kunnan verkkosivuilta löytyvän verkkokaupan kautta matkailijat voivat ostaa erilaisia matkailupalveluita, vuokrata liikuntaan tarkoitettuja välineitä (SUP-lautoja, veneitä, kajakkeja) tai varata majoitusta.⁸⁵

Kun tarkastellaan paikallista yhteistyötä, ei sovi unohtaa kolmannen sektorin roolia. Merikarviassa toimii yhdistyksiä, jotka tuovat oman panoksensa paikalliseen yhteistyöhön, matkailun kehittämiseen ja kulttuuriperinnön vaalimiseen.⁸⁶ Tietynlaisena ”sateenvarjona” matkailutoiminnan edistämiseksi, kehittämistarpeiden tunnistamisessa ja vuoropuhelun ylläpitämisessä toimii Merikarvian Matkailu ry, jonka jäseniä kaikki tutkimuksessa mukana olevat yrittäjät ovat. Vuodesta 1998 lähtien toimineeseen yhdistykseen kuuluu yrittäjien ohella myös yksityisiä toimijoita ja oppaita, sillä matkailun edistäminen on yhdistyksessä alusta lähtien nähty laaja-alaisesti monien erilaisten toimijoiden yhteisenä asiana. Matkailuyhdistys on yhteistyössä Merikarvian kunnan kanssa kiertänyt messuilla sekä järjestänyt jäsenilleen tutustumismatkoja matkailukohteisiin sekä toteuttanut erilaisia tapahtumia. Lisäksi yhdistys on organisoinut matkailuyrittäjien koulutusta. Esimerkiksi syksyllä 2019 yhdistyksen toimesta käynnistyi *Turvallinen, digitaalinen ja tarinallinen matkailu* -hanke, jolle Leader Pohjois-Satakunta myönsi rahoitusta EU:n maaseuturahastosta. Konkreettinen osoitus yrittäjien, matkailuyhdistyksen, kunnan ja muiden paikallisten toimijoiden välisestä yhteistyöstä on lisäksi kerran vuodessa ilmestyvä, matkailijoita ja kesäasukkaita varten painettu *Merikarvian matkailu ja palvelut* -opas.

Paikallisyhteistyön ohella matkailun ja elinkeinoelämän edistämiseksi on lisäksi valttia, jos paikkakunnalla on innovatiivisia, paikkansa jo vakiinnuttaneita yrittäjiä, jotka ovat hyvin ankkuroituneet paikallisyhteisöön ja toimivat menestyksen esimerkkeinä muille yrittäjille.⁸⁷ Nämä tietynlaisina vetureina toimivat yrittäjät tuovat omalla toiminnallaan vetovoimaisuutta, josta kaikki muutkin toimijat hyötyvät. Tutkimukseni yrityksistä kaksi on tämänkaltaisia veturiyrityksiä. Toinen näistä on maatilamatkailua vuosikymmeniä harjoittanut Koivuniemen Herra ja toinen on The Merry Monk, jolla Porin Reposaaressa Merikarvialle siirtyessään oli jo vahva oma toimintakonsepti ja asiakaskunta. Matkailun vetureihin voidaan lukea myös paikkakunnalla toimiva, kalastusmatkailuun erikoistunut yritys⁸⁸, joka ei ollut mukana tutkimuksessani.

Yhteistyötä tehdään muiden alueellisten toimijoiden kanssa. Kuvassa porilainen Ritva Liljeroos (Ritun Kehräävä rukki) opastamassa vihdantekoa Koivuniemen Herran MuuMaassa kesällä 2020.

Paikallisten verkostojen ohella merikarviaiset yrittäjät hyödyntävät matkailun kehittämisessä ja markkinoinnissa alueellisia ja valtakunnallisia verkostoja ja yhteistyörakenteita. Alueellista yhteistyötä tehdään muun muassa Visit Satakunta/Satakunnan matkailuyrittäjät ry:n ja Visit Pori Oy:n kanssa. Viime vuosina maakunnallista yhteistyötä on lisätty muun muassa markkinoimalla matkamessuilla matkailupalveluita maakunnan yhteisöasemalla. Aiemmin kunnilla oli messuilla omat osastonsa, mutta kustannussyistä on siirrytty yhteiseen osastoon.

Erityisiä matkailun kehittämishankkeita merikarviaiset yrittäjät ovat toteuttaneet Satakunnan ammattikorkeakoulun (SAMK) kanssa. Leader- ja ELY-keskuksen rahoituksella toteutetut hankkeet ovat olleet niin sanottuja yritysryhmähankkeita. Ensimmäinen yritysryhmähanke *Willkommen & Welcome to Merikarvia* toteutettiin vuosina 2017–2018, ja sen tavoitteena oli lisätä yritysten kansainvälistymisvalmiuksia ja markkinatuntemusta sekä vahvistaa kansainvälistä matkailua hankeyrityksiin. Hankkeeseen osallistui yhdeksän merikarviaista matkailuyrittäjää, ja kohdemarkkina-alueena oli Saksa ja englantia puhuva Eurooppa. Yrittäjille järjestettiin koulutusta, jossa tutustuttiin saksalaiseen kulttuuriin sekä tehtiin opintomatka Saksaan. Lisäksi hankkeessa tuotettiin markkinointimateriaalia saksaksi ja englanniksi.⁸⁹

Toinen SAMK:n kanssa toteutettu hanke oli *Green Care Merikarvia* -yritysryhmähanke. Vuosina 2017–2019 toteutetun hankkeen tarkoituksena on lisätä yrittäjien välistä yhteistyötä ja kehittää luonnon hyvinvointivaikutuksiin perustuvia Green Care -palveluita⁹⁰ maaseutumatkailun toimintaympäristössä. Hanke oli alun perin neljän merikarviaisen maaseutumatkailuyrittäjän hanke, mutta siinä oli lopulta mukana kolme yrittäjää (Koivuniemen Herra, Purolomat ja Hevostila Viikilä).⁹¹ Yrittäjät koulutautuivat Green Care -osaajiksi, ja hankkeen keskeinen toimenpide oli uusien Green Care -palvelujen myyntikokeilun toteuttaminen. Tavoitteisiin ja alkunostukseen nähden hanke ei kuitenkaan tuottanut sellaisia tuloksia kuin yrittäjät olivat toivoneet. Yrittäjien mielestä tuotteet olivat hyviä, mutta lisämyyntiä ei saavutettu odotetulla tavalla. Hanke kuitenkin vahvisti yrittäjien yhteistyötä ja toi uusi ideoita tulevaisuutta varten.⁹²

Merikarvialla paikallista toimintaa ohjaa tietynlainen ”Me Merikarvialla” -henki, oli sitten kyse yhteistyöstä julkisen sektorin kanssa tai matkailuyhdistyksen toiminnasta. Paikallistasolla ei puhuta kunnasta, matkailuyhdistyksestä tai yrityksistä, vaan kehittämisessä lähdetään merikarvialaisuudesta ja Merikarvian alueesta. Yhteinen me-henki on toiminnan voimavara, ja se kuvastaa vahvaa, omanlaatuista paikallisidentiteettiä, johon liittyviä elementtejä ovat muun muassa kunnan matkailumarkkinoissakin käytetyt sloganit ”Kummallisen kodikas” tai ”Sata aurinkoista päivää enemmän”. Omalla toiminnallaan ja yhteistyöllä yrittäjät osaltaan vahvistavat paikallisidentiteettiä.⁹³

Selkämeren kansallispuistoalueella sijaitseva Ouran saaristo ja Ouraluodon kulttuuriympäristö tarjoavat monenlaisia elämyksiä matkailijoille. Ouraluodon rakennuksia kesällä 2020.

Kulttuuriperintöyrittäjillä on muiden toimijoiden ohella keskeinen rooli paikan elinvoimaisuuden myös paikan imagon rakentamisessa. Aiempien tutkimusten mukaan kulttuuriyrittäjyydellä (*cultural entrepreneurs*) on todettu olevan jopa merkittävämpi rooli paikan imagolle kuin muulla yrittäjyydellä. Tätä ajatusmallia voi soveltaa myös kulttuuriperintöyrittäjiin ja matkailun parissa toimiviin yrittäjiin. Kulttuurin tai kulttuuriperinnön parissa toimivat yrittäjät tuovat monia olennaisia elementtejä paikkaan ja paikan brändäykseen. Yrittäjät kääntävät kulttuuriset kykynsä ja kulttuuriperinnön elementit innovatiivisiksi kulutustuotteiksi ja -palveluiksi. Yrittäjät luovat sosiaalista muutosta ja uudistavat taloudellisia ja sosiaalisia rakenteita. He houkuttelevat ja uudelleenorganisovat resursseja ja ympärillä olevia markkinamahdollisuuksia. Kulttuurin ja kulttuuriperinnön parissa toimivat yrittäjät vaikuttavat suoraan suureen yleisöön ja toimivat samalla herkkänä kommunikaatiokanavana ulkoapäin tulevien markkinatrendien ja paikallisten kulttuuristen traditioiden ja uskomusten välillä. Yrittäjät uudelleeninvestoivat taloudellisia ja henkisiä resursseja hyödyntäen paikan tunnusomaisia piirteitä lisäten kilpailukykyä ja pitkäkestoista onnistumista paikan brändäyspyrkimyksissä. Yrittäjät toimivat siis tietynlaisina muutosagentteina ja lähettiläinä. He voivat olla vaikutusvaltaisempia kuin muut yrittäjät, sillä he vaikuttavat ihmisiin merkityksellisten ja houkuttelevien aistikokemusten kautta.⁹⁴

Se on aivan sama kun Lappiin lähdetään hiihtokeskukseen, niin siellä on sen oman kuvansa luonut se ympäristö. Täällä taas merenrannalla tämä matkailu ja siitä muodostuu se tietynlainen kuva. Ihmisillä on mielikuva, kun se tulee Merikarvialle.

- Tapio Ristimäki

Mietis, että me kaikki täällä ja joki pistettäis kiinni. Ei täällä olisi ketään! Ja kunnan maine: kuka tietäis, missä on Merikarvia?

- Juho Mäkipuro

Maaseutu, luonto ja Merikarvianjoki ovat osa paikallisidentiteettiä. Kuva on otettu Koivuniemen Herranrannasta kesällä 2020.

KULTTUURIPERINTÖ, YRITTÄJYYS JA TULEVAISUUSKESTÄVÄ YMPÄRISTÖ

Kestävä kehitys ohjenuorana

Matkailun tärkeimpiä voimavaroja ovat kulttuuri- ja luonnonympäristö, ja kestäväällä matkailulla voidaan varmistaa näiden voimavarojen säilyminen. Kestävää kehitystä ja kestävä matkailua voidaan tarkastella ekologisen kestävyuden ohella taloudellisen ja sosiokulttuurisen kestävyuden näkökulmasta. Ekologisesti kestävä kehitys liittyy luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemien toimivuuden säilyttämiseen, luonnonvarojen kestävä käyttöön sekä päästöjen ja ihmistoiminnan sopeuttamiseen pitkällä aikavälillä suhteessa luonnon kestokykyyneen. Taloudellinen kestävyys puolestaan tarkoittaa sisällöllään ja laadultaan tasapainoista kasvua, joka ei perustu pitkällä aikavälillä velkaantumiseen tai varantojen hävittämiseen. Se on myös edellytys yhteiskunnan keskeisille toiminnolle. Sosiokulttuurisesti kestävä kehityksen tavoitteena on puolestaan huomioida hyvinvoinnin siirtyminen sukupolvelta toiselle.⁹⁵

Business Finlandin verkkosivuilla kestävä matkailu on määritelty seuraavasti: ”Kestävä matkailu on matkailua, joka huomioi nykyiset ja tulevat taloudelliset, sosio-kulttuuriset ja ympäristölliset vaikutukset siten, että matkailijoiden, matkailuyritysten, matkailukohteiden, ympäristön ja paikallisväestön tarpeet on huomioitu nyt ja tulevaisuudessa.”⁹⁶ Kestävässä matkailussa matkailua kehitetään vastuullisesti luontoa ja kulttuuria vahingoittamatta sekä paikallisyhteisöjen hyvinvointia edistäen. Kestävä matkailun valintoihin liittyy myös uudenlaiset liikkumisen ja kuljetusten ratkaisut sekä yhdenvertaisuuden edistäminen, kuten esteettömyyden kehittäminen matkailupalveluissa.⁹⁷

Sosiokulttuurisesti kestävässä matkailussa matkailijoiden ja kohdeyhteisön suhde perustuu molemminpuoliseen kunnioitukseen, eikä matkailussa esimerkiksi hyväksikäytetä paikallisväestöä tai vahingoiteta kohdealueen kulttuuria. Matkailun kehittäminen paikallisyhteisön lähtökohdista on kestävä kehityksen perusedellytys. On tärkeää määritellä kehittämisen arvot ja lähtökohdat sekä se, kenen ehdoilla matkailua kehitetään. Näin vältetään intressiristiriitoja, joita voi ilmaantua, jos matkailun kehittämisessä ei lähdetä yhteisön intresseistä. Tämä korostuu maaseudulla, jossa vallitsee symbioottinen yhteys paikallisyhteisön ja maaseutuympäristön välillä. Paikallisyhteisöllä pitää olla mahdollisuus vaikuttaa oman alueensa kehittämiseen, ja kehittämisen on oltava heidän näkökulmastaan mielekästä.⁹⁸

Maaseudun pienet yritykset voivat vaikuttaa suotuisasti alueen taloudelliseen, sosiokulttuuriseen ja ekologiseen kehitykseen. Ne voivat vahvistaa paikallista kulttuuria ja identiteettiä, monipuolistaa matkailutoimintoja ja pitää maaseudun väestöä alueella. Yritystoiminnan pienimuotoisuuden ansiosta myös ympäristövaikutukset jäävät usein vähäisiksi. Näin pienet yritykset edistävät alueen kestävä kehitystä.⁹⁹

Tutkimuksessani merikarvialaiset yrittäjät mielsivät kestävän kehityksen ensi sijassa ekologisen kestävyuden näkökulmasta.¹⁰⁰ Haastatteluissa korostuivat käytännön toimenpiteet ja valinnat, joita yrittäjät tekevät kestävän kehityksen edistämiseksi päivittäisessä toiminnassa. Käytännön toimista yrittäjät mainitsivat varsinkin kierrätyksen ja kierrätysmateriaalien hyödyntämisen. Uutta ei tarvitse aina ostaa, sillä kierrätettävistä materiaaleista saa usein pienellä ideoinnilla ja vaivalla uudenveroista ja edullista hyödynnettävää.

Kaikki raudat me haetaan romuttamolta. Ei me osteta niinku sitä nykypäivän rakenneterästä mistään teräskaupasta. Muuta ku silloin, jos on semmoisia vaatimuksia asiakkaalla, että semmoista ei yksinkertaisesti romuttamolta löydy, niin sitten mennään ostamaan se materiaali.

- Tomi Dietrich & Pasi Lähteinen

Omaan käyttöön aikanaan ostettu omakotitalo, mikä tuossa on lähellä, niin siellä oli kaikkienkokoista vanhaa tavaraa. Me löydettiin esimerkiksi parrut tuonne sisälle [muuntamoon]. Ja lautatavara, mikä on lattiaan laitettu, niin se on sieltä löydetty. Että tota ollaan me niitä pyritty käyttämään. Ja sitten, no uutta ei oo ostettu sitten muuta kuin joku kahvikeitin. Sitteen kaikki koriste-esineet ollaan ostettu jostain kirpputorilta tai huutokaupoista.

- Elina Laaksonen

Kierrätyksen ohella ekologinen ajattelu korostuu energiataloudessa (mm. aurinkoenergian käyttö), metsänhoidossa, peltoviljelyssä sekä ympäristön ja luonnon huomioisessa.

Me kehitetään esimerkiksi näitä meidän veneitä. Ne on taloudellisesti aika uudet veneet, että niissä on kehittynyt tekniikka. Elikkä kulutukset on minimoitu ja päästöt on pienet. Eikä mitään öljynvuotoja. Että sen mä kumminakin näen, että luontoa pystytään sitä kautta säästämään. Ja sit ne [veneet] on hiljaisia. (...) Ja jos nyt ajatellaan, kun puhutaan siitä hiilijalanjäljestä, ni tämmönen kuljetus, mikä me järjestetään, niin kyllä se huomattavasti pienempi paha on kuin, että jos lähtis omalla veneellä sinne.

- Tapio Ristimäki

Juho Mäkipuron metsäretkillä luonto on keskiössä. Paikallisesti tyypillisiin kivaitoihin sisältyvät tarinat tuovat oman lisänsä retkille. Kuva syksyltä 2020.

Kyläseppien työssä kestävä kehitys sisältyy vahvasti myös itse tuotteisiin:

Se ajatusmalli on niinku sitä, että se on pysyvää. Ja onhan sepäntyö, niin se on paljon kestävämpää kehittää sitä. Että jos sä niinku aattelet tuotetta esimerkiksi portille, niin mä annan niinku sadan vuoden takuun. Mistä sä saat sadan vuoden takuun? Kyllähän ne tuotteet on ihan erilaisia, se kestävyys sillä teollisella tuotteella. Se kiinalainen tuote on ihan sellaista nykypäivän tuotteistamista. Semmonen nopee, mitä ihmiset käyttää, mitä tää kulutuskulttuuri on tuonut, niin se on kertakäyttökamaa.

- Pasi Lähteinen

Keväällä 2020 puhjennut koronaepidemia toi hetkellisesti muutoksia erityisesti kahvila- ja ravintola-alalla toimivien yrittäjien toimintaan, mikä heijastui yrittäjien kierrätyskäytäntöihin ja jätehuoltoon. Toukokuussa 2020, pahimpaan koronarajoitusten ja *take away* -strategian aikaan, esimerkiksi Lankosken kahvila- ja ravintolayrittäjät joutuivat tinkimään jätehuoltoa ja kierrätystä koskevista periaatteistaan:

Eiks meillä ollut jo kovasti ilmastoahdistus? Kun mehän pistettiin jo kaikki mehupillit ja muut pois. Hommattiin isot juomalasit, siihen lasketaan kokis. Ei enää pahvimukeja. Että me kauheesti ruvettiin ekologiseksi. Ja sitten tuli korona. Ja me hukutaan roskaan! Lounaat tarvi laittaa rasioihin, kertahaarukat, kertaveitset, juomat kertamukeihin.

- Anne Ruissalo

Sosiokulttuurinen kestävyys käsitteenä oli useimmille merikarvialaisille yrittäjille suhteellisen vieras. Yrittäjien toiminnassa sosiokulttuurisesti kestävät toimintatavat ovat kuitenkin itsestään selvästi läsnä, ja haastatteluissa tämä tuli esille ikään kuin ”rivien välistä”, kun keskustelin yrittäjien kanssa yhteistyöstä ja arvoista. Haastatteluaineiston pohjalta on nähtävissä, että matkailua ja yritystoimintaa kehitetään paikallisyhteisön omien intressien pohjalta, yhteisölähtöisesti, omaa kulttuuria ja kulttuuriperintöä kunnioittaen:

Mun mielestä se on tosi tärkeitä pienellä paikakunnalla, että yrittäjät tekee niinko yhdessä näitä yhteistyökuvioita. Just että ko tehdään, ni ostetaan täältä sitten suuri osa paikallisilta, että mitä vaan pystyy. Niinko ollaan itekin tehty. Paikalliset on ollu mukana tässä maneesinkin teossa. Ja näissä kaikissa, että ollaan tarvikkeet ostettu täältä, kaikki mitä vaan pystyy, niin pitkälle ku löytyy, niin täältä [Merikarvialta].

- Henna Viikilä

Tuetaan sitä paikallista ja just kaikki tyrnit, tämmöset otetaan, pyritään ottamaan tästä läheltä. Kaikki mitä saa. (..) Se on just se hiilijalanjälki. Että oikeesti tulee läheltä. Pyritään tekemään just niitä paikallisia valintoja ja nytkin meillä on ollut Karhulinnan jätskit ja muuta.

- Maija Munkki

Kuluttajat ovat yhä tietoisempia matkailun ympäristövaikutuksista ympäristöön, ja matkailutoimijoiden on pystyttävä vastaamaan matkailijoiden odotuksiin. Ympäristöstään vastuun kantava kohde houkuttelee matkailijoita, mikä näkyy myös matkailuelinkeinon hyvinvointina. Vastuullinen yritys, joka huomioi kestävän kehityksen jokapäiväisessä toiminnassaan, luo itsestään positiivisen kuvan asiakkaiden silmissä. Vastuullinen toiminta voi siten vahvistaa yrityksen imagoa, luoda kilpailuetua ja auttaa uusien asiakassuhteiden solmimisessa. Vuonna 2019 Visit Finland lanseerasi Sustainable Travel Finland (STF) -kehittämispolun, jonka kautta matkailutoimijat voivat kouluttautua vastuullisen matkailun osaajiksi¹⁰¹. Satakunnassa käynnistyi syksyllä 2021 kaksivuotinen, SAMKin hallinnoima yritysryhmähanke, jossa mukana olevat yhdeksän yritystä käyvät läpi STF-ohjelman ja kouluttautuvat valitsemansa vastuullisuusjärjestelmän osaajiksi. Ohjelmaan sisältyy vastuullinen viestintä, jota yritykset voivat hyödyntää markkinoinnissa ja imagonsa rakentamisessa.¹⁰² Merikarvialta hankkeessa ovat mukana maatilamatkailu Koivuniemen Herra (Koivuniemi Group Oy) sekä Krookan Plassi Oy¹⁰³.

Kulttuurisesti kestävä yritystoiminta – yrittäjät kulttuuriperinnön välittäjinä

Sosiokulttuurisesti kestäväan kehitykseen sisältyy kohdealueen kulttuurin ja kulttuuriperinnön vaaliminen sekä eteenpäin välittäminen. Jalostaessaan kulttuuriperintöä matkailutuotteiksi tai -palveluiksi yrittäjät osallistuvat kulttuuriperinnön välittämiseen, ylläpitämiseen ja paikallisidentiteetin rakentamiseen.¹⁰⁴ Tutkimukseni mukaan merikarvialaiset yrittäjät pitävätkin itseään tietynlaisina välittäjinä: omalla panoksellaan he ylläpitävät mielenkiintoa perintöä kohtaan. Yrittäjä näkee kulttuuriperinnössä mahdollisuuden, tekee valinnan ja työstää sen eläväksi, eteenpäin välitettäväksi, oli sitten kyse matkailupalveluiden tuottamisesta tai muusta yritystoiminnasta, jonka resurssina kulttuuriperintö toimii. Valintaan liittyy toisaalta myös vastuu siitä, mitä elementtejä valitaan ja miten niitä työstetään, niin että perintö säilyy seuraaville sukupolville. Haastatteluissa korostui myös se seikka, että yrittäjällä ei ole kulttuuriperinnön taltioijan roolia, vaan varastointiin ja taltiointiin liittyvät tehtävät kuuluvat kulttuuriperintöorganisaatioille. Yrittäjän rooli on tuottaa elämyksiä ja saada ihmiset näkemään paikkoja, rakennuksia ja asioita uudella tavalla.¹⁰⁵

Yrittäjää tarvitaan niinku siihen rohkeeseen elementtiin, muuttaa se sitten joksikin muuksi ja yhdistellä asioita. Ja se vaaliminen, että miten me sitten vaalitaan perintöä, se on tavallaan se, että me pidetään yllä mielenkiintoa perinnettä kohtaan. Ja oli se sitten luontoa tai kulttuuria, niin se mielenkiinnon ylläpitäminen on se yrittäjän rooli.

- Sirkka-Liisa Koivuniemi

Matkailuyrittäjien panos on keskeinen historian käytössä ja hyödyntämisessä, joskin sekin kriittinen kysymys on pidettävä mielessä, miten perinne tai ympäristö voidaan säilyttää vääristämättä tai runtelematta sitä.¹⁰⁶ Kulttuuriperintökohteen autenttisuus on yksi matkailuteollisuuden ja varsinkin kulttuurimatkailun tutkimuksessa keskustelua ja

kritiikkiä herättäneistä aiheista. Perinneteollisuuden on nähty muodostavan uhan perinteen autenttisuudelle. Tuotteistamisen myötä on vaarana, että syntyy niin sanottua esitettyä aitoutta.¹⁰⁷ Autenttisuus on kuitenkin moniselitteinen käsite, eikä matkailijan käsitys autenttisuudesta ole välttämättä sama kuin esimerkiksi tieteessä määritelty autenttisuus.¹⁰⁸ Autenttisuutta voidaan tarkastella toisaalta autenttisuuden kokemisen ja toisaalta historialliseen alkuperään perustuvan autenttisuuden näkökulmasta¹⁰⁹. Matkailija voi saada kohteessa autenttisen kokemuksen esimerkiksi maalaiselämästä, vaikka vierailukohde ei olisikaan historiallisesti täysin autenttinen maalaismiljö.

Kulttuuriperinnön vaaliminen edellyttää aktiivista säilyttämistä, joka ei kuitenkaan tarkoita samana säilymistä. Esimerkiksi rakennusten uusikäytön yhteydessä tehtävät korjaukset ja rakenteiden uusimiset merkitsevät aina muutosta.¹¹⁰ Aktiivinen uusikäyttö on kuitenkin usein ainoa keino varmistaa kulttuuriperintökohteen säilyminen jälkipolville, sillä vaille käyttöä jääneiden rakennusten kohtalona on useimmiten rapistuminen ja lopulta tuhoutuminen.¹¹¹

Merikarvialla kahvila- ja ravintolakäytössä olevien teollisuusperintökohteiden tulevaisuus näyttää valoisalta uusikäytön ansiosta. Vanhat rakennukset vaativat tosin ajan mittaan korjauksia ja kunnostustöitä. Esimerkiksi vuonna 2001 Lankosken myllyrakennusta kunnostettiin sähköyhtiön toimesta, osaksi Museoviraston myöntämän avustuksen turvin. Tuolloin myllyn peltikatto uusittiin ja rakennus sai samalla kertaa uuden punamultamaalin pintaansa. Vuonna 2018 mylly kärsi vaurioita, kun osa rakennuksen verhoilukivistä yllättäen romahti. Myllyn kunnostus viivästy, sillä luonnonkiviseinien korjaamiseen tarvittavaa asiantuntemusta oli vaikea löytää Suomesta. Lisäksi kunnostustyöt piti ajoittaa syksyyn, koska Länsi-Suomessa harvinainen koskivästäräkki oli rakentanut pesänsä seinän kivien väliin. Alueella pesi myös vesisiippayhdyskunta, jonka olemassaolo osaltaan vaikutti kunnostustöiden aikatauluun. Ammattimiehet löytyivät lopulta Virostä, ja kunnostustyöt saatiin päätökseen syksyllä 2019. Tällä välin myllykahvila oli suljettuna.¹¹²

Maatilamatkailuyritys Koivuniemen Herran muutto uuteen paikkaan on viimeisin paikallistasolla toteutunut tärkeä uusikäyttöprosessi. Maatilamatkailutoiminta siirtyi talven 2021 aikana suurehkolle, 1880-luvun lopussa perustetulle Harjun tilalle, jonka historiaan mahtuu niin lasten- ja kunnalliskotivaiheita kuin 1980-luvulla käynnistyneen lava-

Koivuniemen Herran farmi siirtyi talven 2021 aikana uuteen paikkaan Merikarvian Tuorilan kylään.

tanssitoiminnan aikoja. Ajallisten kerrostumien myötä paikka on muodostunut tärkeäksi paikallisyhteisölle ja paikallisidentiteetille. 2010-luvulla paikka kuitenkin vähitellen hiljeni ja huoli sen tulevaisuudesta kasvoi. Maatilamatkailun myötä tila sai täysin uuden elämän. Uuskäyttötoimenpiteillä turvataan kulttuuriperintökohteen säilyminen ja samalla edistetään paikallista elinvoimaisuutta valjastamalla kohde matkailun käyttöön.

Kulttuuriperinnöksi tunnistettuja menneisyyden jälkiä kutsutaan muistin paikoiksi. Muistin paikka voi olla todellinen paikka tai rakennus, mutta se voi olla myös historiallinen hahmo, rituaali, teksti tai vanha tapa. Muistin paikka on symboli, josta on tullut inhimillisen työstämisen tuloksena osa yhteisön historiallista muistia.¹¹³ Merikarvialla Lankosken kylän vanha mylly, Ouraluodon entinen luotsiasema, Krookan vierasvenesataman alueella sijaitseva entinen puutavaravarasto tai edellä mainittu lavatanssiaikojakin nähnyt vanha tila ovat vuosikymmenien saatossa muodostuneet paikallisyhteisölle tärkeiksi muistin paikoiksi. Kulttuuriperintöä hyödyntävät yrittäjät ylläpitävät ja vaalivat näitä symbolisia paikkoja omalla toiminnallaan. Tutkimukseni on nostanut esille myös kysymyksen siitä, voiko kulttuuriperintöä jalostava yritystoiminta tuottaa uuden muistin paikan tai herättää muistin paikan henkiin. Esimerkkinä tästä on kesäkahvilaksi muutettu vanha sähkömuuntamo. Muuntamosta on lyhyessä ajassa muodostunut erityisesti paikallisten ja kesämökkiläisten yhteinen ”olohuone”, jossa muistellaan menneitä aikoja ja paikan historiaa. Kahvilayrittäjälle muuntamon ja sitä ympäröivän alueen historia ei ollut ennestään tuttua. Omalla toiminnallaan ja rakennuksen uuskäytöllä yrittäjä kuitenkin jättää jälkensä muuntamon ajalliseen jatkumoon.

Aineellisten menneisyyden jälkien ohella paikalliseen kulttuuriperintöyrittäjyyteen sisältyy monimuotoista aineettoman, elävän kulttuuriperinnön ylläpitoa ja välittämistä. Hevostila Viikilän yrittäjä välittää omalla toiminnallaan tietoutta suomenhevosista ja hevosiin liittyvästä kulttuuriperinnöstä. Suomenhevonen on osa suomalaista elävää perintöä, ja sitä voidaan pitää yhtenä suomalaisuuden keskeisistä symboleista. Tästä on osoituksena, että suomenhevonen sai vuonna 2007 kansallishevonen-kunnianimen ja oman liputuspäivän.¹¹⁴ Henna Viikilä puhuu suomenhevosen merkityksen puolesta ja on sitä mieltä, että jo kouluopetuksessa suomenhevosen merkitys pitäisi nostaa enemmän esille. Omalla toiminnallaan ja kasvatustyöllään Viikilä tekee osansa, että suomenhevosen rotu ja tietous rodusta säilyisi.

Elävää perintöä on myös kyläseppien toiminta, ja kestävä kehitys eri ulottuvuuksissaan läpäisee yrittäjien koko toiminnan. Konkreettista kulttuuriperinnön välittämistä on sepän työhön liittyvien taitojen opettaminen niin lapsille kuin aikuisillekin. Tomi Dietrich on käynyt esimerkiksi Koivuniemen Herran leirikouluilla elävöittämässä ja takomassa paikan päällä. Lapset ovat myös itse päässeet kokeilemaan raudan takomista. Lisäksi talvella 2020 seppien pajalla järjestettiin puukkurssi, jonka aikana osallistujat saivat valmistaa sepän opastuksella oman puukon.

Paikalliset ravintolat ja kahvilat toimivat osaltaan ruoka- ja kahvikulttuurin välittäjinä oli sitten kyse suomalaisesta kahvikulttuurista tai ravintolapalveluista, jotka rakentuvat fuusiolle suomalaisesta ja kansainvälisestä ruokakulttuurista. Lankoskella kahvila-

Koivuniemen Herra järjesti kesällä 2020 käpylehmäkisan Merikarvian torilla. Koronakesänä käsidesipullot sävyttivät lähes kaikkia tapahtumia.

yrittäjien huolena on tosin viime vuosina ollut tietynlainen tapakulttuurin muutos, joka on ollut havaittavissa uusien sukupolvien ja valtateiden varsille nousseiden suurten liikennemyymälöiden myötä: Kahvimyllyn kaltaisten, perinteisten kahviloiden ja rauhallisten kahvihetkien suosio on yrittäjien mielestä laskenut. Matkailijoilla on kiire, ja *take away* -kahvi on helppo ja nopea tapa nauttia kahvia automatkan lomassa. Toisaalta, varsinkin kaupungeissa kahvilakulttuuri on viime vuosina piristynyt ja pikkukahviloille on kysyntää.

Kulttuuriperintö- ja identiteettityötä yrittäjät tekevät pienellä maaseutupaikkakunnalla usein myös talkoohengessä. Yhteisen hyvän puolesta yrittäjät osallistuvat muiden paikallisten toimijoiden kanssa erilaisten tapahtumien ja tempausten järjestämiseen. Paikallislähtöisestä tapahtumasta on hyvänä esimerkkinä Merikarvian Alakylän laskiaiskokkopahtuma. Purolomien yrittäjä Juho Mäkipuro on useiden vuosien ajan ollut järjestämässä muiden kyläläisten kanssa tapahtumaa, jolla on Alakylässä vuosikymmenien mittaiset perinteet. Keväällä 2020 Mäkipuro oli lisäksi muiden kyläläisten kanssa puhdistamassa Alakylässä sijaitsevaa Nimikalliota, jotta kalliossa olevat vanhat nimikirjainkaiverrukset saatiin näkyviin.

Kesällä 2020 maatilamatkailuyritys Koivuniemen Herra puolestaan järjesti Merikarvian torilla leikkimielisen kilpailun, jossa osallistujat saivat valmistaa käpylehmiä. Kilpailuun osallistui matkailijoita, kesämökkiläisiä sekä paikallisia asukkaita. Kyseessä oli kesäinen toritapahtuma, mutta se oli samalla oiva esimerkki suomalaisiin perinneleikkeihin liittyvien traditioiden vaalimisesta.

Tulevaisuus ja digitalisaation mahdollisuudet

Vastuulliseen ja tulevaisuuskestävään liiketoimintaan ja matkailuun sisältyy taloudellisten, ekologisten ja kulttuuristen tekijöiden ohella kyky ja rohkeus uudistua. Tulevaisuuskestävyys tarkoittaa sitä, että yrityksillä on tarvittavat toimintaedellytykset kohdata ja vastata tulevaisuuden haasteisiin. Tähän sisältyy innovaatioiden kehittäminen ja strateginen suunnittelu.¹¹⁵

Digitalisaatio tuo tulevaisuudessa yrityksille runsaasti mahdollisuuksia mutta asettaa myös vaatimuksia. Digitalisaation on todettu muuttavan matkailua ja vahvistavan

matkailun kestävyttä. Kehittyvän teknologian avulla matkailupalveluita voidaan tarjota aiempaa monipuolisemmin ja kestävämmiin. Lisäksi matkailuinfrastruktuuria voidaan hyödyntää ja kohteita hallinnoida aiempaa tehokkaammin. Kestävien matkailupalveluiden nopeasti kasvava kysyntä pitää huomioida matkailuyrityksissä, ja digitalisaation avulla kysyntään ja kuluttajien tarpeisiin on mahdollista vastata paremmin. Digitalisaation hyödyntämiseksi yritykset kuitenkin tarvitsevat tukea digitaidoissa. Matkailualalla toimii paljon pieniä ja keskisuuria yrityksiä, ja erikokoisilla yrityksillä tulisi olla samanlaiset mahdollisuudet hyödyntää digitalisaatiota, jotta yritykset voisivat kilpailla globaaleilla markkinoilla.¹¹⁶ Nämä seikat korostuivat myös merikarvialaisten yrittäjien haastatteluisa. Verkkoinfrastruktuurin toimiminen maaseudulla nähdään tulevaisuuden ensisijaisena edellytyksenä. Lisäksi yrittäjien valmiuksiin ja koulutukseen tulee kiinnittää tulevaisuudessa huomiota, jotta yrittäjillä on tarvittavat toimintaedellytykset toimia ja kehittää yritystoimintaansa nopealla tahdilla muuttuvassa maailmassa.

Digitaalisia palveluita merikarvialaiset yrittäjät käyttävät vaihtelevasti. Osa yrittäjistä käyttää digitaalisia varaus-, lipunmyynti- ja maksujärjestelmiä, ja valtaosalla yrittäjistä on käytössä perinteisten verkkosivujen ohella sosiaalisen median sovelluksia (Facebook tai Instagram). Haastatteluissa nousi toisaalta esille ajankäyttöön liittyvät haasteet. Yksinyrittäjien on toisinaan hankala löytää aikaa esimerkiksi Facebookin tai Instagramin päivityksiin. Mukana olevista toimijoista merikuljetuksia järjestävät kipparit hoitavat matkavaraukset yksinomaan puhelimitse, ja heidän osalta markkinointiviestintä tapahtuu kunnan ja matkailuyhdistyksen verkkosivujen sekä matkailu- ja palveluoppaan kautta.

Koronaepidemian aikana Merikarvialla otettiin kuitenkin jonkinlainen harppaus digitaalisten palveluiden käytössä. Kesällä 2021 Krookan vierasvenesataman alueelle valmistui kierrätyskonteista rakennettu välinevuokraamo ja lähiruokamyymälä *Krookka Rent & Go Out*, joka tarjoaa palveluita uudelle konseptille. Asiakas hoitaa ostokset tai vuokraukset etukäteen virtuaalisesti ja noutaa tuotteet kontista tilauksen yhteydessä saamallaan koodilla. Vuokraamosta voi vuokrata esimerkiksi lumikenkiä, SUP-lautoja tai fatbike-pyöriä. Konttivuokraamo toteutettiin Merikarvian kunnan toimesta, ja vuokraus- ja myyntitoiminnasta vastaavat paikalliset yrittäjät. Lisäksi konttivuokraamon yhteydessä aloitti uutena yrityksenä Krookan Plassi, joka kahvilapalvelujen ohella vastaa vierasvenesataman palvelujen ylläpidosta ja kehittämisestä.¹¹⁷

Kesällä 2021 lanseeratussa *Krookka Rent & Go Out* -vuokraamossa oli vuokrattavana muun muassa SUP-lautoja, fatbike-pyöriä ja lumikenkiä, jotka soveltuvat myös suokävelyyn.

KULTTUURIPERINTÖYRITTÄJYYDEN VOIMAVAROJA JA RAJOITTEITA (SWOT-ANALYYSI)

Kulttuuriperintöyrittäjyydellä on keskeinen rooli maaseudun elinvoimaisuuden, tulevaisuuskestävän ympäristön ja paikallisuuden kehittämisessä. Siksi on perusteltua tarkastella kulttuuriperintöyrittäjyyden nykytilaa ja tulevaisuudenkuvia. Tässä kartoitustyössä olen käyttänyt SWOT-analyysia. Tämän ns. nelikenttäanalyysin avulla olen pyrkinyt analysoidaan paikallisen kulttuuriperintöyrittäjyyden keskeisiä vahvuuksia ja heikkouksia sekä toisaalta toimintaan vaikuttavia ulkoisia tekijöitä eli mahdollisuuksia ja uhkia. Analyysi perustuu haastatteluaineistoon sekä tutkimusprosessin aikana tekemiini havaintoihin.

Keskeisiä paikallisia vahvuuksia ovat ehdottomasti luonnon ja kulttuuristen resurssien monimuotoisuus ja vahva paikallisidentiteetti. Maaseudun rauha, Selkämeren kansallispuistoalue ja puhdas luonto ovat valtteja matkailijoiden houkuttelemiseksi. Merikarvianjoki antaa monenlaisia mahdollisuuksia vapaa-ajanviettoon. Yrittäjien paikallistuntemus, arvomaailma ja tietotaidot luovat vahvan pohjan sekä yritystoiminnan kehittämiselle että kulttuuriperinnön ylläpitämiselle.

Vahvuutena on myös hyvä yrittäjyysilmapiiri sekä yrittäjien toimintaa tukeva infrastruktuuri. Paikallistasolla yrittäjät, kunta ja kolmas sektori tekevät runsaasti yhteistyötä erilaisten tapahtumien ja matkailun markkinoinnin osalta. Yrittäjät puhaltavat niin sanotusti yhteen hiileen ja yhteistyötä tehdään sekä virallisesti että epävirallisesti. Maaseudulla toimivien pienten yritysten yksi vahvuus on myös joustavuus. Pienet yritykset pystyvät nopeasti reagoimaan uuteen kysyntään ja muuttuneisiin olosuhteisiin. Tämä näkyi varsin selvästi erityisesti koronaepidemian aikana.

Sijainti ja saavutettavuus ovat keskeisiä tekijöitä matkailun kehittämisessä. Syrjäinen sijainti saattaa muodostua matkailukohteen vetovoimatekijäksi, jopa kilpailueduksi. Syrjäiseen sijaintiin voidaan liittää matkailullisia vetovoimatekijöitä, kuten luonnonkauneus, hiljaisuus tai erilaisuus.¹¹⁸ Merikarvalaiset yrittäjät kokevat paikan syrjäisen sijainnin pikemminkin vahvuutena kuin haittana.

Ehdottomasti vahvuutena on nimenomaan se, että ollaan täällä vähän periferias siis. Että täähän on luontainen paikka monelle ohikulkee myös. Sit meillä on paljon sellaista asiakaskuntaa, joka vaan sattuu paikalle. Reposaares [aiempi toimipaikka] semmost ei ollut, koska Reposaaari on selkeesti turistikohde. Tässä on vähän semmosta ohikulumeininkii myös. Mutta toi, kyl se on mun mielestä niin olennainen asia, että on tämmönen ravintola tääl näi, must se on niin hianoo.

- Maija Munkki

Matkailusesonki on melko lyhyt niin Merikarvialla kuin muuallakin Suomessa, ja se on yksi toiminnan kehittämistä rajoittava heikkous. Yritystoiminta painottuu kesäkuukausiin, vaikka toisaalta Merikarvianjoki antaa mahdollisuuksia lähes läpi vuoden. Tulevaisuudessa yrittäjien tulisi löytää innovatiivisia ratkaisuja matkailusesongin pidentämiseksi.

Vaikka sijaintia yrittäjät eivät varsinaisesti katso heikkoudeksi, liittyy syrjäiseen sijaintiin kuitenkin yksi haaste: syrjäisellä maaseudulla ei ole suuria ihmismassoja kuten kaupunkien läheisyydessä. Tämän vuoksi myös kysyntä on pienempää kuin suurissa taajamissa. Lisäksi majoituskapasiteetti on ollut yksi paikallisen matkailun kehittämisen pullonkaula. Mökkimajoitus on ollut viime vuosina paikallisen leirintäalueen ohella lähes ainoa vaihtoehto, ja tämä on rajoittanut matkailijoiden yöpymisiä. Kesällä 2021 tilanteeseen saatiin kuitenkin helpotusta, kun maatilamatkailuyritys Koivuniemen Herran tiloihin saatiin hostel- ja hotellihuoneita.

Tietynlainen tuntemattomuus on ehkä yksi heikkous. Merikarvia on suurelle yleisölle vielä hieman tuntematon matkailukohde. Tosin viime vuosina markkinoinnissa, viestinnässä ja verkostoyhteistyössä on menty roimasti eteenpäin. Työtä varmasti saadaan tehdä vielä tulevinakin vuosina, jotta paikallisia kohteita ja yrittäjiä saadaan paremmin esille.

Luonto ja kulttuuriperintö antavat moninaisia mahdollisuuksia, mutta joissakin tapauksissa yhtenä heikkoutena on tietynlainen, loppuun asti suunniteltujen palveluiden tai tuotteiden puute. Liikeideoihin ja toiminnan suunnitteluun kannattaa panostaa, jotta palveluista saadaan matkailijoita kiinnostavia ja toimivia kokonaisuuksia. Liiketoiminnan suunnitteluun liittyy myös taloudellinen laskenta ja seuranta. Osa yrittäjistä mainitsi harjoittavansa toimintaa enemmän henkisten ja kulttuuristen arvojen pohjalta. Kannattavan yrittämisen takaamiseksi tulisi myös taloudelliseen puoleen kiinnittää huomiota. Vaikka tässä tutkimuksessa ei tarkasteltu yritystoimintaa tai asiakasvirtoja numeeristen tietojen valossa, tutkimuksen kuluessa kuitenkin selvisi, että paikkakunnan matkailutoiminnasta ei ainakaan toistaiseksi ole kerätty tilastotietoja. Matkailun kehittämiseksi ja elinvoimaisuuden edistämiseksi matkailun tilastolliseen seurantaan olisikin hyvä tulevaisuudessa panostaa.

Kulttuuriperintö resurssina on yrittäjyyden keskeisiä vahvuuksia, mutta se voi osoittautua myös heikkoudeksi esimerkiksi silloin, jos resurssina toimiva kulttuuriperintökohde jostain syystä vaurioituu tai pahimmassa tapauksessa jopa tuhoutuu. Tämän vuoksi kulttuuriperintökohteiden ylläpitoon tulee kiinnittää jatkuvaa huomiota. Lankosken Kahvimyllyn toiminnan keskeytyminen kahdeksi vuodeksi myllyrakennuksen perustusten vaurioitumisen vuoksi on tästä oiva esimerkki.

Merikarvialla yritystoiminnan resurssina käytössä olevien kiinteiden kulttuuriperintökohteiden omistuspuhja on melko vaihteleva. Osa kohteista on kunnan omistuksessa, osa on yksityisomaisuutta mutta ei kuitenkaan välttämättä yrittäjän omaisuutta. Esimerkiksi Lankosken mylly on sähköyhtiön omaisuutta ja myllyn tulevaisuus on asia, joka on mietityttänyt kahvilayrittäjiä: mikä olisi paras tapa varmistaa myllyn tulevaisuus mikäli kahvilatoiminta jossain vaiheessa päättyisi?

Edellä mainitsemani seikka liittyy kysymykseen yritystoiminnan jatkuvuudesta, joka nousi laajemminkin esille tutkimuksen edetessä. Yrittäjyyden yksi haasteista on jatkuvuus. Perheyrittysten sukupolvenvaihdoksissa kulttuuriperintö ja tietotaidot yleensä siirtyvät seuraavalle sukupolvelle, mutta entä silloin, kun toiminnanharjoittaja on yksinyrittäjä? Mitä tapahtuu kulttuuriperinnölle, tietotaitojen ja perinteiden säilymiselle, jos yrittäjän toiminta syystä tai toisesta päättyy? Tämä kysymys nousi esille erityisesti merikuljetuksia hoitavien kipparien haastattelun yhteydessä. Toinen kippareista on jo eläkkeellä ja toinenkin lähestyy eläkeikää. Jatkajia heidän työlleen ei vielä ole tiedossa. Kuljetuksiin käytettävät veneet ovat lisäksi senkokoisia, että niiden kanssa liikkuminen vesillä vaatii kokemusta, jotta hallitsee aluksen kaikissa tilanteissa ja olosuhteissa. Ennen pitkään kipparit kuitenkin tulevat vaihtumaan, ja sen myötä osa Ouraan liittyvistä tarinoista on vaarassa kadota. Miten ennakoidaan ja varmistetaan ainutlaatuisten tietotaitojen ja tarinoiden säilyminen tuleville sukupolville? Vai tuleeko tilalle kenties uusia tarinoita?

Koronaepidemian myötä kotimaan luontokohteet ja maaseutu alkoivat kiinnostaa matkailijoita aiempaa enemmän. Luonto- ja lähimatkailun kysynnän kasvu sekä kestävän matkailun nopeasti kasvanut suosio tuovat mahdollisuuksia paikallisen matkailun kehittämiseksi. Kulttuuriperintökohteiden kiinnostavuutta saattaa lisätä myös se, että yleinen kiinnostus kulttuuriperintöä kohtaan on kasvamassa. Merikarvia on lisäksi vireä mökkipaikkakunta, ja vapaa-ajan asukkaat muodostavat osaltaan vankan perustan matkailun ja yrittäjyyden kehittämiseksi. Tämän johdosta paikallinen matkailu ja matkailutuotteiden kysyntä on kasvusuunnassa.

Mahdollisuuksia matkailun ja elinkeinotoiminnan edistämiseksi tuovat paikallisen yhteistyön ohella alueelliset ja valtakunnalliset verkostot. Digitaalisten palveluiden kehitys muokkaa matkailualaa nopealla tahdilla, ja erilaisten verkkopalveluiden ja -markkinoinnin hyödyntäminen on keskeinen edellytys matkailumarkkinoilla menestymiseen. Paikallistasolla digitalisaation tuomia mahdollisuuksia jo hyödynnetään, mutta matkailutoiminnan kehittäminen edellyttää tulevaisuudessa yrittäjiltä lisää panostusta ja digitaalisten palveluiden haltuunottoa. Yhteistyö digitaalisten palveluiden kehittämiseksi saattaa olla vastaus varsinkin pienten yritysten tai yksinyrittäjien tarpeisiin, ja Merikarvian kunnan kanssa yrittäjät ovatkin jo tehneet yhteistyötä sähköisten palveluiden ja verkkokaupan kehittämiseksi.

Yksi pienen paikkakunnan haaste on työvoiman saanti. Väestö ikääntyy, ja nuoret muuttavat kaupunkiin opiskelemaan ja töihin. Tähän ongelmaan on törmännyt muun muassa The Merry Monkin yrittäjät. Ravintolassa tarvitaan kesäkausina runsaasti osa-aikaisia työntekijöitä, mutta yrittäjien on ollut vaikea löytää paikallista työvoimaa:

No täältäähän [Merikarvialta]] me mieluiten otettais, jos täällä olisi ammattilaisia. Mutta täällä on ollut tosi vaikea saada ammattitaitoista väkeä töihin. Että nyt tällä hetkellä meillä on kolme paikallista. (...) Että noita teinejäkään en oo saanu niinku jätskikiskalle, että ne tulee lähestulkoon kaikki jostain muualta.

- Maija Munkki

Kesällä 2021 avautuneen Krookan Plassin toiminta perustuu kestävän kehityksen periaatteille. Kahvilan terassialueen asfaltille koululaisten maalaama ”räsymatto” on yksi esimerkki yrityksen paikallisyhteisöä osallistavasta toiminta-ajatuksista.

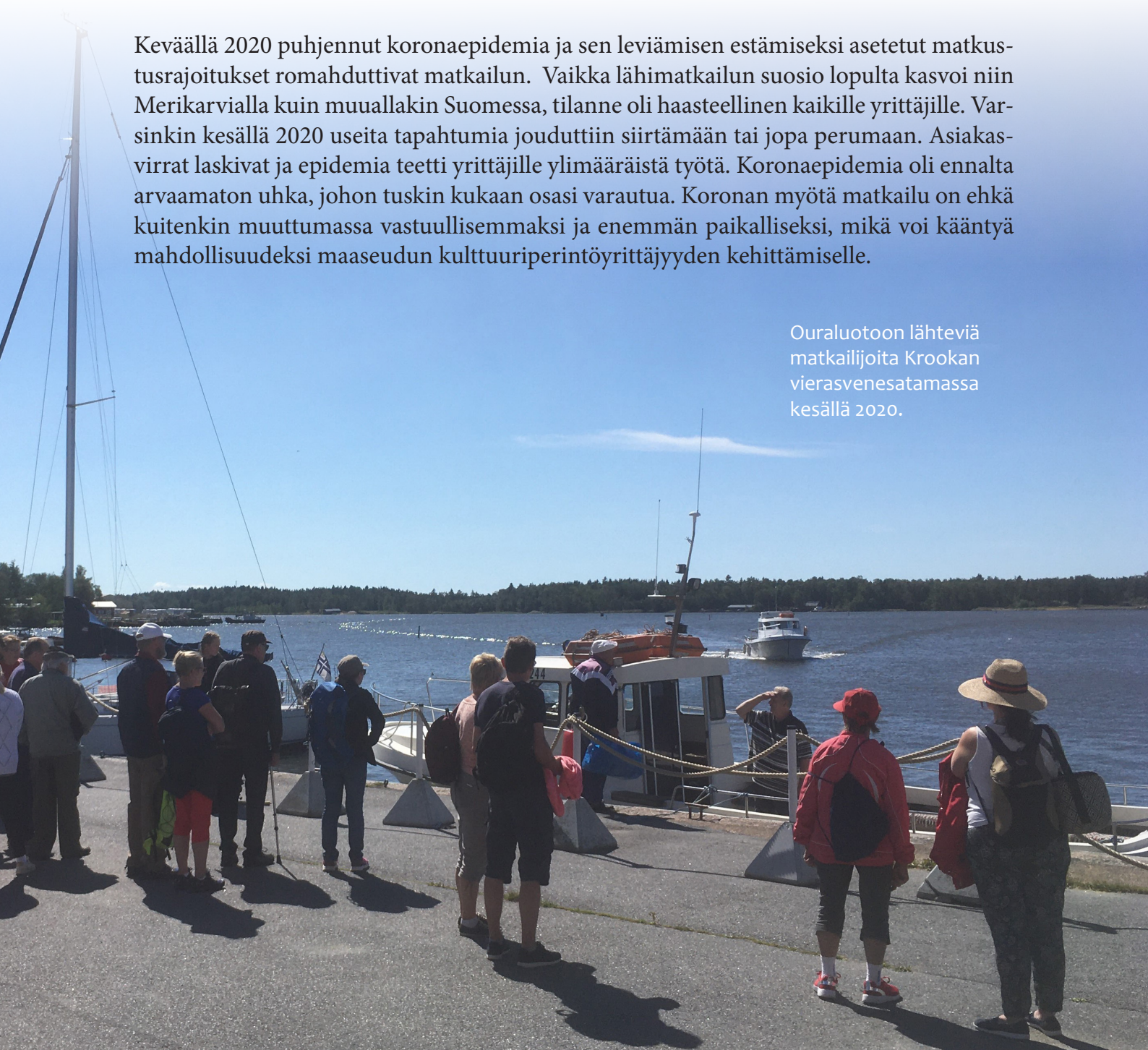

Länsirannikon talvet ovat tavallisesti melko leutoja, minkä vuoksi alue ei ole niin suosittu talvimatkailukohteena kuin esimerkiksi Lapin kohteet. Mutta siitä huolimatta alueella on omat erityispiirteensä, kuten liikkuminen ja pilkkiminen meren jäällä. Ilmastonmuutos on kuitenkin uhka, joka on alkanut näkyä rannikon talvissa vaikuttaen samalla luonto- ja matkailuyrittäjien toimintaan. Viime talvet ovat olleet melko vähälumisia eikä yhtenä lähitalvena meri jäänyt ollenkaan. Varsinkin perinteiselle pilkkikalastukselle kehitysuunta on ollut uhkaava. Talvella 2020 Merikarvialla toteutettiin hanke, jolla pyrittiin tuomaan pirstysruisketta talven matkailuun. Hankkeen myötä hankittiin muun muassa lumikenkiä ja potkukelkkoja. Talvesta tuli kuitenkin lämmin ja varsin vähäluminen, eikä kelkoille ja lumikengille ollut käyttöä.

Vaikka ilmastonmuutos saattaa uhata perinteisiä talviaktiviteetteja, voidaan ilmaston lämpenemiseen liittyvät uhat kääntää myös mahdollisuuksiksi kehittämällä uusia, vaihtoehtoisia toimintatapoja. Esimerkiksi muutaman viimeisen vuoden aikana on suosituksi talviaktiviteetiksi noussut kellunta meressä tai joessa kelluntapukuja käyttäen.¹¹⁹

Keväällä 2020 puhjennut koronaepidemia ja sen leviämisen estämiseksi asetetut matkustusrajoitukset romahduttivat matkailun. Vaikka lähimatkailun suosio lopulta kasvoi niin Merikarvialla kuin muuallakin Suomessa, tilanne oli haasteellinen kaikille yrittäjille. Varsinkin kesällä 2020 useita tapahtumia jouduttiin siirtämään tai jopa perumaan. Asiakasvirrat laskivat ja epidemia teetti yrittäjille ylimääräistä työtä. Koronaepidemia oli ennalta arvaamaton uhka, johon tuskin kukaan osasi varautua. Koronan myötä matkailu on ehkä kuitenkin muuttumassa vastuullisemmaksi ja enemmän paikalliseksi, mikä voi kääntyä mahdollisuudeksi maaseudun kulttuuriperintöyrittäjyyden kehittämiseksi.

Ouraluotoon lähteviä matkailijoita Krookan vierasvenesatamassa kesällä 2020.

KESTÄVÄN KULTTUURIPERINTÖYRITTÄJYYDEN TULEVAISUUS

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut kulttuuriperintöyrittäjyyden merkitystä maaseudun ja maaseutumatkailun kehittämisessä sekä kulttuuriperintöprosesseissa. Tavoitteenani oli myös määritellä, mitä on kulttuuriperintöyrittäjyys ja minkälaista yrittäjää voidaan tarkastella kulttuuriperintöyrittäjänä. Tutkimuksessa lanseeraamani termit eivät olleet ennestään tuttuja yrittäjille, vaikka yrittäjät tiesivät hyödyntävänsä kulttuuriperintöä tai luonnon perintöä toiminnassaan. Tutkimusaineiston perusteella on todettavissa, että kulttuuriperintöyrittäjyyttä tai kulttuuriperintöyrittäjää ei voi määritellä yksiselitteisesti. On lähes yhtä monta tarinaa kuin on yrittäjää. Kulttuuriperintöyrittäjän määritelmässä keskeisiä, läsnä olevia elementtejä ovat kuitenkin ansaintalogiikka, kulttuuriperinnön hyödyntäminen toiminnan resurssina sekä kulttuuriperinnön välittäminen. Kyse on siis yrittäjästä, joka hyödyntää ja jalostaa kulttuuriperintöä liiketoimintansa resurssina toimien samalla kulttuuriperinnön ylläpitäjänä ja välittäjänä. Kulttuuriperintöyrittäjä voi jalostaa paikallisidentiteetille tärkeitä elementtejä mutta myös muita kulttuuriperinnön elementtejä, jotka ovat yrittäjän arvomaailmassa jalostamisen ja välittämisen arvoisia. Määritelmäni on siis tässä suhteessa laveampi kuin esimerkiksi Brulinin määrittelemä *identiprenör*, jossa resursseina toimivat paikallisidentiteetille keskeiset elementit.

Haastattelemani yrittäjien taustat, kuten koulutus ja aiempi työhistoria, ovat hyvin erilaisia. Yrittäjäksi ryhtymisen motiivit ovat kuitenkin hyvin samankaltaisia. Motiiveissa korostuvat itsensä toteuttamisen tarpeet, itsenäisyys ja kiinnostus omaa alaa kohtaan. Perheyriyksissä yrittämisen kulttuuri on yksi merkittävä yrittäjyyteen ohjaava tekijä. Kulttuuriperintö ja kulttuuriset arvot ovat taloudellisten arvojen rinnalla tärkeitä kaikille yrittäjille. Vaikka kulttuuriperintöä hyödynnetään yritystoiminnan resurssina, voiton maksimointi ei välttämättä ole päämäärä. Työtä tehdä kulttuuristen arvojen ja perinteiden pohjalta.

Kulttuuriperintö on aina valintojen tulosta. Kulttuuriperinnöstä valitaan tietoisesti se osa, joka parhaiten soveltuu paikan tai kulttuurin esittämiseen ja joka toisaalta parhaiten tuottaa taloudellista hyötyä¹²⁰. Kun kulttuuriperintöä käytetään yritystoiminnan resurssina, yrittäjä valitsee, mitä jalostetaan ja miten jalostetaan. Tuotteistettuna menneisyyden jäljet esitetään uudessa valossa, yrittäjän esittämin tulkinnoin.

Luonto on oleellinen osa maaseudun kulttuuriperintöä ja identiteettiä. Se on myös keskeinen matkailuliiketoiminnan resurssi. Monen merikarvialaisen yrittäjän toiminnassa kulttuuriperintö ja luonto yhdistyvät tiiviisti. Rannikkoseudun luonto, joki ja merellisyys ovat resursseja, joita hyödyntämällä matkailutoiminnalle voidaan luoda kiinnostavaa sisältöä. Paikallinen luontoyrittäminen on pienimuotoista, omista resursseista lähtevää matkailun kehittämistä.

Yrittäjien mielestä tarinoiden kertominen on tärkeä osa tuotteistamista ja asiakaskoh-

taamisia. Osa yrittäjistä tosin kokee, että tarinoita voisi hyödyntää runsaamminkin ja että omat tarinankertomisen taidot vaatisivat hiomista ja harjoittelua. Tarinallistamista eli palvelun ja tuotteiden kokonaisvaltaista muotoilua tarinoiksi merikarvialaiset yrittäjät hyödyntävät toiminnassaan melko vaihtelevalla tavalla. Yrittäjien omat lähtökohdat ja harjoitettava liiketoiminta vaikuttavat siihen, soveltuuko tarinallistaminen toimintaan ja minkä verran sitä kannattaa käyttää.

Tutkimukseni osoittaa, että kulttuuriperintöä jalostavilla matkailuyrittäjillä on keskeinen rooli kulttuuriperinnön välittäjinä ja ylläpitäjinä. Yrittäjillä on toisaalta suuri vastuu siitä, mitä kulttuuriperinnön elementtejä valitaan ja miten niitä työstetään niin, että kulttuuriperintö säilyy seuraaville sukupolville. Tutkimuksessa tuli myös esille, että kaikki yrittäjät eivät välttämättä ole kovinkaan paljon pohtineet rooliaan kulttuuriperinnön välittäjinä, ja joissakin yrittäjissä tutkimus herätti uudenlaisia ajatuksia omasta roolista paikallisissa kulttuuriperintöprosesseissa. Tutkimuksen yhtenä ajatuksena onkin ollut osaltaan kannustaa matkailun parissa toimivia yrittäjiä tulkitsemaan ja hyödyntämään omaa kulttuuriperintöään ja kulttuuriympäristöään.

Maaseudun kulttuuriperintö ja paikallisidentiteetti ovat tulevaisuuden elinkeinojen, kuten matkailun, voimavaroja.¹²¹ Tutkimukseni mukaan kulttuuriperintöön pohjautuva yrittäjäyys ja paikallisidentiteetti ovat toisiaan lujittavia tekijöitä. Samalla kun matkailuyrittäjät ammentavat paikallisidentiteetille tärkeitä elementteistä, he omalla toiminnallaan ylläpitävät ja uusintavat kulttuuriperintöä ja vahvistavat paikallisidentiteettiä. Lisäksi tutkimukseni vahvistaa aiemmissä tutkimuksissa esitetyn väitteen, jonka mukaan paikallinen yhteistyö vahvistaa paikallisidentiteettiä.¹²² Kulttuuriperinnölle ja paikallisidentiteetille tärkeitä elementtejä hyödyntäviä kulttuuriperintöyrittäjiä voidaan tarkastella myös tietynlaisina lähettiläinä. Paitsi, että heillä on keskeinen rooli elinvoimaisuuden edistämässä, heillä on muita paikallisia yrittäjiä tärkeämpi rooli paikan imagon rakentamisessa.

Tutkimukseni vahvistaa aiemmissä tutkimuksissa osoitetun väitteen¹²³, että vallitseva yrittäjäyysilmapiiri on tärkeä tekijä yhteistyössä ja yhteishengen rakentamisessa. Merikarvialaisten yrittäjien keskuudessa vallitsee hyvin omanlainen, tiivis yhteishenki, joka on omiaan vahvistamaan yhteistyötä ja luomaan vahvaa pohjaa yrittäjien toiminnalle. Myös julkisella sektorilla on yhteistyössä ja yritystoiminnan edistämässä oma roolinsa. Julkisen sektorin panosta tarvitaan kannustamaan ja mahdollistamaan yrittäjäyttä ja yhteistyöverkostoja. On kuitenkin muistettava, että julkisen sektorin tehtävänä ei ole harjoittaa matkailuelinkeinoja. Tähän tehtävään tarvitaan yrittäjiä, joilla on rohkeutta ja innovatiivisia ideoita.

Tutkimus nosti esille kysymyksen jatkuvuudesta ja siihen liittyvistä haasteista. Kun kyseessä on kulttuuriperintöyrittäjäyys, yritystoiminnan jatkuvuus voi olla kulmakivi paikallisen elinvoimaisuuden ja matkailun kehittämisen mutta samalla myös kulttuuriperinnön säilymisen näkökulmasta. Paikallistasolla olisi hyvä pystyä ennakoimaan ja varmistamaan kulttuuriperinnön ylläpitäminen ja välittäminen muutostilanteissa. Aineellisten kulttuuriperintökohteiden osalta tämä merkitsee uskätön varmistamista, sillä vain uskätöllä voidaan taata kohteen säilyttäminen.

Merikarvialla matkailu on toistaiseksi melko pienimuotoista. Matkailun parissa toimivat yrittäjät ovat pääosin paikallisyhteisön jäseniä, ja heille sosiokulttuurisesti kestävä tavat toimia näyttävät olevan itsestään selviä.¹²⁴ Tutkimukseni vahvistaa aiempien tutkimusten tuloksia siitä, että paikallista kulttuuriperintöä ja luonnonperintöä hyödyntävän yrittäjyyden edistäminen voi tuoda mukanaan monia taloudellisia, sosiokulttuurisia ja ympäristöön liittyviä hyötyjä. Paikallista matkailuelinkeinoa tulee tulevaisuudessakin kehittää kestävästi paikallisyhteisön omien intressien pohjalta ja omaa kulttuuriperintöä kunnioittaen. Maaseutumatkailu saa elinvoimansa pienistä yrityksistä. Yritystoiminnan edistämisen myötä paikallisten matkailuyritysten määrä kasvaa ja myös olemassa olevat yritykset voivat muutoksen myötä vahvistua. Uusi yritystoiminta tuo lisää työpaikkoja, elinkeinoelämä monipuolistuu ja elämänlaatu paranee. Lisäksi paikalliskulttuuri ja identiteetti vahvistuvat, kun tuetaan paikallisia palveluita ja tuotteita ja osallistetaan paikallisyhteisöä mukaan yritystoimintaan. Samalla tietous kulttuuriperinnön arvosta lisääntyy, ja näin voidaan paremmin taata maaseudun kulttuuriperinnön ja luonnon perinnön suojelu ja säilyttäminen. Pienten yritysten toiminnalla voidaan varmistaa luonnon monimuotoisuuksien suojelu, minimoida ympäristövaikutuksia ja tuottaa kestäviä matkailutuotteita ja -palveluita. Luonto- ja lähimatkailun suosio kasvaa jatkuvasti. Tämä luo tulevaisuudessa hyvät edellytykset matkailun kehittämiseksi maaseudun kulttuuriperintöä, luontoa ja merellistä ympäristöä vastuullisesti hyödyntäen.

Merikarvianjoen Salmelankoski
toukokuussa 2020.

VIITTEET

- 1 Lundgren 2007; Paju 2002; Remmare & Choulier-Renström 2007.
- 2 Brulin 2007; Kaipainen 2015; Stenholm & Holgersson 2012.
- 3 Hakkarainen 2017.
- 4 Malkamäki & Tulila 2012.
- 5 Kaipainen 2015, 72.
- 6 Ks. esim. Brulin 2007; Ilmonen 2016.
- 7 Ks. esim. Sivula ym. 2017.
- 8 Korsgaard ym. 2015.
- 9 Business Finland. Matkailun ja kulttuurin syke – Elävä kulttuuriperintö matkailun voimavarana. <https://www.businessfinland.fi/ajankohtaista/tapahtumat/visit-finland/2020/matkailun-ja-kulttuurin-syke---elava-kulttuuriperinto-matkailun-voimavarana>.
- 10 Muut Satakunnan matkailun kasvuohjelman strategiset kärkiteemat liittyvät elinvoimaisuuden ja työllisyyden sekä kannattavuuden, kasvun ja kilpailukyvyn edistämiseen. Ks. Satakunnan matkailun kasvuohjelma 2030. <http://www.satakuntaliitto.fi/sites/satakuntaliitto.fi/files/Satakunnan%20mat-kas-ohj-julkaisuKANSI1.pdf>.
- 11 Vrt. esim. Olsen & Kugapi 2021.
- 12 Purolomat. <https://www.purolomat.net/>.
- 13 Yritys tarjoaa myös mökkimajoitusta Lankoskella sekä Merikarvian leirintäalueella (Merry-camping). Lankosken Köffi ja Kahvimylly. <https://www.lankoski.com/>.
- 14 Kotileipuri Elina. <https://www.facebook.com/kotileipurielina>.
- 15 The Merry Monk Gastropub. <https://www.facebook.com/merimunkki>.
- 16 Kyse on tavoitteellisesta ja toiminnallisesta tekemisestä talliyhteisössä, mikä tähtää syrjäytymisen ehkäisyyn, sosiaalisen kasvun ja hyvinvoinnin tukemiseen. Ihmisen ja hevosen välisessä kohtaamisessa vahvistetaan yksilön sosiaalisia vuorovaikutustaitoja, omia tunteita ja sekä kehonhallintaa. Ks. lisää sosiaalipedagogisesta hevostoiminnasta. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta SPHT. <https://www.hevostoiminta.net/>.
- 17 Viikilän Hevostila. <https://www.viikilanhevostila.com/>. Tilan palveluihin kuuluu myös kiinteistöjen huoltopalvelua, pienkonekorjausta ja alihankintatöitä.
- 18 Merikarvia. Retket & aktiviteetit. <https://merikarvia.fi/matkailijalle/retket-opastukset/veneretket/>.
- 19 Seppä Rautakoura. <https://www.facebook.com/Sepp%C3%A4-Rautakoura-105113604279704>; Kyläsepat. <https://www.facebook.com/kylasepat>.
- 20 Koivuniemen Herran Farmi. <https://koivuniemenherra.fi/>.
- 21 Ks. osallistuvasta havainnoinnista esim. Hirsjärvi ym. 2004.
- 22 Gadamer 2004.
- 23 Hirsjärvi ym. 2004.

- 24 SWOT- eli nelikenttäänalyysin avulla kuvataan analysoitavan asian sisäiset vahvuudet (Strengths) ja heikkoudet (Weaknesses) sekä ulkoiset mahdollisuudet (Opportunities) ja uhat (Threats). Ks. esim. Suomen Riskienhallintayhdistys. PK-RH-riskienhallinta. <https://pk-rh.fi/tools/swot.html>.
- 25 Ks. esim. Aronsson 2004.
- 26 Korsgaard ym. 2015; Powell ym. 2017; Surugiu & Surugiu 2015; Zaman 2015.
- 27 Brulin 2007.
- 28 Ks. esim. Lordkipanidze ym. 2005 tai Lithander 2002.
- 29 Korsgaard ym. 2015; Kaipainen 2015.
- 30 Hankonen 2009.
- 31 Ks. esim. Lordkipanidze ym. 2005, 788–789.
- 32 Ilmonen 2016, 33.
- 33 Grahn 2014; Salmi 2001.
- 34 Marsio 2015, 105.
- 35 Österåker 2009.
- 36 Zaman 2015.
- 37 Molin ym. 2007.
- 38 Vrt. Grahn 2021a.
- 39 Brulin 2007
- 40 Korsgaard ym. 2015; Kaipainen 2015.
- 41 Yachin, 2019.
- 42 Vrt. Molin 2007.
- 43 Lordkipanidze ym. 2005.
- 44 Hakkarainen 2017.
- 45 Hirvonen 2017; Sievänen 2017; Siivonen 2019.
- 46 ibid.
- 47 Ks. esim. Lordkipanidze ym. 2005.
- 48 Lithander 2002, 199–200.
- 49 Lordkipanidze ym. 2005.
- 50 Brulin 2007; Lithander 2002; Lordkipanidze ym. 2005.
- 51 Vrt. Brulin 2007.
- 52 Haastattelun teki toimittaja Leena Teinilä-Huittinen vuonna 1986, ja haastattelun pohjalta hän kirjoitti lehtiartikkelin, joka oli otsikoitu “Mylly lumosi yrittämään”. Lehtiartikkeli löytyi Anne ja Jukka Ruissalon lehtileikekokoelmista, mutta lehden nimi- ja päivämäärätietoja ei ollut tallessa.
- 53 Zaman 2015.
- 54 Vrt. Korsgaard ym. 2015, 13.

- 55 Bowitz & Ibenholt 2009.
- 56 Vrt. Grahn 2021a.
- 57 Lordkipanidze ym. 2005.
- 58 Vrt. Grahn 2021a.
- 59 Brulin 2007, 46; Brulin & Nilsson 1997.
- 60 Vrt. Brulin 2007.
- 61 Grahn 2017b.
- 62 Meethan 2001, 98; Smith 2015; Timothy 2011, 228.
- 63 Kalliomäki 2014.
- 64 Grant 2005.
- 65 Koivuniemen Herran farmi. Rouva Muu -pukupeli. <https://koivuniemenherra.fi/muumaa/rouva-muu-pukupeli/>.
- 66 Elävä perintö. Suomenhevosiiin liittyvä tietotaito. https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Suomenhevosiiin_liittyv%C3%A4_tietotaito.
- 67 Elävää kulttuuriperintö tunnistetaan ja tallennetaan osana Unescon aineettoman kulttuuriperinnön yleissopimusta (2003). Suomi allekirjoitti sopimuksen vuonna 2013 ja Museovirasto vastaa sopimuksen toteuttamisesta Suomessa yhteistyössä monialaisten toimijaverkoston ja elävän perinnön rinkien kanssa. Suomenhevosiiin liittyvä tietotaito on vuodesta 2017 lähtien ollut Elävän perinnön kansallisessa luettelossa luokassa ”Luonto ja maailmankaikkeus.” Ks. lisää. elävä perintö. <https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/>.
- 68 Elävä perintö. Suomenhevosiiin liittyvä tietotaito. https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Suomenhevosiiin_liittyv%C3%A4_tietotaito.
- 69 Elävä perintö. Elävän perinnön kansallinen luettelo. Suomalainen metsäsuhde. https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Suomalainen_mets%C3%A4suhde.
- 70 Matilainen 2019.
- 71 Sivula 2009, 265; Grahn 2014, 247.
- 72 Merimatkailu alkoi kalastajien sivuelinkeinona jo 1980-luvun alussa, jolloin matkailijaryhmiä alettiin ottaa mukaan pyydyksiä kokemaan. Matkailun merkitys on sen jälkeen tasaisesti kasvanut. Hankonen, 2009.
- 73 Grahn 2017a, 41.
- 74 Brulin 2007.
- 75 Ks. esim. Grahn 2021b. Myllyn Lankosken partaalle rakennutti Johan Liljeblad (1810–1847) vuonna 1835. Myllyn yhteyteen tuli myöhemmin myös vesisaha, jonka perusti liikemies Antti Ahlström (1827–1896) 1860-luvulla. Saha purettiin ennen myllytoiminnan lopettamista.
- 76 Ks. myös Grahn 2021b.
- 77 Kirkonkylässä Holmankoskella toimii kalastusmatkailupalveluihin ja kalastustarvikkeiden valmistukseen erikoistunut Eumer Fishing Oy.
- 78 Aluksi Ruissalot asuivat Lankosken koululla, mutta myöhemmin he saivat ostaa A. Ahlström Osakeyhtiöltä Lankosken kylässä sijaitsevan, 1840-luvulla rakennetun Isotalon. Rakennus on suojelukohde, ja Ruissalot ovat entisöineet sitä Museoviraston opastuksella.

- 79 Ks. tarinoista Lankosken Köffi ja Kahvimylly. <https://www.lankoski.com/>.
- 80 Merikarvialla on vuodesta 2008 lähtien toiminut paikallista kala-astiateollisuutta esittelevä museo, Pyttymakasiini. Kala-astiateollisuuden liittyvää kulttuuriperintöä ei kuitenkaan hyödynnetä yritystoiminnan resurssina.
- 81 Summatavet & Raudsaar 2015.
- 82 Tervo-Kankare 2019.
- 83 Vrt. Lordkipanidze ym. 2005.
- 84 Lordkipanidze ym. 2005, 789.
- 85 Ks. lisää Merikarvian kunnan verkkosivuilta. <https://merikarvia.fi/matkailijalle/>.
- 86 Paikallisesti merkittävä yhdistys on esimerkiksi Oura-oopperayhdistys, joka edistää ja ylläpitää teatterin, musiikin ja tanssitaiteen harrastusta paikkakunnalla ja toteuttaa kesäisin musiikinäytelmiä Krookan merenranta-äyttämöllä. Toinen keskeinen yhdistys on Merikarvia-seura, joka kerää ja tallentaa kotiseututietoutta. Olen kuitenkin rajannut näiden yhdistysten toiminnan tarkastelun tutkimukseni ulkopuolelle.
- 87 Vrt. Lordkipanidze ym. 2005, 792.
- 88 Kyseessä oleva yritys on Eumer Fishing Oy, jonka palveluihin kuuluvat kalastustarvikkeiden valmistus ja myynti, kalastusretket ja -kurssit, tyky- ja kokouspäivät sekä majoituspalvelut. Yrityksen ovat perustaneet Jaakko Ojamo ja Olli Ojamo vuonna 2007. Eumer Fishing. <https://www.eumerfishing.com/>.
- 89 Uusiniitty-Kivimäki & Vahela 2018, 10–11. Kaksi hankkeessa olleista yrityksistä, Purolomat ja Koivuniemen Herra, ovat mukana omassa tutkimuksessani.
- 90 Green Care on luontoon liittyvää toimintaa, jolla edistetään ihmisten hyvinvointia ja elämänlaatua. Ks. lisää Green Care Finland. <https://www.gcfinland.fi/>.
- 91 Uusiniitty-Kivimäki & Vahela 2018, 10–11.
- 92 Green Care Merikarvia –yritysryhmähanke ja myyntikokeilu: tuloksia <https://docplayer.fi/187348786-Green-care-merikarvia-yritysryhmahanke-ja-myyntikokeilu-tuloksia.html>.
- 93 Lordkipanidze ym. 2005.
- 94 Loy 2015, 48–54.
- 95 Ympäristöministeriön verkkosivut. <https://ym.fi/mita-on-kestava-kehitys>.
- 96 Ks. Business Finland. Kestävyys matkailuvaltina. <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/vastuullisuus/kestava-matkailu-lyhyesti>.
- 97 Vrt. Satakunnan matkailun kasvuohjelma 2030. <https://satakunta.fi/wp-content/uploads/2020/11/Satakunnan-matkailun-kasvuohjelma-2030.pdf>.
- 98 Vrt. Hakkarainen 2017; Kugapi ym. 2020; Lordkipanidze ym. 2005; Wilenius 2004.
- 99 Lordkipanidze ym. 2005.
- 100 Vrt. myös Blinnikka 2012.
- 101 Ks. lisää Business Finland. Sustainable Travel Finland – kestävä matkailun ohjelma. <https://www.businessfinland.fi/49b128/contentassets/a976aa644371437abff76ca7a964176b/aitto-koski-sustainable-travel-finland-stf.pdf>.

- 102 Ks. lisää Samk. Matkailuyritykset kestäväälle polulle -yritysryhmähanke. <https://www.matkailunkehittamiskeskus.fi/tietoa-meista/projektit/matkailuyritykset-kestavalle-polulle/>.
- 103 Krookan Plassi Oy on vuonna 2021 toimintansa Krookan vierasvenesatamassa aloittanut yritys, joka tarjoaa matkailu- ja vierassatamapalveluja matkailijoille. Ks. lisää. Krookan Plassin verkkosivut. <https://www.krookanplassi.fi/>.
- 104 Vrt. Brulin 2007; Ilmonen 2016.
- 105 Vrt. Brulin 2007, 46.
- 106 Aronsson 2004, 156; Wilenius 2004.
- 107 Aarnipuu 2008; Hovi 2009; Kaipainen 2015.
- 108 Hovi 2009; Timothy & Boyd 2003, 239, 255.
- 109 Hovi 2009, 9.
- 110 Aarnipuu 2008, 223.
- 111 Isacson 2011; Grahn 2014.
- 112 Grahn 2021b.
- 113 Sivula 2013, 164.
- 114 Elävä perintö. Suomenhevosiin liittyvä tietotaito. https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Suomenhevosiin_liittyv%C3%A4_tietotaito.
- 115 Ks. tulevaisuuskestävyydestä: Jatkuva oppiminen. Muutos. Pitkäjänteisyys. Yhteisöllisyys. Tulevaisuuskestävyys. <https://ketonenoksi.com/tulevaisuuskyvykkyys/>.
- 116 Työ- ja elinkeinoministeriön verkkosivut. <https://tem.fi/-/euroopan-matkailufoorumissa-painotettiin-yhteistyon-merkitysta-matkailualan-digitaalisen-muutoksen-onnistumisessa>.
- 117 Merikarvian kunta sai Krookka Rent & Go Out -hankkeeseen rahoitusta Satakunta-liitolta. Krookan Plassin toiminta perustuu kokonaisvaltaisesti kestävä kehityksen periaatteille. Krookan Plassi ei yrityksenä ollut mukana tässä tutkimuksessa, mutta liittyy osaltaan paikallistasolla tapahtuneeseen matkailun kestävään kehittämiseen. Ks. esim. Merikarvia-lehti 19.11.2020 ja 4.3.2021.
- 118 Hakkarainen 2017, 162–163.
- 119 Merikarvialla toimiva kalastusmatkailuyritys järjestää kelluntaa sekä merellä että Merikarvianjoella.
- 120 Aarnipuu 2008, 215.
- 121 Brulin 2007.
- 122 Lordkipanidze ym. 2005.
- 123 ibid.
- 124 Vrt. Kugapi ym. 2020; Olsen & Kugapi 2021; Grahn 2021a.

LÄHTEET

Internetosoitteet tarkistettu 10.1.2022.

Haastattelut ja keskustelut

Sirkka-Liisa Koivuniemi/Koivuniemen Herra, 9.5.2020 (puhelinhaastattelu)

Juho Mäkipuro/Purolomat, 12.5.2020, Merikarvia.

Henna Viikilä/Viikilän Hevostila 14.5.2020, Merikarvia.

Elina Laaksonen/Kotileipuri Elina, 18.5.2020, Merikarvia.

Tomi Dietrich ja Pasi Lähteinen/Kyläsepät 18.5.2020, Merikarvia.

Anne Ruissalo ja Katariina Ruissalo/Lankosken Köffi ja Kahvimylly, 27.5.2020, Merikarvia.

Raimo Stenroos ja Tapio Ristimäki/ Ouran merikuljetukset, 9.6.2020, Merikarvia.

Maija Munkki/The Merry Monk Gastropub, 11.9.2020, Merikarvia.

Haastattelijana Maarit Grahn. Haastatteluaineisto on tekijän hallussa.

Keskustelu Maarit Grahn/Merikarvian kunnanjohtaja Kimmo Puolitaival, 15.9.2020,

Merikarvia.

Sanomalehdet

Merikarvia-lehti, Merikarvia.

Valokuvat

Maarit Grahn, Pori.

Juho Mäkipuro, Merikarvia.

Anne ja Jukka Ruissalo, Merikarvia.

Kirjallisuus

Aarnipuu, Petja 2008: *Turun linna kerrottuna ja kertovana tilana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1162, Tiede. Helsinki, SKS.

Aronsson, Peter 2004: *Historiebruk – att använda det förflutna*. Lund, Studielitteratur.

Blinnikka, Petra 2012: *Kestävä matkailu maaseutumatkailuyrittäjien silmin*. Raportti keväällä 2011 toteutetusta kartoituksesta Keski-Suomen, Pirkanmaan, Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan alueilla. Jyväskylän ammattikorkeakoulun raportteja nro 19. Jyväskylä, Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Bowitz, Einar & Ibenholt, Karin 2009: Economic impacts of cultural heritage – Research and perspectives. *Journal of Cultural heritage* 10 (2009) 1–8. Elsevier.

Brulin, Göran 2007: Framtida näring – identitet som drivkraft. *Kulturarv och entreprenörskap. Dokumentation av konferens i Jönköping 10–11 maj 2007*. Stockholm, Riksantikvarieämbetet. <https://www.raa.se/publicerat/9789172095120.pdf>.

Brulin, Göran & Nilsson, Magnus 1997: *Identiprenörskap – företagande med regionalt ursprung*. Stockholm, School of Business.

Gadamer, Hans-George 2004: *Hermeneutiikka: ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Valikoitunut ja suomentanut I. Nikander. Tampere, Vastapaino.

Grahn, Maarit 2014: *Perheyhtiö ja paikallisuus. A. Ahlström Osakeyhtiön historian perintö Noormarkussa*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C. Osa 374. Pori, Turun yliopisto.

Grahn, Maarit 2017a: Teollinen kulttuuriperintö jälkiteollisen ajan resurssina. Satakuntalaisen kenkä- ja nahkateollisuuden jäljet ja niiden uusikäyttö. – Suvi Heikkilä (toim.), *Satakunnan teollinen kulttuuriperintö*. Satakunta XXXII, 41–74. Harjavalta, Satakunnan Historiallinen Seura.

Grahn, Maarit 2017b: Time Travels and Memory Sites. Cultural Heritage of a Family Enterprise as Business Resource. *Proceedings of the Heritage, Tourism and Hospitality International Conference HTHIC, Pori, Finland, September 27–29, 2017. Publication of Turku School of Economics, Pori Unit, A55/2017, 77–88*. Turku, University of Turku.

Grahn, Maarit 2021a: Kulttuuriperintöyrittäjyys maaseudun voimavarana (Cultural heritage entrepreneurship as rural asset). *Matkailututkimus* 1/2021, 7–25. Oulu, Suomen matkailututkimuksen seura. <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/107796/64515>.

Grahn, Maarit 2021b: Lankosken mylly. *Pytingiltä pytingille. Muistikuvia Merikarvian vanhoista rakennuksista ja niiden ihmisistä*. Merikarvia, Merikarvia-seura ry.

Grant, Robert M. 2005: *Contemporary Strategy Analysis*. Fifth edition. Malden, Blackwell Publishing Ltd.

Green Care Merikarvia –yritysryhmähanke ja myyntikokeilu: tuloksia <https://docplayer.fi/187348786-Green-care-merikarvia-yritysryhmahanke-ja-myyntikokeilu-tuloksia.html>.

Hakkarainen, Maria 2017: *Matkailutyön ehdot syrjäisessä kylässä*. Acta Universitatis Lapponiensis 357. Rovaniemi, Lapin yliopisto. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63004/Hakkarainen_Maria_ActaE_224_pdfA.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Hankonen, Ilona 2009: *Luonto ja paikalliskulttuuri matkailun voimavaroina Merikarvialla: toiveet, haasteet, mahdollisuudet ja visiot matkailun toimijoiden silmin*. Pori.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004: *Tutki ja kirjoita*. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hirvonen, Sini 2017: Vapaaehtoiset hoitavat kulttuuriympäristöä – ja huolehtivat samalla hyvinvoinnistamme. – Aura Kivilaakso & Leena Marsio (toim.), *Elossa. Luonto ja elävä kulttuuriperintö*, 23–33. Helsinki, Museovirasto. <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/assets/elossa-Luonto-ja-elava-kulttuuriperinto.pdf>.

Hovi, Tuomas 2009: Kulttuuriperintö ja Dracula-turismi. *Elore*, vol. 16 – 1/2009, 1–16. <https://journal.fi/elore/article/view/78778/39679>.

Ilmonen, Kari 2016: *Kulttuuriperintö maaseudun matkailuyritysten tuotteissa ja palveluissa*. Kokkola, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/49408>.

Isacson, Maths 2011: *The Reuse of Large-scale Industrial Areas*. –Miia Hinnerichsen (ed.), *Reusing the Industrial Past by the Tammerkoski Rapids. Discussions of the Value of Industrial Heritage*. Tampere, City of Tampere, Museum Services, Pirkanmaa Provincial Museum.

Kaipainen, Jouni 2015: *Maaseudun kulttuuriperinnön hyödyntäminen*. *Maaseudun uusi aika* 3/2015. http://www.mua-lehti.fi/arkisto/3_15/kaipainen.pdf.

Kalliomäki, Anne 2014: *Tarinallistaminen. Palvelukokemuksen punainen lanka*. Helsinki, Talentum.

Kestävä kehitys matkailuyrityksissä. Visit Finland. <http://www.visitfinland.fi/kestava-kehitys-matkailuyrityksessa/>.

Korsgaard, Steffen, Müller, Sabine & Wittorff, Hanne 2015: *Rural entrepreneurship or entrepreneurship in the rural – between place and space*. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, vol. 21, Issue 1, 5–26. <https://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/IJEBR-11-2013-0205>.

Kugapi, Outi, Höckert, Emily, Lüthje, Monika, Mazzullo, Nuccio & Saari, Ritva 2020: *Kohti kulttuurisensitiivistä matkailua: Suomen Lappi* (2. korjattu painos). Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti. Rovaniemi, Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti (MTI). https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/64123/Kohti_kulttuurisensitiivist%c3%a4_%20matkailua.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Lithander, Jörgen 2002: *Samhälls-entreprenörerna i Naestie – lokal utveckling i fjällmiljö*. – Ann-Mari Sätre Åhlander (red.), *Kooperation, Ideellt arbete & lokal ekonomisk utveckling*, Kooperativ Årsbok 2002, 187–216. Stockholm, Föreningen Kooperativa Studier. <https://svenskkoooperation.se/wp-content/uploads/2016/05/ka2002.pdf>.

Lordkipanidze, Maia, Brezet, Han & Backman, Mikael 2005: *The entrepreneurship factor in sustainable tourism development*. *Journal of Cleaner Production* 12 (2005), 787–798. Elsevier.

Loy, Alice 2015: *Cultural Entrepreneurs as Foundations of Place Brands*. – Frank M. Go, Arja Lemmetyinen & Ulla Hakala (eds.), *Harnessing place branding through cultural entrepreneurship*, 48–64. Basingstoke, Hampshire; New York, Palgrave Macmillan.

Lundgren, Anna 2007: *Att tilltala nuet. Kulturarvets betydelse inom besöksnäring och kulturen i Norrbotten*. CUFS skriftserie 2007:036. Luleå, Luleå tekniska universitet.

Malkamäki, Sisko & Tulila, Antti 2012: *Alueelliset vahvuudet ja resurssit maaseudun kehittämisen lähtökohtana*. Case: Tervon kunnan kalatietokeskus. – Tarja Niemelä (toim.), *Uudistuva yrittäjyys maaseudulla*. Esseitä ja esimerkkejä N:o 187/2012, 33–44. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/38275/978-951-39-4793-4.pdf?sequence=1>.

Marsio, Leena 2015: Aineettoman kulttuuriperinnön kenttä Suomessa: asiantuntijakeskustelujen antia. – Anna Kanerva & Ritva Mitchell (toim.), *Elävä aineeton kulttuuriperintö. Hankkeen loppuraportti*. Cuporen verkkojulkaisuja 28, 101–109. Helsinki, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämisyhteisö Cupore. https://www.cupore.fi/images/tiedostot/elavaaineetonkulttuuriperinto_loppuraportti.pdf.

Matilainen, Anne 2019: *Feelings of psychological ownership towards private forests*. Ruralia Institute Publications 36. Helsinki, University of Helsinki. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/300433/FEELINGSO.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Meethan, Kevin 2001: *Tourism in Global Society. Place, Culture, Consumption*. New York, Palgrave.

Molin, Torkel 2007: Att varugöra ett kulturarv. – Torkel Molin & Martin Paju (reds.), *Industrihistoriska kulturarv i regional utveckling – sociala och ekonomiska aspekter. Konferens för kunskapsutveckling och nätverksbyggnad*. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2007:4, 18–22. Stockholm, Riksantikvarieämbetet. <https://www.raa.se/publicerat/9789172094680.pdf>.

Molin, Torkel, Müller, Dieter, Paju, Martin & Pettersson, Richard 2007: *Kulturarvet och entreprenören – om nyskapat kulturarv i Västerbottens Guldrike*. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2007:5. Stockholm, Riksantikvarieämbetet.

Olsen, Kjell O. & Kugapi, Outi 2021: On Tourism Guidelines and Roadmaps in the Arctic. *Arctisen. Culturally sensitive tourism in the Arctic*. ARCTISEN Blog, 12.3.2021. <https://blogi.eoppimispalvelut.fi/arctisen/arctisen-blog/>.

Paju, Martin 2002: *Kulturmiljön i den regionala utvecklingen. En fallstudierapport*. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2002:4. Stockholm, Riksantikvarieämbetet.

Powell, Lisa & Thomas, Simon & Thomas, Brychan 2017: Innovation and heritage entrepreneurship development in the South Wales Valleys. *Annals of Innovation and Entrepreneurship*, Volume 2, 2001, Issue 1. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/aie.v2i1.6001>.

Remmare, Per-Olof & Peronius, Elina (reds.) 2007: *Kulturarv och entreprenörskap. Dokumentation av konferens i Jönköping 10–11 maj 2007*. Stockholm, Riksantikvarieämbetet. <https://www.raa.se/publicerat/9789172095120.pdf>.

Salmi, Hannu 2001: Menneisyyskokemuksesta hyödykkeisiin – historiakulttuurin muodot. Teoksessa Jorma Kalela & Ilari Lindroos (toim.), *Jokapäiväinen historia*. Tietolipas 177, 134–149. Helsinki, SKS.

Satakunnan matkailun kasvuohjelma 2030. <http://www.satakuntaliitto.fi/sites/satakuntaliitto.fi/files/Satakunnan%20mat-kas-ohj-julkaisuKANSI1.pdf>.

Sievänen, Tuija 2017: Luonnossa virkistäytyminen pitää yllä yhteyttä luontoon ja kulttuuriperintöön. – Aura Kivilaakso & Leena Marsio (toim.), *Elossa. Luonto ja elävä kulttuuriperintö*, 16–22, Helsinki, Museovirasto. <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/assets/elossa-Luonto-ja-elava-kulttuuriperinto.pdf>.

Siivonen, Katriina 2019: Elävä perintö ja kestävä kehitys. *Arvokas luonto. Aineettoman kulttuuriperinnön luontoringin seminaari* 3.9.2019, Kansallismuseo, Helsinki. <https://www.aineeton-kulttuuriperinto.fi/assets/Elava-perinto-ja-kestava-kehitys-Katriina-Siivonen.pdf>.

Sivula, Anna 2009: Pieniä mutaatioita. Menneen jäljet ja historia identiteetin rakennusmateriaalina. – Helena Ruotsala, Petri Saarikoski & Maija Santikko (toim.), *Matkalla. Juhlakirja Outi Tuomi-Nikulalle hänen täyttäessään 60 vuotta 19.10.2009*. Kulttuurituotannon ja maiseman-tutkimuksen laitoksen julkaisuja XVIII, 261–271. Pori, Turun yliopisto.

Sivula, Anna 2013: Puuvillatehtaasta muistin paikaksi. Teollisen kulttuuriperinnön jäljillä. – Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää & Aura Kivilaakso (toim.), *Mitä on kulttuuriperintö?* Tietolipas 243, 161–191. Helsinki, SKS.

Sivula, Anna, Ruohomäki, Anni & Haanpää, Riina (toim.) 2017: *Kuunarin kryssi. Merikarvia-laisten historiaa 1860-luvulta 2000-luvulle*. Merikarvia, Merikarvian kunta.

Smith, Stephen 2015: A sense of place: place, culture and tourism. *Tourism Recreation Research*, 40:2. Routledge. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02508281.2015.1049814>.

Stenholm, Leifh & Holgersson, Pia 2012: *Entreprenörskap och kulturarv. Ett treårigt samarbetsprojekt i Blekinge län*. Karlskrona, Länstyrelsen Blekinge län.

Summatavet, Kärt & Raudsaar, Mervi 2015: Cultural heritage and entrepreneurship – inspiration for novel ventures creation. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, Vol. 9 No. 1, (2015), 31–44. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JEC-03-2013-0010/full/html>.

Surugiu, Marius-Razvan & Surugiu, Camelia 2015: Heritage tourism entrepreneurship and social media: opportunities and challenges. *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 188 (2015), 74–81. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042815021333>.

Tervo-Kankare, Kaarina 2019: Entrepreneurship in nature-based tourism under a changing climate. *Current Issues in Tourism*, 22: 11, 1380–1392. https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13683500.2018.1439457?casa_token=ZIE8FmDeX6UAAAAA:pfTR1W-vHX1C-85RHadKGAoILqpkZC-nO6TfaQ6EyUlq7qkOTcdSYahm4I6X8qTM7jrEHYwZ7IQS-MDOGs1w.

Timothy, Dallen J. 2011: *Cultural Heritage and Tourism. An Introduction*. UK, Bristol, Channel View Publications.

Timothy, Dallen J. & Boyd, Stephen W. 2003: *Heritage Tourism*. Essex, Pearson Education Limited.

Uusiniitty-Kivimäki, Minna & Vahela, Soile 2018: Merikarvia elää merestä ja matkailusta – yhdessä tehden. *Matkalla menestykseen. Matkailuyrittäjien yhteistyö tuo tulosta*, 10–11. Satakunnan ammattikorkeakoulu (SAMK) ja Jyväskylän ammattikorkeakoulu (JAMK). https://ruralfinland.karelia.fi/images/Tiedostot/Julkaisut/Matkalla_menestykseen_JAMK_SAMK.pdf.

Wilenius, Markku 2004: *Luovaan talouteen: kulttuuriosaaminen tulevaisuuden voimavarana*. Helsinki, Edita.

Yachin, Jonathan Moshe 2019: The entrepreneur-opportunity nexus: discovering the forces that promote product innovations in rural micro-tourism firms. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, vol. 19, no. 1, 47–65. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15022250.2017.1383936>.

Zaman, Gheorghe 2015: Cultural heritage entrepreneurship (CHE) – challenges and difficulties. *Procedia. Social and Behavioral Sciences* 188 (2015) 3–15. Elsevier. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042815021266>.

Österåker, Maria 2009: *Kulttuuriyrittäjyys teoriassa ja käytännössä: neljä opetusta*. Nykarleby, Juthbacka Kulturcentrum. <https://docplayer.fi/3981-Kulttuuriyrittajyys-teoriassa-ja-kaytannossa-nelja-opetusta.html>.

Verkkosivut ja Facebook-sivut

Business Finland. <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/etusivu>.

Elävä perintö. <https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/>.

Eumer Fishing. <https://www.eumerfishing.com/>.

Green Care Finland. <https://www.gcfinland.fi/>.

Green Care Merikarvia –yritysryhmähanke ja myyntikokeilu: tuloksia. <https://docplayer.fi/187348786-Green-care-merikarvia-yritysryhmahanke-ja-myyntikokeilu-tuloksia.html>.

Jatkuva oppiminen. Muutos. Pitkäjänteisyys. Yhteisöllisyys. <https://ketonenoksi.com/>.

Koivuniemen Herran Farmi. <https://koivuniemenherra.fi/>.

Kotileipuri Elina. <https://www.facebook.com/kotileipurielina>.

Krookan Plassi. <https://www.krookanplassi.fi/>

Kyläsepat. <https://www.facebook.com/kylasepat>

Lankosken Köffi ja Kahvimylly. <https://www.lankoski.com/>.

Merikarvia. <https://merikarvia.fi/>.

Purolomat. <https://www.purolomat.net/>.

Seppä Rautakoura. <https://www.facebook.com/Sepp%C3%A4-Rautakoura-105113604279704>.

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta SPHT. <https://www.hevostoiminta.net/>.

Suomen Riskienhallintayhdistys. PK-RH-riskienhallinta. <https://pk-rh.fi/tools/swot.html>.

The Merry Monk Gastropub. <https://www.facebook.com/merimunkki>.

Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://tem.fi/etusivu>.

Viikilän Hevostila. <https://www.viikilanhevostila.com/>.

Ympäristöministeriö. <https://ym.fi/mita-on-kestava-kehitys>.